

Tilburg University

Vertrokken Nederlands

Doreleijers, Kristel; van der Sijs, Nicoline

Publication date:
2019

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Doreleijers, K., & van der Sijs, N. (2019). *Vertrokken Nederlands: Pilotonderzoek naar de Nederlandse taal en cultuur in den vreemde*. Nederlandse Taalunie.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Onderzoeksrapport

Vertrokken Nederlands

Pilotonderzoek naar de Nederlandse taal
en cultuur in den vreemde

Kristel Doreleijers (onderzoeksassistent) en Nicoline van der Sijs (projectleider)
m.m.v. Brenda Assendelft (onderzoeksassistent) en Etske Ooijevaar (figuren)

Inhoud

Samenvatting	7
1. Waarom dit onderzoek?	9
2. Wat is er onderzocht?	11
3. Hoe is het onderzocht?	15
3.1. De enquêtes	15
3.2. Het opbouwen van het netwerk van deelnemers	16
3.3. Het verspreiden van enquêtes via Facebookgroepen en -pagina's	16
3.4. Burgerwetenschappers	19
3.5. Draaiboek voor de verspreiding van de enquêtes	20
4. Hoeveel deelnemers zijn er uit welke landen?	21
4.1. Totale aantal deelnemers aan de enquêtes	21
4.2. Vestigingslanden van de deelnemers	22
5. De resultaten van Enquête 1: Taalkeuze	27
5.1. De enquête	27
5.2. Aantal deelnemers en belangrijkste vestigingslanden	27
5.3. Profiel van de deelnemers	28
5.3.1. Geslacht, leeftijd, geboorteland	28
5.3.2. Migratiegeschiedenis	30
5.3.3. Bezoek aan Nederland of Vlaanderen en plannen voor remigratie	33
5.3.4. Opleiding en werk	35
5.3.5. Moedertaal	36
5.4. Taalkeuze in het vestigingsland	39
Onderzoeksrapport Vertrokken Nederlands	3

5.4.1.	Taalkeuze met verschillende gesprekspartners	39
5.4.2.	Taalkeuze met kinderen	40
5.4.3.	Contact met het Nederlands via verschillende media	41
5.4.4.	Bezoek aan de Nederlandstalige kerk	42
5.5.	Samenvatting en vergelijking met Staat van het Nederlands	43
6.	De resultaten van Enquête 2: Culturele gewoonten	45
6.1.	De enquête	45
6.2.	Aantal deelnemers en belangrijkste vestigingslanden	45
6.3.	Profiel van de deelnemers	46
6.3.1.	Geslacht, leeftijd, geboorteland en migratiegeschiedenis	46
6.3.2.	Moedertaal	48
6.4.	Culturele gewoonten	49
6.4.1.	Nederlandse boeken, sprookjes of strips lezen of voorlezen	49
6.4.2.	Moppen vertellen	50
6.4.3.	Nederlandstalige muziek, films, radio, spelletjes of rijmpjes	52
6.4.4.	Nederlandse en Vlaamse televisieprogramma's	54
6.4.5.	Columns en blogs op het internet lezen en vlogs en cabaretvoorstellingen bekijken	56
6.4.6.	Nederlandse en Vlaamse feest- en gedenkdagen vieren	56
6.4.7.	Nederlandse en Vlaamse lekkernijen maken, kopen of eten	57
6.4.8.	Nederlandse en Vlaamse kleuren of vlaggen dragen	59
6.4.9.	Lid van een Nederlandse of Vlaamse gemeenschap	60
6.4.10.	Functie van de gemeenschap of de online community	61
6.4.11.	Taal als kernwaarde van de Nederlandse of Vlaamse identiteit	62
6.5.	Behoefte aan ondersteuning	64
7.	De resultaten van de enquêtes over taalgebruik	67
7.1.	De woordenschattest	67
7.1.1.	De test	67
7.1.2.	Aantal deelnemers, belangrijkste vestigingslanden en profiel van de deelnemers	67
7.1.3.	Scores voor de test	68
7.2.	De uitdrukkingentest en LexTALE	70
Onderzoeksrapport Vertrokken Nederlands		4

7.2.1.	De tests	70
7.2.2.	Aantal deelnemers, belangrijkste vestigingslanden en profiel van de deelnemers	71
7.2.3.	Gebruik van het Nederlands in het vestigingsland	72
7.3.	De spraakdata	74
7.3.1.	Opzet	74
7.3.2.	Methode	75
7.3.3.	Uitkomsten	75
8.	Besluit	77
8.1.	Belangrijkste bevindingen	77
8.2.	Reacties van deelnemers	79
8.3.	Aanbevelingen	80
	Literatuur	82
	Bijlagen	84
Bijlage 1.	Verspreidingskanalen	84
1.1	Facebookgroepen, gesorteerd op aantal leden (van groot naar klein)	84
1.2	Facebookpagina's, gesorteerd op aantal leden (van groot naar klein)	89
1.3	Nederlandse en Vlaamse emigrantencclubs en -verenigingen	91
1.4	Verspreiding enquêtes via nieuwsbrieven, radio en presentaties	93
Bijlage 2.	Geografische spreiding van de deelnemers	94
2.1	De 130 vestigingslanden van de deelnemers	94
2.2	De 113 landen waaruit geen reacties zijn binnengekomen	94
Bijlage 3.	Antwoordpercentages van de woordenschattest per vraag	95
Bijlage 4.	Uitdrukkingentest	105
Bijlage 5.	Nederlandse versie van LexTALE	110

Samenvatting

Vertrokken Nederlands beschrijft de resultaten van een wereldwijd onderzoek naar de taal en cultuur van geëmigreerde Nederlanders en Vlamingen. Bijna 7000 emigranten in 130 landen vulden enquêtes in over taalkeuze, culturele gewoonten en taalgebruik. Voor het overgrote deel van de emigranten blijkt verrassend genoeg de Nederlandse taal en cultuur nog steeds een belangrijke rol te spelen in het dagelijks leven: het Nederlands is nog steeds de of één van de meest gebruikte talen in het vestigingsland: 97% van de deelnemers spreekt wekelijks Nederlands, waarvan 64,6% meer dan acht uur per week, vooral in privésituaties en op sociale media.

Onze belangrijkste bevindingen op een rijtje:

- Terwijl Nederlandstalige emigranten in de twintigste eeuw vaak hun taal snel opgaven, blijkt dit in de eenentwintigste eeuw niet langer het geval.
- Emigranten spreken ongeveer even vaak Nederlands met ouders, grootouders, broers en zussen als niet-migranten.
- Emigratie heeft invloed op de taalkeuze met de kinderen: 62,8% van de emigranten spreekt dagelijks of wekelijks Nederlands met zijn kinderen, 13,8% doet dat nooit.
- Emigratie heeft invloed op de taalkeuze met de partner: 43,4% van de emigranten spreekt dagelijks of wekelijks Nederlands met de partner, 38,5% doet dat nooit; daarbij heeft 61% van de deelnemers een partner die een andere moedertaal dan het Nederlands spreekt: een deel van die partners heeft dus Nederlands geleerd.
- Buiten het familieverband spreken emigranten slechts zelden Nederlands: 43,2% spreekt nooit Nederlands met vrienden, 65,9% doet dat nooit met collega's en 91,4% nooit met burenen.
- De meeste emigranten houden Nederlandstalige media bij: 96,8% van de emigranten leest Nederlandstalig online nieuws; 70% doet dit zelfs dagelijks of wekelijks.
- Van de emigranten gebruikt 90,6% Nederlands in de sociale media; 50% doet dit dagelijks of wekelijks.
- 94% van de deelnemers aan de Nederlandstalige enquête leest Nederlandse of Vlaamse boeken; 36,8% doet dit dagelijks of wekelijks.
- 73,6% van de deelnemers kijkt Nederlandstalige televisie; 26,2% doet dat dagelijks of wekelijks.
- 97,6% van de deelnemers maakt, koopt of eet wel eens typisch Nederlandse of Vlaamse lekkernijen.
- 63,4% van de deelnemers viert Nederlandse of Vlaamse feestdagen en 50% draagt wel eens nationale kleuren.
- 57,8% van de deelnemers is lid van een Nederlandse of Vlaamse gemeenschap in het vestigingsland.
- 87,3% van de deelnemers beschouwt de Nederlandse taal als kernwaarde van de Nederlandse of Vlaamse identiteit.
- 40,3% van de deelnemers heeft behoefte aan ondersteuning vanuit de Lage Landen voor Nederlandstalig onderwijs, Nederlandstalige lectuur, het opzetten van Nederlandse of Vlaamse gemeenschappen en Nederlandstalige zorg.

Gegeven deze feiten is het belangrijk de mogelijkheden te onderzoeken voor het opzetten van een online en/of fysiek informatiecentrum over de Nederlandse taal, cultuur en onderwijs, en grootschaliger vervolgonderzoek uit te voeren naar de Nederlandse taal en cultuur onder emigranten.

EMIGRANTEN

Veel emigranten over zee
nemen al hun gewoonten mee
naar de overkant.
Ze kozen voor een nieuw bestaan,
maar sluiten zich bij mensen aan
uit het oude land.

Hun eigen klederdracht, hun taal,
het liet ze vroeger allemaal
volkomen koud.
Nu is dat alles heel veel waard
en moet het worden opgespaard
uit zelfbehoud.

En keert zo iemand hier terug
dan wordt het hem bedroevend vlug
al duidelijk:
hij hield in stand, wat hier verging.
Nu is hij zelf een zonderling
museumstuk.

Willem Wilmink, in: *Met duizend blote ogen*,
samenstelling Jan Van Coillie, Averbode, 2005

TWEANTSE EMIGRAANTN

n Geveltekn an de waand,
n schilderiej van Tweantelaand
Zon schilderiej met golvnd koorn,
Ne knots van nen mirreweenterhoorn
En in de tuun nen Tweantsen put:
Zoo woon ik in Connecticut.

Nen tegel met ne Tweantse spreuk
Den vun de vrouw toch aait zoo leuk.
Ne kips dee van nen boer hef wes
En op de kast ne beugelfles
dee an n kroegjen deankn döt:
Zoo leaf ik in Connecticut.

Ne knipmusse met glas derveur
Nen kloomp teagn de boetndeur,
n bord met; HIER KÖ 'W TWEANTS VERSTOAN,
Meer 't gef gineenn Amerikoan
Den van dat alns wat hebbn mut
t Is eenzaam in Connecticut.....

Willem Wilmink, in: *Heftan tattat! Gedichn in t stadsplat*,
Eanske 1992

1. Waarom dit onderzoek?

Het pilotonderzoek *Vertrokken Nederlands* is de eerste wereldwijde inventarisatie van het behoud of verlies van de Nederlandse taal, cultuur en identiteit onder geëmigreerde Nederlanders en Vlamingen. Het is door het Meertens Instituut uitgevoerd in opdracht van de Taalunie en vormt een aanvulling op het onderzoek naar de Staat van het Nederlands, dat zich richtte op de taalkeuze in Nederland en Vlaanderen en dat, eveneens in opdracht van de Taalunie, in 2017 door het Meertens Instituut en de Universiteit van Gent is verricht; in 2019 is Staat van het Nederlands herhaald en uitgebreid met Suriname.¹

Uit onderzoek onder twintigste-eeuwse emigranten, met name naar de Verenigde Staten, Australië, Nieuw-Zeeland, Canada en Brazilië, bleek dat Nederlanders en Vlamingen doorgaans snel, binnen twee of drie generaties, na emigratie hun moedertaal opgaven.² In dit pilotonderzoek wordt bekeken of dit ook voor eenentwintigste-eeuwse emigranten geldt, in welke situaties emigranten vasthouden aan de Nederlandse taal en cultuur en hoe belangrijk deze zijn voor hun identiteit.

Geëmigreerde Nederlanders zijn een minder zichtbare en misschien veronachtzaamde doelgroep in de Nederlandse maatschappij (een deelnemer aan de enquête spreekt van ‘de algehele verwaarlozing van de Nederlandse buitenlanders door de overheid’); hetzelfde geldt voor geëmigreerde Vlamingen. Het is vanuit het perspectief van taalbeleid belangrijk ook aan deze groep aandacht te besteden. In vorige eeuwen verhuisden emigranten veelal definitief naar een ander land of continent, en waren de contacten met het geboorteland spaarzaam en eigenlijk alleen per brief te onderhouden. Na 1945 adviseerden de overheden van de Lage Landen en de vestigingslanden de migranten om zo snel mogelijk hun moedertaal los te laten en over te stappen naar de taal of talen van het vestigingsland. In de eenentwintigste eeuw is deze situatie radicaal veranderd: via de sociale media en het internet kunnen emigranten direct contact houden met vrienden en familieleden in hun geboorteland en op de hoogte blijven van ontwikkelingen. Het behoud van de moedertaal wordt tegenwoordig als belangrijk gezien, en meertaligheid wordt positief beoordeeld. Er bestaat een beweging om zelfs kleinkinderen van migranten die in het buitenland zijn geboren Nederlands te laten leren.

De vraag is hoe dit in de praktijk uitpakt en of er daarbij beleidsmatige of praktische ondersteuning nodig is. Ondervinden Nederlandse en Vlaamse emigranten die er waarde aan hechten om de Nederlandse taal en cultuur te behouden beletselen? Hebben ze ondersteuning nodig, bijvoorbeeld in het regelen van Nederlandstalig onderwijs voor hun kinderen, in literatuurvoorzieningen of Nederlandstalige ouderenzorg? Veel Nederlandse emigranten zijn inmiddels oud geworden in het vestigingsland en sommigen komen in een verzorgingstehuis terecht. Uit onderzoek is bekend dat ouderen in dergelijke situaties vaak terugvallen op hun moedertaal.³ Leidt het tot problemen als verzorgingstehuizen in den vreemde geen Nederlandstalig personeel hebben?

¹ Rys e.a. (2017, 2019); zie <http://staatvanhetnederlands.nl/cms/>.

² Zie o.a. Buysse 1984; Webber 1988; Daan 1987; Hoonard 1991; Smits 1996; Klatter-Folmer & Kroon 1997; Van Reenen 1999; Berns & Van Marle 2000; Gorter & Van der Zee (eds) 2002; Van Marle & Smits 2000; Den Besten & Hinskens 2005; Keijzer 2007; Roos & Eshuis 2008; Schrover & Van Faassen 2010; Clyne & Pauwels 2013; Smits & Van Marle 2013; Van der Sijs 2009, 2014; Van Rijk 2017, Schaffel Bremenkamp, Rys, Nevins & Postma 2017; Polinsky 2018.

³ Grüter en Stracke 1995; Rowland, 2006; Makkinga-Clijnsen 2017.

Recent hebben emigranten zich politiek en organisatorisch verenigd in organisaties als de Stichting Nederlanders Buiten Nederland (SNBN, zie Keij 2014), het Facebookplatform NIHB (Nederlanders In het Buitenland), waaruit de Stichting GOED (Grenzeloos Onder Een Dak) is voortgekomen, en Vlamingen in de wereld (VIW). Hieruit blijkt dat er bij emigranten behoefte bestaat aan informatievoorziening, onderling contact en contact met het geboorteland. In het pilotonderzoek is gekeken of die behoefte ook de Nederlandse taal en cultuur betreffen.

De opzet voor het pilotonderzoek kwam voort uit de workshop 'Citizen Science Lab: Sampling Language and Culture', die van 3 tot en met 6 april 2018 in het Leidse Lorentz Center plaatsvond. Tijdens deze workshop heeft een internationale groep wetenschappers zich gebogen over de vraag hoe grootschalig onderzoek naar de Nederlandse taal en cultuur in het buitenland kan worden opgezet, zowel inhoudelijk als praktisch, en rekening houdend met de nieuwe regels van de Algemene Verordening Gegevensbescherming. De aanbeveling van de workshop was om voor het wereldwijd werven van deelnemers te experimenteren met twee nieuwe onderzoeksmethodes: het inzetten van sociale media en het zoeken van samenwerking met burgerwetenschappers.

Tijdens de workshop werd duidelijk dat het zinvol was eerst een pilotonderzoek uit te voeren om te testen of het mogelijk is met behulp van sociale media en burgerwetenschappers een wereldwijd netwerk van deelnemers aan te leggen en via dit netwerk relevante gegevens te verzamelen. De Taalunie, ook vertegenwoordigd bij de workshop, heeft dit pilotonderzoek bekostigd en het Meertens Instituut gevraagd de uitvoering ervan op zich te nemen. Het pilotonderzoek is uitgevoerd in de periode van 1 juli 2018 tot en met 31 augustus 2019. Dit onderzoeksrapport beschrijft de resultaten van het pilotonderzoek.

2. Wat is er onderzocht?

Het eerste doel van de pilot Vertrokken Nederlands was om te onderzoeken of het überhaupt mogelijk is via sociale media en burgerwetenschappers (zie § 3) een wereldwijd onderzoek op te zetten onder emigranten. Het tweede doel was om via het opgebouwde netwerk na te gaan welke rol de Nederlandse taal, cultuur en identiteit spelen onder geëmigreerde Nederlanders en Vlamingen, in hoeverre zij de Nederlandse taal en cultuur behouden en er waarde aan hechten, wat de rol is van sociale media, en in welke maatschappelijke situaties zij Nederlands gebruiken of hun Nederlandse of Vlaamse identiteit uiten. Om dat na te gaan zijn twee enquêtes onder emigranten verspreid. Het derde doel was om via het netwerk gegevens te verzamelen over het taalgebruik van geëmigreerde Nederlanders en Vlamingen. Daarvoor hebben de emigranten enkele enquêtes ingevuld waarin hun kennis van de Nederlandse woordenschat en uitdrukkingen werd getest, om zo te bezien in hoeverre emigratie in de eenentwintigste eeuw leidt tot taalverlies van het Nederlands, zoals in eerdere periodes vaak het geval was, of dat daarvan geen sprake is door de verbeterde contactmogelijkheden met het oorspronkelijke geboorteland. Ook is aan emigranten gevraagd spraakdata in te spreken in een app voor mobiele telefoons.

Dankzij dit pilotonderzoek is het voor het eerst mogelijk om op basis van concrete gegevens uitspraken te doen over het behoud van de Nederlandse taal, cultuur en identiteit onder emigranten en de wensen die er onder hen leven voor ondersteuning op bijvoorbeeld het gebied van onderwijs, literatuurvoorzieningen of ouderenzorg.

De doelgroep van het onderzoek is aanzienlijk: er wonen momenteel naar schatting 700.000 tot ruim 1.000.000 Nederlanders in het buitenland en 440.000 Belgen.⁴ De emigratie heeft in verschillende golven plaatsgevonden. Tussen 1945-1992 werd emigratie formeel door de Nederlandse overheid gestimuleerd of op zijn minst gefaciliteerd. Als gevolg hiervan trokken na 1945 grote groepen Nederlanders naar met name overzeese continenten als Australië, de Verenigde Staten en Canada, later kreeg de emigratie naar landen binnen Europa de overhand; zie de gegevens in Figuur 1 en 2. De absolute vertrekcijfers van het 'piekjaar' 1952 zouden pas in de jaren 2005 en 2006 overtroffen worden, terwijl ook de percentages elkaar benaderden (ca 5% van de Nederlandse bevolking emigreerde in 2006).⁵

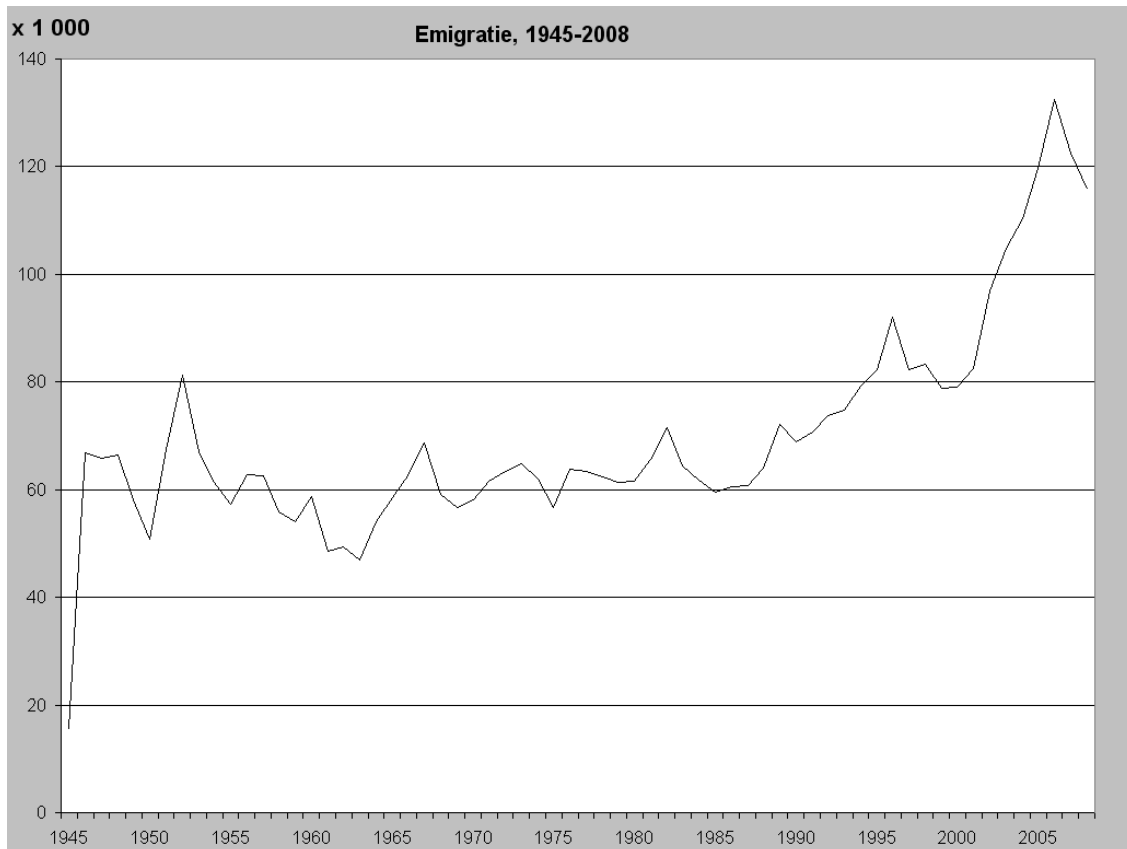
Over de emigratie van Vlamingen is minder bekend, omdat het Belgische statistiekbureau Statbel de gegevens voor België als geheel bijhoudt en niet voor Vlamingen als aparte groep. Voor de periode vanaf 1995 heeft Statbel echter gegevens geleverd van emigranten die zijn geboren in Vlaanderen. Figuur 3 toont de emigratie tussen 1995 en 2017 van personen die geboren zijn in Nederland of Vlaanderen, gebaseerd op de gegevens van

⁴ Voor Nederland: Keij 2014; voor België: <https://www.tijd.be/netto/loopbaan/bijna-1-belg-op-25-kiest-voor-carriere-in-buitenland/9853469.html> (voor Vlaanderen zijn geen aparte gegevens beschikbaar).

⁵ Van Dalen en Henkes 2008: vii, 8-10; Van Faassen 2014a: 5. Recent onderzoek wijst uit dat de demografische samenstelling van de groepen die in de 21e eeuw vertrokken diverser is. Tevens is de politieke context waaronder deze Nederlanders vertrokken radicaal anders: tot 1992 rekende de Nederlandse overheid emigratie tot haar beleidsterrein, na 1992 is het een particuliere aangelegenheid geworden. Op welke wijze deze factoren hebben bijgedragen aan verlies of behoud van de Nederlandse taal is in dit rapport nog niet verdisconteerd.

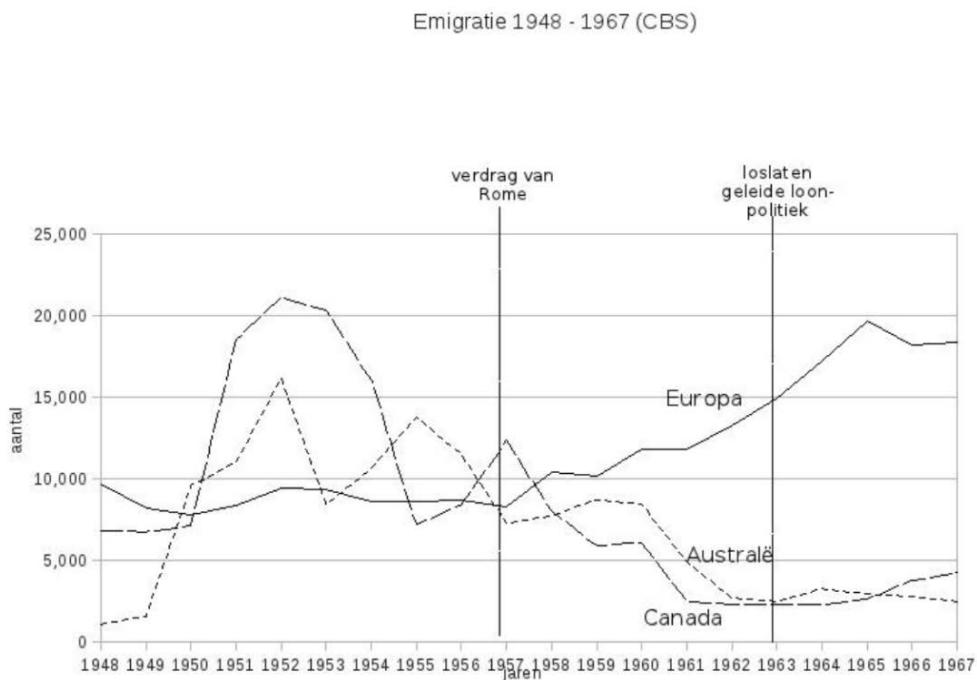
het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)⁶ en Statbel. De emigratie vanuit Vlaanderen stijgt licht in de loop van de jaren. Zo emigreerden in 1995 38.507 Nederlanders en 6.072 Vlamingen, in 2017 ging het om 43.378 Nederlanders en 10.817 Vlamingen.

Figuur 1. Aantal geëmigreerde Nederlanders tussen 1945 en 2008 (bron: CBS)

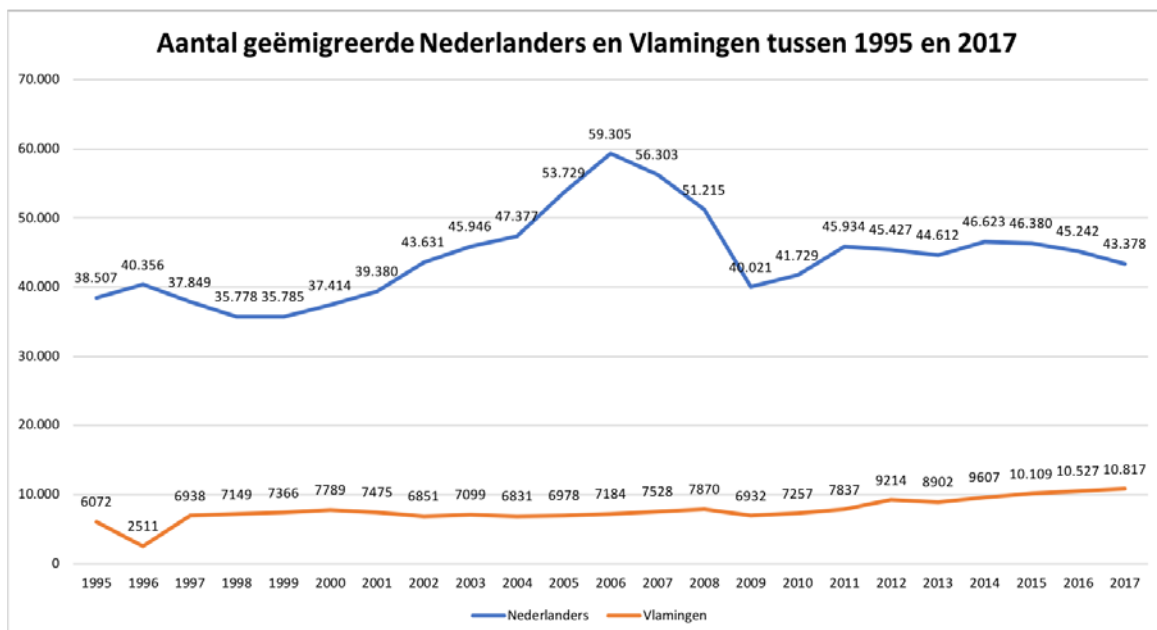

⁶ Het CBS licht de emigratiecijfers als volgt toe: 'Tot en met september 1994 werd men uit het bevolkingsregister afgevoerd wanneer men Nederland voor langer dan 360 dagen dacht te verlaten. Met ingang van oktober 1994 geldt dat de verwachte verblijfsduur in het buitenland ten minste acht maanden bedraagt. Het gaat hier steeds om de aan de gemeente gemelde emigratie.'

Figuur 2. Emigratie van Nederlanders naar Australië, Canada en Europa tussen 1948 en 1967 (Van Faassen 2014a: 76-78)

Figuur 3. Aantal geëmigreerde Nederlanders en Vlamingen tussen 1995 en 2017 (bron: CBS en Statbel)

3. Hoe is het onderzocht?

Voor het onderzoek zijn een aantal enquêtes opgesteld. Deze zijn verspreid onder zoveel mogelijk geëmigreerde Nederlanders en Vlamingen, die zelf konden beslissen of ze wel of niet mee wilden doen, en de reacties op de enquêtes betreffen gerapporteerd gedrag. Voor de verspreiding is gebruikgemaakt van sociale media en van burgerwetenschappers, en er is een draaiboek opgesteld dat als voorbeeld kan dienen voor vervolgonderzoek. Alle data zijn gedeponeerd in de digitale onderzoekscollectie van het Meertens Instituut onder no. 1124. Het gaat om de antwoorden op de enquêtes, e-mailadressen van burgerwetenschappers en betrokkenen (voor zover ze daartoe toestemming hebben gegeven), en een overzicht van Facebookgroepen en -pagina's en webadressen van emigrantverenigingen, -organisaties en -media. Omdat de data privacygevoelige informatie bevatten, zijn ze volgens de richtlijnen van de Algemene Verordening Gegevensbescherming toegankelijk met *restricted access*.

Hieronder volgt een korte beschrijving van de gevolgde werkwijze.

3.1. De enquêtes

De enquêtes gingen over de taalkeuze, de culturele gewoonten en het taalgebruik van emigranten. De volgende enquêtes zijn afgenomen:

1. Een enquête naar de **taalkeuze** in verschillende domeinen, gebaseerd op de enquête Staat van het Nederlands (Rys e.a. 2017) met vragen over de taalkeuzes van Nederlanders en Vlamingen in het dagelijks leven. De resultaten staan beschreven in § 5.
2. Een enquête over **culturele gewoonten**, opgesteld in samenwerking met Theo Meder en andere etnologen van het Meertens Instituut en gebaseerd op oudere etnologische enquêtes die via het Meertens Instituut binnen de Lage Landen zijn verspreid. De resultaten staan beschreven in § 6.
3. Enquêtes naar aspecten van **taalgebruik** (resultaten beschreven in § 7), bestaande uit:
 - een woordenschattest, gebaseerd op een test die door psychologen is ontwikkeld aan de Universiteit Gent (Vander Beken, Woumans & Brysbaert 2018);
 - een uitdrukkingentest, gebaseerd op een enquête die is samengesteld door wetenschappers van de Radboud Universiteit Nijmegen (Hubers, Cucchiari, Strik & Dijkstra 2019; Hubers, Van Ginkel, Cucchiari, Strik & Dijkstra 2018);
 - een test van de herkenning van bestaande en niet-bestaande Nederlandse woorden, LexTALE (Lexical Test for Advanced Learners of English: <http://www.lextale.com/>; Lemhöfer & Broersma 2012);
 - Spraakdata van Nederlandse en Vlaamse emigranten, verzameld via een app voor mobiele telefoons die is gebaseerd op de app Stimmen van Nanna Haug Hilton van de Rijksuniversiteit Groningen (Hilton 2019).

Alle enquêtes zijn gebaseerd op enquêtes die ook binnen Nederland en Vlaanderen zijn verspreid, zodat het mogelijk wordt gegevens van geëmigreerde Nederlanders en Vlamingen te vergelijken met die van niet-geëmigreerde. Die vergelijking viel echter buiten het pilotonderzoek.

3.2. Het opbouwen van het netwerk van deelnemers

Voor het verspreiden van de enquêtes moesten wereldwijd deelnemers worden gevonden. Daarvoor zijn de volgende stappen ondernomen:

1. Er is een weblog voor het project ingericht voor het verspreiden van informatie: www.meertens.knaw.nl/vertrokken-nederlands/.
2. Er is een openbare Facebookgroep 'Vertrokken Nederlands – Emigrant Dutch' opgericht. Deze groep telde op 1 oktober 2019 1.070 leden.
3. Voor burgerwetenschappers is een aparte, besloten Facebookgroep opgericht. Deze groep telde op 1 oktober 2019 26 leden.
4. Er is een systematisch overzicht gemaakt van alle Facebookgroepen en Facebookpagina's die zich richten op Nederlandse en/of Vlaamse emigranten, zowel Nederlandstalige als anderstalige: in totaal 272 groepen en 114 pagina's; zie Bijlage 1.1 en 1.2 en § 3.3. Alle enquêtes zijn via deze Facebookgroepen en -pagina's verspreid.
5. Er is een overzicht gemaakt van Nederlandse en Vlaamse emigrantclubs en -verenigingen, scholen, kerken en media, zie Bijlage 1.3 (dit overzicht zal noodzakelijkerwijs niet compleet zijn, al was het maar omdat alleen de clubs die op internet aanwezig zijn, kunnen worden gevonden); via hun nieuwsbrieven of radioprogramma's zijn de enquêtes onder de aandacht van de leden gebracht, zie Bijlage 1.4.
6. Via verschillende kanalen en presentaties zijn Nederlanders en Vlamingen opgeroepen om geëmigreerde familieleden of vrienden op het project te attenderen, zoals via de nieuwsbrieven van de Taalunie en het Meertens Instituut, via *Neerlandistiek*, *Neerlandia*, *NRC* en het DRONGO talenfestival; zie Bijlage 1.4.
7. Via de enquêtes en via de bovengenoemde kanalen zijn burgerwetenschappers geworven die het project binnen hun eigen land verder bekendmaakten.

3.3. Het verspreiden van enquêtes via Facebookgroepen en -pagina's

Alle enquêtes zijn verspreid via Facebookgroepen en -pagina's die gericht zijn op geëmigreerde Nederlanders of Vlamingen, zowel Nederlandstalige als Engelstalige. Die pagina's en groepen zijn echter onevenwichtig opgebouwd qua aantallen leden en qua verspreiding over de landen en continenten. In Figuur 4 is een overzicht opgenomen van de groeps grootten. De grootste groep had 22.461 leden en de kleinste slechts 7. Bij de pagina's had de grootste 10.656 volgers en de kleinste 22.

Leden	Facebookgroepen		Facebookpagina's	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
>10.000	7	2,6	2	1,8
5000-9999	13	4,8	2	1,8
2000-4999	34	12,5	9	7,9
1000-1999	36	13,2	11	9,6
500-999	38	14,0	22	19,3
400-499	10	3,7	11	9,6
300-399	25	9,2	11	9,6
200-299	25	9,2	13	11,4
100-199	29	10,6	17	14,9
<100	55	20,2	16	14,1
Totaal	272	100%	114	100%

Figuur 4. Facebookgroepen en Facebookpagina's, ingedeeld naar groepsgrootte

De meeste Facebookgroepen en -pagina's die in het onderzoek zijn gebruikt, zijn gericht op een specifieke groep emigranten, bijvoorbeeld emigranten in een bepaald land, of boeren, vrouwen, ouders, jongeren, ondernemers, vrijgezellen, kerkgangers, ondernemers, afstammelingen van emigranten, Friezen. Daarnaast zijn 22 pagina's gericht op Nederlandstalig onderwijs, 13 pagina's horen bij een Nederlandse en/of Vlaamse vereniging, en enkele pagina's zijn specifiek gewijd aan de Nederlandse cultuur; die zijn opvallend genoeg allemaal Engelstalig, bijvoorbeeld 'Dutch Culture online', 'Dutch culture and tradition', en 'International Dutch culture, recipes, photos and more!'

In Figuur 5 is het totale aantal Facebookgroepen en -pagina's weergegeven per continent. Voor de indeling in continenten zijn alle landen ten noorden van het Panamakanaal, inclusief alle eilanden in het Caraïbisch gebied, tot Noord-Amerika gerekend; Australië en Nieuw-Zeeland vallen onder Oceanië.

Continent	Facebookgroepen		Facebookpagina's	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Wereld	20	7,4	9	7,8
Europa	140	51,4	36	31,6
Azië	37	13,6	27	23,7
Afrika	22	8,1	13	11,4
Noord-Amerika	22	8,1	11	9,6
Zuid-Amerika	19	7,0	14	12,3
Oceanië	12	4,4	4	3,5
Totaal	272	100%	114	100%

Figuur 5. Facebookgroepen en -pagina's, ingedeeld per continent

De meeste Facebookgroepen en -pagina's betreffen dus Europese landen; daarbij moet wel worden opgemerkt dat de landendichtheid van Europa hoger is dan die van andere continenten.

Het totale aantal groepen en pagina's dat specifiek is bedoeld voor Nederlandse emigranten, Vlaamse emigranten of beide is terug te vinden in Figuur 6. Hieruit blijkt dat het aantal door ons gevonden Facebookgroepen en -pagina's specifiek gericht op Nederlanders (247) aanzienlijk groter is dan het aantal dat specifiek gericht is op Vlamingen (slechts 37).

Doelgroep	Facebookgroepen		Facebookpagina's	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Nederlanders	155	57,0	92	80,7
Vlamingen	31	11,4	6	5,3
Beide	86	31,6	16	14,0
Totaal	272	100%	114	100%

Figuur 6. Facebookgroepen en -pagina's gericht op Nederlanders, Vlamingen of beide

Het potentiële bereik van de Facebookgroepen en -pagina's loopt in de honderdduizenden. Het gebruik van Facebook heeft echter ook beperkingen. De groepen en pagina's hebben een wisselend ledenbestand en lang niet alle leden houden de nieuwe berichten bij, zo bleek in de praktijk van het onderzoek. Alleen leden mogen informatie plaatsen in een Facebookgroep, dus onderzoekers moeten eerst lid worden van de groep, en niet alle beheerders accepteren buitenstaanders.⁷ Voorts hanteert Facebook onnavolgbare richtlijnen over de hoeveelheid berichten die per dag in groepen mogen worden geplaatst, waardoor de onderzoekers enkele malen door Facebook zijn verbannen wegens vermeend misbruik.

In Figuur 7 is het aantal succesvolle posts weergegeven voor het totale aantal groepen en in Figuur 8 voor het totale aantal pagina's. Uit de figuren blijkt dat in ongeveer 70% van alle groepen en pagina's succesvol een oproep is geplaatst om deel te nemen aan de enquête. In de overige 30% is geen bericht geplaatst of is het onduidelijk of een bericht uiteindelijk (toch nog) is gedeeld.

Status van de post	Aantal	Percentage
Geplaatst	186	68,4
Bericht wordt geëvalueerd	2	0,7
Kan niet zelf plaatsen	4	1,5
Verzoek om lid te worden	48	17,6
Geen toegang	32	11,8
Totaal	272	100%

Figuur 7. Aantal succesvolle posts in Facebookgroepen

Status van de post	Aantal	Percentage
Geplaatst	81	71,0
Bericht wordt geëvalueerd	15	13,2
Kan zelf niet plaatsen	14	12,3
Pagina in andere taal	4	3,5
Totaal	114	100%

Figuur 8. Aantal succesvolle posts op Facebookpagina's

Het plaatsen van enquêtes in Facebookgroepen en -pagina's is voor onderzoekers behoorlijk tijdrovend, dus het zou nuttig zijn om te achterhalen of deelnemers vooral via bepaalde groepen en pagina's zijn geworven, maar Facebook staat niet toe daar inzicht in te krijgen. Wel ligt het voor de hand dat Facebookgroepen en -pagina's met een substantieel aantal leden de meeste kans op succes bieden.

Een nadeel van de gekozen werkwijze is dat een deel van de emigranten – helaas valt niet in te schatten hoe groot dat deel is – niet bereikbaar is via Facebookgroepen en -pagina's: zo worden personen die te oud of te

⁷ Groepen en pagina's waarvan de beheerder aangaf niet te willen worden benaderd voor het pilotonderzoek zijn uit Bijlage 1.1 en 1.2 verwijderd.

jong zijn om lid te zijn van Facebook niet bereikt, net zo min als personen die morele bezwaren hebben tegen het gebruik van Facebook, of die praktische of technische problemen ondervinden in het gebruik van Facebook in hun vestigingsland.

3.4. Burgerwetenschappers

Om emigranten te bereiken die geen lid zijn van Facebook, is de hulp van burgerwetenschappers ingeroepen: niet-wetenschappers die zich op vrijwillige basis inzetten om in samenwerking met wetenschappers een onderzoek uit te voeren, en die daarbij extra kennis inbrengen. Die burgerwetenschappers zijn geworven via de sociale media, digitale nieuwsbrieven en de verschillende enquêtes: de burgerwetenschappers hebben ook altijd zelf deelgenomen aan de enquêtes.

In totaal hebben 65 burgerwetenschappers meegewerkt aan het project, waaronder enkele vanuit Nederland en België, en verder uit de volgende 22 landen: Australië, Bolivia, Brazilië, Canada, Curaçao, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, India, Letland, Mexico, Myanmar, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Suriname, Thailand, Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten, Zuid-Afrika, Zweden, Zwitserland. De meeste burgerwetenschappers waren gevestigd in de traditionele twintigste-eeuwse Nederlandse vestigingslanden Australië, Canada, Nieuw-Zeeland en de Verenigde Staten, en dat waren ook de landen met de beste communicatiemiddelen voor emigranten, zoals Nederlandstalige nieuwsbrieven en een Nederlandstalig radioprogramma. Via die nieuwsbrieven en radio hebben de burgerwetenschappers informatie over het pilotonderzoek onder hun lezers en luisteraars bekendgemaakt.

In hoeverre de burgerwetenschappers succesvol zijn geweest in het bekendmaken van het pilotonderzoek, is moeilijk te beoordelen. Aan de burgerwetenschappers zijn twee verzoeken gedaan. Het eerste verzoek was om te helpen bij het uitbreiden van het netwerk van deelnemers, door anderen op het onderzoek te wijzen en daarnaast door de enquêtes samen met jongeren en ouderen in te vullen. Dat laatste is maar relatief zelden gebeurd: het grootste deel van de enquêtes is door de deelnemers zelf ingevuld, zo bleek uit de antwoorden op de vraag of men de enquête voor zichzelf of voor een ander had ingevuld. Het tweede verzoek was of de burgerwetenschappers ideeën wilden aandragen voor (deel)onderwerpen of onderzoeksvragen. Dat onderdeel bleek echter in de praktijk moeilijk te realiseren: vanwege het kortlopende karakter en het beperkte budget van het pilotonderzoek was het niet mogelijk suggesties voor ideeën in nieuwe enquêtes uit te werken, of een duurzame, langere relatie met een burgerwetenschapper aan te gaan en daarbij ook aandacht te besteden aan scholing, één-op-ééncommunicatie en een bezoek aan Nederland voor overleg met de onderzoekers, zodat de fysieke afstand tussen de onderzoekers en de burgerwetenschappers geen belemmering meer zou vormen.

Voor vervolgonderzoek is het raadzaam gebleken vooraf een plan op te stellen dat de samenwerking met burgerwetenschappers voor beide partijen helder weergeeft. De bevindingen uit deze pilot kunnen daarvoor een goed vertrekpunt zijn. Onze aanbeveling is om een klein netwerk van speciaal uitgekozen burgerwetenschappers op te zetten die de mogelijkheid (en een vergoeding) krijgen voor scholing en bijeenkomsten met onderzoekers in Nederland en Vlaanderen, zodat beide partijen voordeel hebben bij de samenwerking. Die burgerwetenschappers zouden dan gewapend met speciale kennis vooral ouderen en jongeren persoonlijk kunnen enquêteren. Bovendien zouden voor vervolgonderzoek juist burgerwetenschappers moeten worden gezocht in landen waar veel emigranten wonen maar waaruit momenteel weinig reacties zijn binnengekomen (zie § 4).

Tot slot moet erop worden gewezen dat ook het werken met burgerwetenschappers leidt tot een zekere vertekening: burgerwetenschappers zoeken immers per definitie deelnemers in hun eigen netwerk, zodat emigranten die buiten de netwerken van de burgerwetenschappers vallen en die geen lid zijn van Facebook, niet worden bereikt.

3.5. Draaiboek voor de verspreiding van de enquêtes

Voor het verspreiden van de enquêtes is binnen het pilotonderzoek een draaiboek opgesteld, waarbij de volgende stappen zijn onderscheiden:

1. Plaatsen van een bericht op de Facebookpagina 'Vertrokken Nederlands – Emigrant Dutch'.
2. Plaatsen van een bericht op de weblog van Vertrokken Nederlands.
3. Plaatsen van een bericht in alle Facebookgroepen en Facebookpagina's van geëmigreerde Nederlanders en Vlamingen.
4. Versturen van een e-mail naar personen die zich eerder hadden aangemeld als informant of burgerwetenschapper en personen die hun e-mailadres achterlieten in een eerdere enquête.
5. Plaatsen van een oproep in diverse nieuwsbrieven.
6. Engageren van burgerwetenschappers via een aparte e-mail.

4. Hoeveel deelnemers zijn er uit welke landen?

4.1. Totale aantal deelnemers aan de enquêtes

Figuur 9 geeft een overzicht van het aantal deelnemers dat de verschillende enquêtes geheel of gedeeltelijk heeft ingevuld; details over de afzonderlijke enquêtes zijn te vinden in § 5.2, 6.2, 7.1.2, 7.2.2 en 7.3.3.

	Geheel of deels ingevuld
Enquête 1	6966
Enquête 2	3365
Woordenschattest	1442
Uitdrukkingentest en LexTALE	2784
Spraakdata	2

Figuur 9. Overzicht van het totale aantal deelnemers per enquête

Wat opvalt is dat enquête 1 het meest is ingevuld, hoewel de enquêtes allemaal volgens dezelfde kanalen zijn verspreid (behalve de spraakdata, zie § 7.3). Uit de reacties van deelnemers blijkt dat men enquête 1 het interessantst vond, gevolgd door enquête 2; zie verder § 8.2.

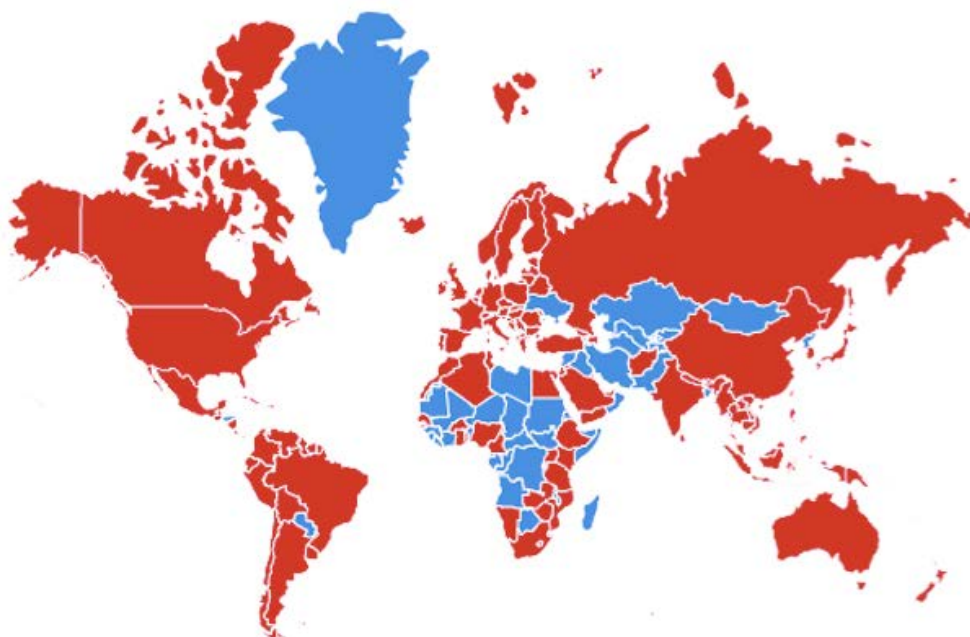
Sommige deelnemers hebben bepaalde vragen overgeslagen of zijn halverwege gestopt. In de figuren hieronder zijn antwoordpercentages telkens alleen berekend over de deelnemers die de betreffende vraag hebben beantwoord (zogenaamde valide respons). Het totale aantal antwoorden (n) op een vraag is telkens in de figuren of in de lopende tekst toegevoegd.

Deelnemers konden facultatief hun e-mailadres invullen om een nieuwe enquête te krijgen en om informatie te ontvangen na afloop van het project. Van degenen die een e-mailadres hebben achtergelaten in de eerste enquête, hebben ruim 2000 personen ook enquête 2 ingevuld met hetzelfde e-mailadres. Het totale aantal deelnemers dat meerdere enquêtes heeft ingevuld zal groter zijn, omdat maar een deel van de deelnemers een e-mailadres achterliet. Iedere enquête begon met een aantal biografische vragen; als een deelnemer meerdere enquêtes invulde, zit daarin dus overlap. Dat betekent dat de biografische gegevens van de verschillende enquêtes niet samengenomen kunnen worden. Daarom worden de biografische gegevens in de volgende hoofdstukken per enquête beschreven, waarbij wel telkens een vergelijking met de eerste enquête wordt gemaakt, omdat die het meest is ingevuld. De profielen van de deelnemers aan de verschillende enquêtes komen grotendeels met elkaar overeen.

4.2. Vestigingslanden van de deelnemers

In Figuur 10 is te zien uit welke landen reacties zijn binnengekomen op één of meer enquêtes van Vertrokken Nederlands (rood gekleurd). Landen waaruit geen reacties zijn binnengekomen (blauw gekleurd) betreffen het dunbevolkte Groenland, een aantal kleinere eilanden, maar vooral grote delen van het continent Afrika en enkele landen in het Midden-Oosten en zuidelijk Azië (vooral van de voormalige Sovjet-Unie). Bijlage 2 bevat een overzicht van de 130 landen waaruit een reactie is ontvangen en de 113 landen waaruit dat niet het geval was.

Figuur 10. Landen op de wereld waar wel (rood) of geen (blauw) deelnemers hebben deelgenomen aan één of meer enquêtes van Vertrokken Nederlands

Het aantal deelnemers varieerde sterk per vestigingsland. In Figuur 11 staat een overzicht van de 15 landen waaruit de hoogste respons afkomstig is, per enquête en getotaliseerd.⁸

⁸ Sommige deelnemers hebben meer dan een enquête ingevuld, dus de totaal kolom geeft aan hoeveel antwoorden er uit de verschillende landen zijn binnengekomen, niet hoeveel deelnemers er woonachtig zijn in die landen.

Vestigingsland	Enquête 1	Enquête 2	Woordenschat- test	Uitdrukkingen- test	Totaal
Australië	579	252	114	152	1097
Verenigde Staten	579	275	90	120	1064
Frankrijk	536	253	109	148	1046
Duitsland	457	206	110	140	913
Verenigd Koninkrijk	440	245	80	107	872
Canada	396	205	98	120	819
Spanje	263	121	44	63	491
Zweden	228	133	53	72	486
Zwitserland	213	108	44	61	426
Denemarken	180	98	37	41	356
Italië	160	85	33	47	325
Nieuw-Zeeland	160	79	27	46	312
Noorwegen	156	76	26	46	304
Finland	161	57	20	34	272
Brazilië	125	57	27	35	244

Figuur 11. De 15 landen waaruit de hoogste respons op de verschillende enquêtes binnenkwam

In hoeverre correspondeert de top 15 van landen met de hoogste respons met de landen waar de meeste geëmigreerde Nederlanders en Vlamingen wonen? Oftewel: hoe goed is de dekking van het deelnemersnetwerk aan het pilotonderzoek? Om dit te bezien wordt in Figuur 12 een overzicht gegeven van de 15 landen waar de meeste Nederlandse en Vlaamse emigranten zich sinds 1995 hebben gevestigd volgens de gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)⁹ en het Belgische statistiekbureau Statbel (zie ook Figuur 1, 2, 3 in § 2). Het gaat om emigranten die geboren zijn in Nederland of Vlaanderen, dus remigratie en buitenlandse arbeidsmigranten zijn niet meegeteld. Dergelijke gedetailleerde gegevens zijn niet over de voorafgaande periode beschikbaar maar uit Van Faassen (2014) blijkt dat in de periode 1945-1967 de meeste Nederlanders emigreerden naar (in aflopende volgorde) Duitsland, Canada, België, de Nederlandse Antillen en Suriname, de Verenigde Staten en Australië – op Suriname na zijn al deze landen vertegenwoordigd in de top 15.¹⁰

⁹ Via de link: <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/60032/table?dl=298FB>

¹⁰ <http://resources.huygens.knaw.nl/emigratie/gids/bijlage/bijlagen>.

Vestigingsland Nederlandse emigranten	Aantal Nederlandse emigranten 1995-2018	Vestigingsland Vlaamse emigranten	Aantal Vlaamse emigranten 1995-2016
België	154.100	Nederland	24.846
Duitsland	127.280	Frankrijk	18.813
Verenigd Koninkrijk	77.539	Spanje	14.287
Verenigde Staten	60.022	Verenigde Staten	9.779
Spanje	51.063	Verenigd Koninkrijk	9.242
Frankrijk	45.966	Duitsland	7.112
Nederlandse Antillen/ Curaçao/Aruba	29.280	Zwitserland	4.061
Australië	29.189	Luxemburg	(3.453)
Turkije	24.704	Italië	2.564
Zwitserland	19.168	Australië	2.376
Canada	19.119	Canada	(1.999)
Zweden	13.119	China	(1.973)
Italië	12.146	Thailand	(1.731)
China	10.681	Verenigde Arabische Emiraten	(1.610)
Portugal	9.965	Portugal	(1.479)
Anders	264.075	Anders	64.358
Totaal	947.416	Totaal	169.683

Figuur 12. De 15 landen waar de meeste Nederlandse en Vlaamse emigranten naartoe zijn geëmigreerd (bron: CBS en Statbel)

De aantallen Vlaamse emigranten per vestigingsland zijn gebaseerd op een top 10 voor elk jaar in de periode 1995-2016. Negen van deze landen kwamen elk jaar in de top 10 voor, maar dit geldt niet voor alle vestigingslanden van Vlaamse emigranten: deze aantallen staan tussen haakjes, omdat ze niet compleet zijn voor de hele periode. Daarnaast zijn al deze aantallen bij benadering: Vlamingen hebben namelijk niet altijd aangegeven naar welk land ze emigreerden (vooral in de jaren 2010 en 2016).

Voor wat betreft de Nederlandse emigratie vallen Nieuw-Zeeland, Noorwegen en Suriname net buiten de top 15: deze landen staan op de posities 16, 17 en 18. Opmerkelijk is dat België op de eerste plaats staat onder Nederlandse emigranten en Nederland op de eerste plaats onder Vlaamse emigranten, terwijl deze emigranten de enquêtes nauwelijks hebben ingevuld: van de 6966 deelnemers aan enquête 1 gaven 84 als vestigingsland België op en 95 Nederland. Dergelijke grensmigranten voelen zich kennelijk niet geroepen mee te werken aan de enquêtes, misschien vanwege de geringe geografische afstand tussen hun geboorteland en hun nieuwe vestigingsland en omdat de taal en cultuur min of meer hetzelfde zijn (behalve voor Nederlanders in Wallonië of Brussel, maar ook voor hen is Nederlands aanwezig in hun omgeving en via de media). Ook uit de Nederlandse Antillen, Curaçao en Aruba zijn weinig antwoorden gekomen, waarschijnlijk eveneens omdat Nederlands daar als (officiële) taal een rol speelt in de maatschappij.

De meeste vestigingslanden komen zowel in de top 15 van Nederlandse emigranten voor als in die van Vlaamse emigranten, zodat het in totaal gaat om 16 verschillende landen (buiten de vestigingslanden Nederland en België en de Nederlandse Antillen). Tien daarvan (Australië, Verenigde Staten, Frankrijk, Duitsland, Verenigd Koninkrijk, Canada, Spanje, Zweden, Zwitserland, Italië) staan ook in de top 15 van binnengekomen reacties op

de enquêtes. China en Portugal komen zowel in de Nederlandse als de Vlaamse top 15 voor, maar niet in de binnengekomen reacties: uit Portugal zijn maar 90 reacties op enquête 1 binnengekomen en uit China 7. Uit Turkije, waar zich veel Nederlanders hebben gevestigd, en uit Luxemburg, Thailand en de Verenigde Arabische Emiraten, die populair zijn onder Vlaamse emigranten, zijn heel weinig reacties binnengekomen, het meest uit Thailand (59) en Turkije (57).

Al met al lijkt de dekkingsgraad van de enquêtes redelijk goed, zeker voor een pilotonderzoek: twee derde van de populairste vestigingslanden heeft ook daadwerkelijk de meeste respons opgeleverd. In vervolgonderzoek zou aandacht moeten worden besteed aan het werven van deelnemers uit populaire vestigingslanden waaruit geen respons is gekomen.

De vraag is natuurlijk waarom uit sommige populaire vestigingslanden zo weinig respons is binnengekomen. Daarvoor kunnen een aantal redenen zijn, al zal dit nader moeten worden onderzocht. Zo is het mogelijk dat het bereik van de sociale media zich niet uitstrekt tot deze landen; dat geldt wellicht voor China en Thailand. Een andere reden kan zijn dat naar sommige landen vooral veel tijdelijke emigratie plaatsvindt voor werk of studie, bijvoorbeeld naar de Verenigde Arabische Emiraten en Luxemburg, of vanwege het klimaat, bijvoorbeeld naar Zuid-Europese landen als Spanje en Portugal, waar veel gepensioneerden heen trekken. Mensen die om dergelijke redenen naar een ander land verhuizen, voelen zich misschien geen emigranten en hebben daarom de enquêtes niet ingevuld. In de enquêtes hebben we bewust in het midden gelaten wat we verstaan onder een emigrant: de beoordeling lieten we aan de deelnemer zelf over. Uit opmerkingen van deelnemers blijkt dat sommigen zich niet zozeer emigrant voelen als wel tijdelijke expat. Voor vervolgonderzoek zou het nuttig zijn aparte enquêtes op te stellen voor groepen als expats, grensmigranten en gepensioneerden: het is immers goed denkbaar dat de houding ten opzichte van de Nederlandse taal, cultuur en identiteit onder deze groepen verschilt van die van mensen die min of meer definitief zijn geëmigreerd. Ook zouden aparte vragenlijsten voor eerste-, tweede- en derdegeneratie-emigranten kunnen worden opgesteld om zo verschillen tussen de generaties te achterhalen.

5. De resultaten van Enquête 1: Taalkeuze

5.1. De enquête

De enquête is verspreid in de periode juli 2018 tot en met februari 2019. Hij bestond uit 26 hoofdvragen die in drie delen werden aangeboden: biografische vragen, vragen over de taalkeuze in verschillende situaties, en een afsluiting waarin deelnemers facultatief hun e-mailadres konden invullen en een opmerking konden maken. De enquête was aanvankelijk in het Nederlands gesteld, maar op verzoek van enkele deelnemers is er ook een Engelstalige versie beschikbaar gemaakt. Voor Brazilië is een Portugese versie gemaakt.

5.2. Aantal deelnemers en belangrijkste vestigingslanden

In Figuur 13 is aangegeven hoeveel deelnemers aan enquête 1 de enquête volledig of deels hebben ingevuld en in welke taal ze dat hebben gedaan.

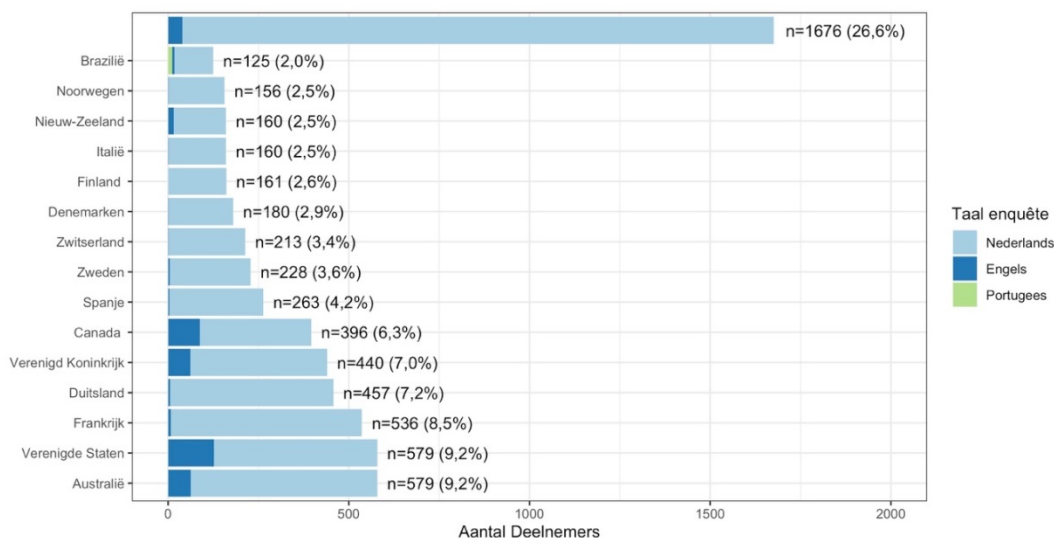
Enquête 1	Nederlands	Engels	Portugees	Totaal
Alle vragen ingevuld	5172 (93,2%)	368 (6,7%)	8 (0,1%)	5548 (100%)
Deels ingevuld	1282 (90,4%)	130 (9,2%)	6 (0,4%)	1418 (100%)
Samen	6454 (92,7%)	498 (7,1%)	14 (0,2%)	6966 (100%)

Figuur 13. Aantal volledig en gedeeltelijk ingevulde enquêtes, totaal en uitgesplitst per taal

De meeste deelnemers kozen voor de Nederlandstalige variant: gemiddeld 92,7% tegen 7,1% die voor de Engelstalige kozen. Deze informatie is relevant voor het goed interpreteren van de figuren die bij de verschillende paragrafen hieronder zijn getekend. De Portugese enquête is door slechts 14 deelnemers ingevuld, waarvan maar 8 volledig. De antwoorden op de Portugese versie zijn daarom verder meestal niet apart geanalyseerd, maar opgeteld bij de Engelstalige antwoorden: zo kunnen de antwoorden op de Nederlandstalige enquête worden vergeleken met die uit de anderstalige enquêtes, en kan getoetst worden of invullers die bewust kozen voor een niet-Nederlandstalige enquête, het Nederlands minder vaak gebruiken en minder goed beheersen en wellicht ook al langer geleden zijn geëmigreerd dan invullers van de Nederlandstalige enquête.

In Figuur 14 staat uit welke 15 landen de hoogste respons is gekomen, uitgesplitst naar taal van de enquête (als aanvulling op Figuur 11, waarin de talen zijn samengenomen).

Figuur 14. De 15 landen met de hoogste respons op enquête 1, uitgesplitst naar taal van de enquête¹¹

De Engelstalige enquête is met name in de Verenigde Staten, Canada, Australië, het Verenigd Koninkrijk en Nieuw-Zeeland ingevuld, dus (behalve het Verenigd Koninkrijk) in de traditionele twintigste-eeuwse vestigingslanden van Nederlandse emigranten: deze invullers zijn veelal al lang geleden geëmigreerd, of ze stammen af van emigranten. De Portugese versie is grotendeels ingevuld door deelnemers uit Brazilië.

Voorts blijkt dat de reacties uit de 15 landen met de hoogste respons samen ruim een kwart vormen van het totale aantal reacties (die afkomstig zijn uit 130 vestigingslanden).

5.3. Profiel van de deelnemers

5.3.1. Geslacht, leeftijd, geboorteland

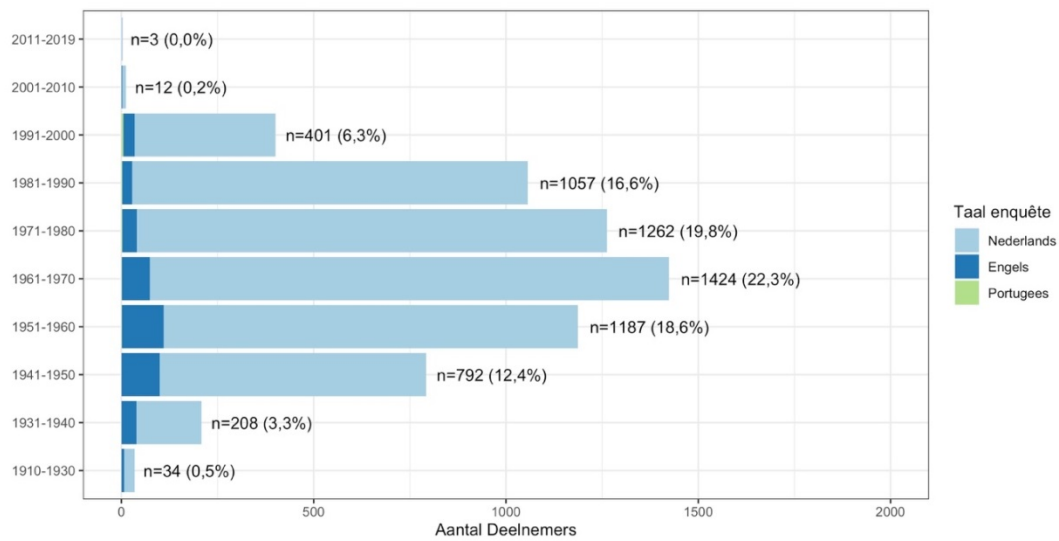
De eerste vraag was of iemand de enquête voor zichzelf of voor iemand anders had ingevuld. In totaal heeft 93,1% van alle deelnemers de enquête voor zichzelf ingevuld. De overige deelnemers vulden de enquête in voor iemand anders of gaven geen antwoord op deze vraag. Vrouwen namen vaker deel dan mannen: 63,3% van de deelnemers was vrouw en 36,5% man; de overige 0,2% deelnemers omschreef zichzelf als 'anders'.

De gemiddelde leeftijd van de deelnemers die hun leeftijd hebben opgegeven, was 50 jaar. Dat ligt wat boven de gemiddelde leeftijd van de bevolking in Nederland (41,6 jaar in 2017 volgens CBS) en België (rond de 41 jaar volgens Statbel).

Figuur 15 toont de leeftijdsopbouw van de deelnemers. Ruim drie kwart van de deelnemers is geboren tussen 1951 en 1990, en heeft dus een leeftijd tussen de 29 en 68 jaar.

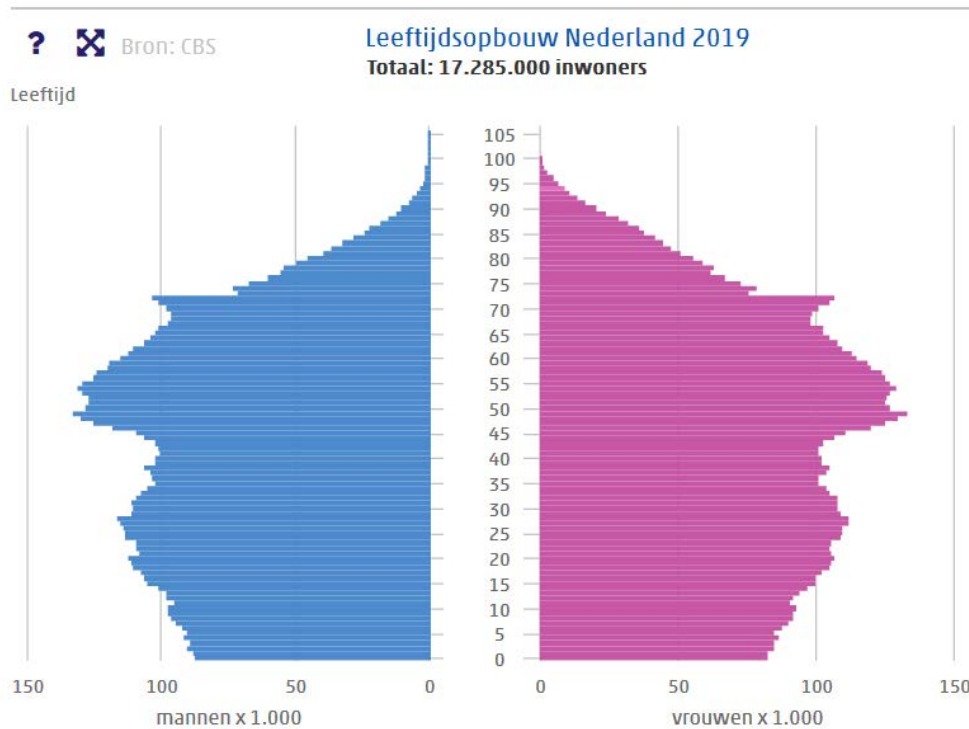
¹¹ Door het afronden van de percentages komen de totalen van de percentages in de figuren niet altijd precies op 100,0% uit.

Figuur 15. Leeftijdsoopbouw van de deelnemers (totaal 6380 keer ingevuld)

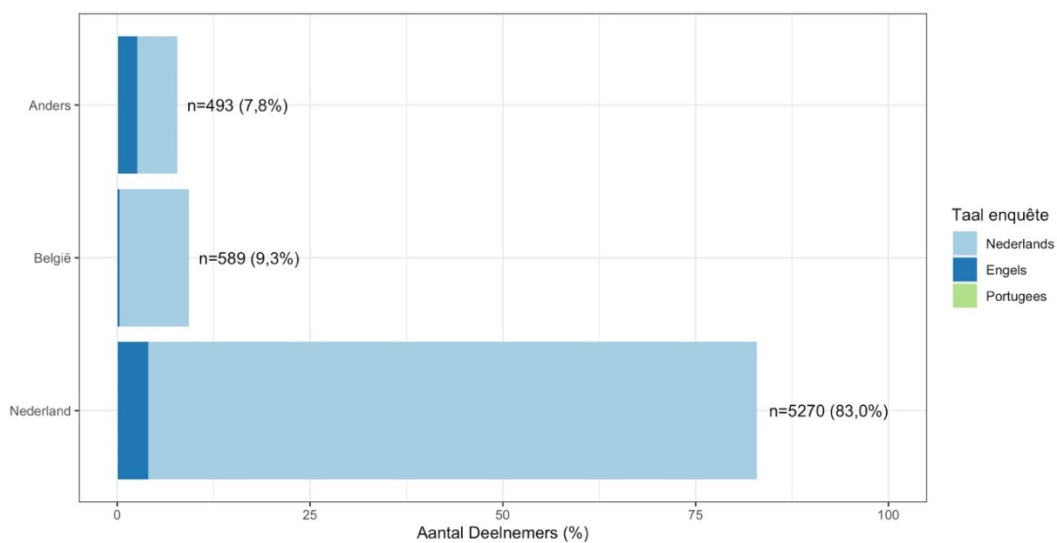
De jongste deelnemers zijn relatief ondervertegenwoordigd, zo blijkt als we de gegevens vergelijken met die uit Figuur 16, waarin de bevolkingspiramide van de leeftijdsopbouw in Nederland in 2019 is te lezen. Dat ligt voor de hand: jongeren zijn moeilijk bereikbaar voor een internetenquête en de Algemene Verordening Gegevensbescherming heeft strenge richtlijnen voor het betrekken van jongeren in enquêtes.

Figuur 16. De bevolkingspiramide van de leeftijdsopbouw in Nederland in 2019 (bron: CBS, cbs.nl/nl-nl/visualisaties/bevolkingspiramide)

Maar liefst 83,0% van de deelnemers vulde Nederland in als geboorteland, slechts 9,3% vulde België in of een ander land (7,7%); zie Figuur 17. De verhouding tussen in Nederland en in België geborenen komt niet overeen met die van het aantal inwoners in deze landen (17 miljoen Nederlanders versus 6,5 miljoen Vlamingen, ofwel 72% tegenover 28%), en evenmin met de aantallen emigranten uit de twee landen; die bedragen (voor 2017) 43.378 Nederlanders en 10.817 Vlamingen, ofwel 80% tegenover 20%, dus er zijn relatief meer Nederlanders onder de deelnemers. In § 3.3 bleek dat het aantal Facebookgroepen en -pagina's dat gericht is op Vlamingen, aanzienlijk lager is dan dat gericht op Nederlanders, en dat kan mede verklaren waarom het pilotonderzoek veel minder Vlamingen dan Nederlanders heeft bereikt. In vervolgonderzoek zou deze scheve verhouding moeten worden rechtgetrokken.

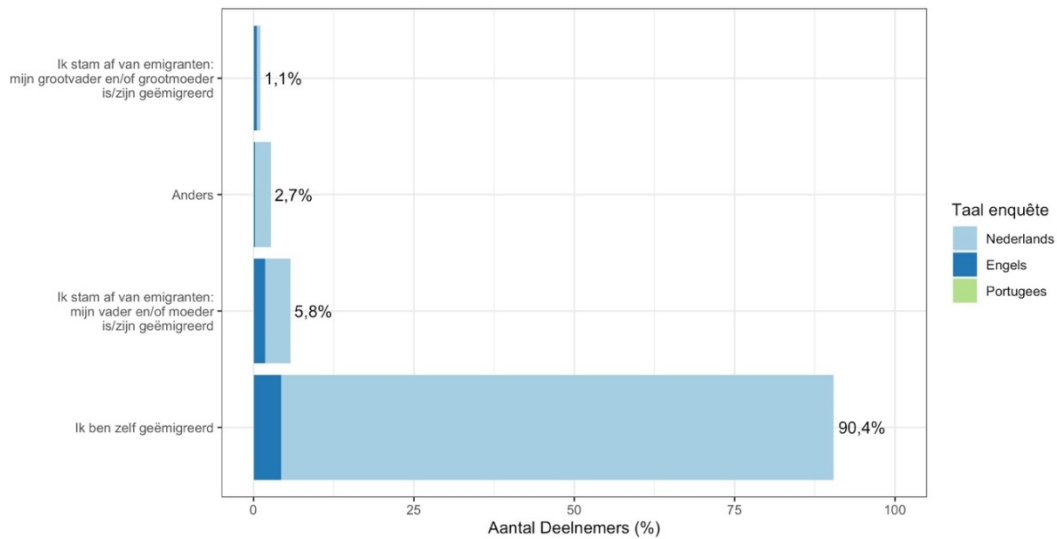
Figuur 17. Aantal deelnemers aan enquête 1 per geboorteland (totaal 6352 keer ingevuld)

5.3.2. Migratiegeschiedenis

De meeste deelnemers, 90,4%, zijn zelf geëmigreerd, zie Figuur 18. Slechts 6,9% van de deelnemers stamt als kind of kleinkind af van emigranten. Van de overige deelnemers vulde 2,7% de optie 'anders' in, bijvoorbeeld 'afstamming van emigranten en later ook zelf geëmigreerd'.

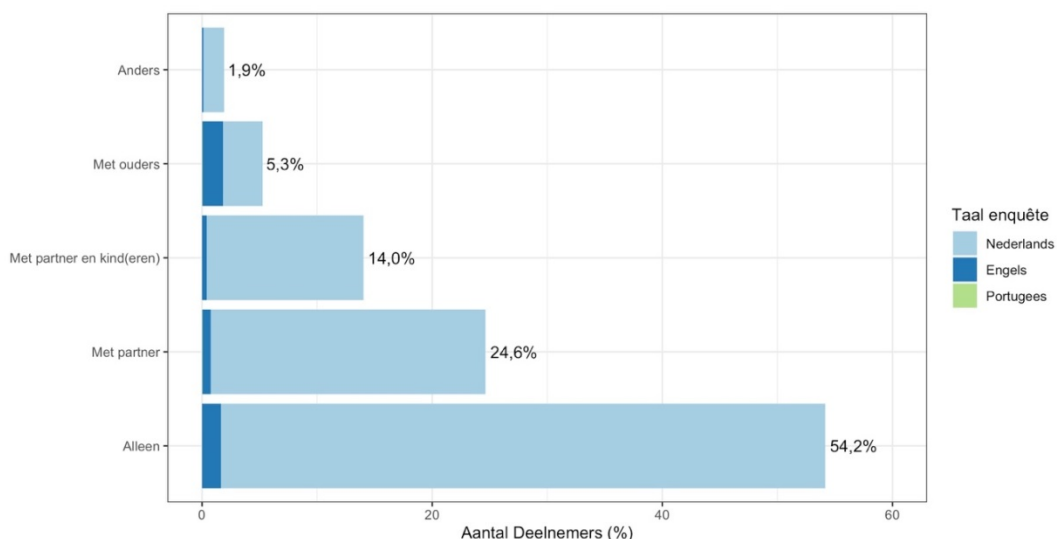
Figuur 18. Percentage deelnemers dat zelf is geëmigreerd of afstamt van emigranten (tot. 6050 keer ingevuld)

Van de deelnemers die zelf emigreerden, deed 54,2% dit alleen, 24,6% met partner, 14,0% met partner en kinderen en 5,3% met ouders; zie Figuur 19. Van de overige deelnemers koos 1,9% voor de optie ‘anders’, zoals met broer of zus, groep vrienden, schoonouders of medestudent.

Meer dan de helft emigreerde dus alleen. Dat hoeft echter niet te betekenen dat deze groep geen Nederlandstalige omgeving heeft in het vestigingsland. Voor degenen die in het verleden zijn geëmigreerd, met name in de periode 1945-1992, kan er sprake zijn geweest van ‘volgmigratie’, waarbij een kwartiermaker in de familie vertrok en maanden later andere familieleden zich bij hem of haar voegden. Uit Figuur 22 blijkt dat 4,3% van de invullers van de Engelstalige enquête als reden voor emigratie ‘familiehereniging’ opgaf, en 1,6% van de invullers van de Nederlandstalige enquête. Uit Figuur 22 blijkt tot slot dat een kwart van de Nederlandstalige invullers emigreert omdat de partner in het vestigingsland woont; 60% van die partners is anderstalig, 40% spreekt een Nederlandse variëteit.

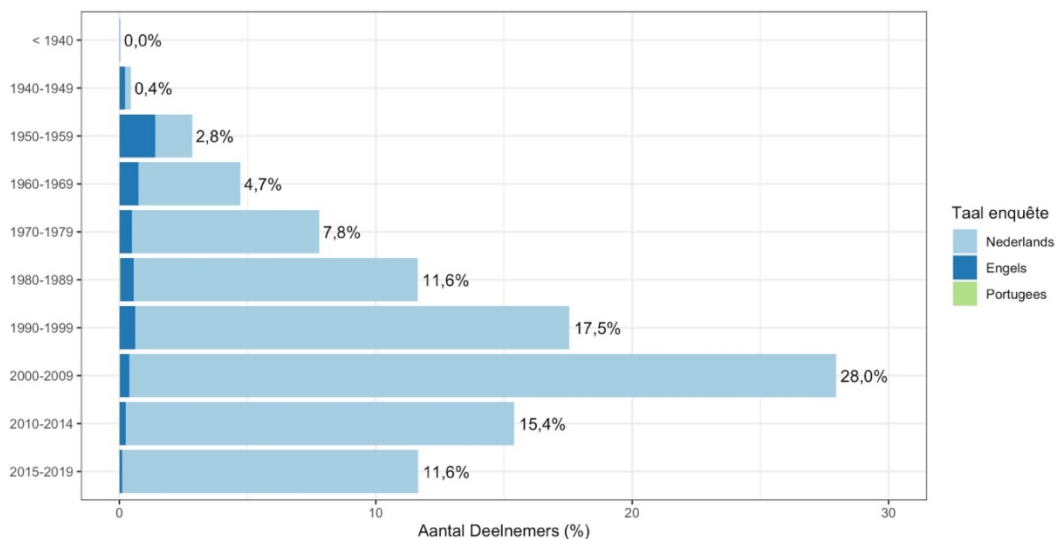
Figuur 19. Percentage deelnemers dat alleen is geëmigreerd of met gezinsleden (totaal 5405 keer ingevuld)

Ook de duur van de emigratie kan effect hebben op het behoud of verlies van het Nederlands. De verwachting is dat personen die langer geleden zijn geëmigreerd, vaker de taal of talen van hun vestigingsland gebruiken en minder vaak Nederlands spreken, maar hierbij spelen een aantal factoren een rol. Zo is bekend dat de eerste generatie vrouwelijke emigranten in de jaren 1950-1960 relatief minder vaak buitenshuis werkte en daardoor ook minder goed integreerde, meer vasthield aan het Nederlands en vaak slechter Engels of een andere taal van het vestigingsland sprak dan hun kinderen. Ook de overheidspolitiek is een factor. In de eerste golf na 1945 was er sprake van assimilatiebeleid en stimuleerden overheden van landen van ontvangst en van Nederland dat er zo snel mogelijk werd overgestapt naar de taal van het vestigingsland, vaak Engels. Voor Brazilië gold dat dan weer niet, omdat dat land groepsimmigratie toestond.

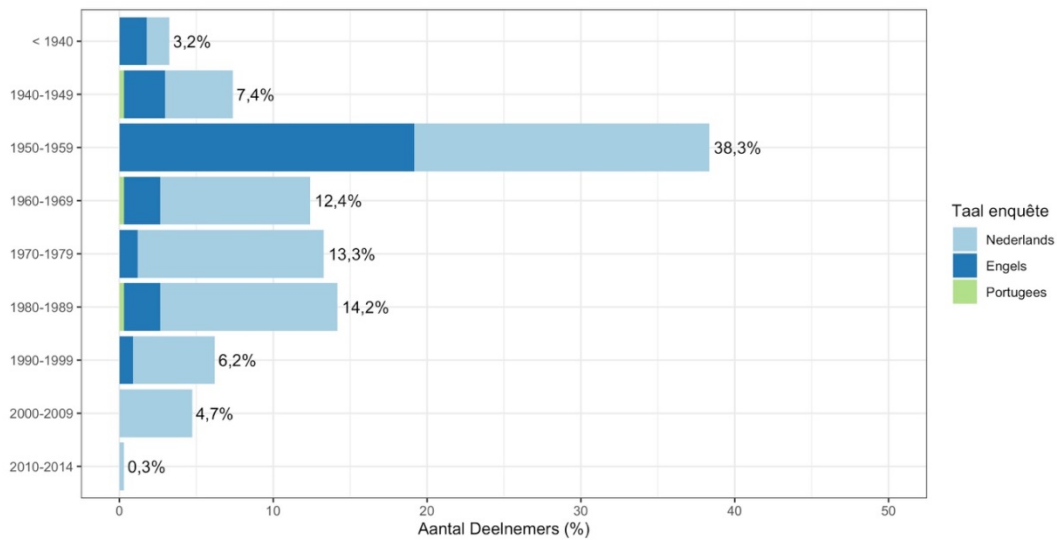
Van de deelnemers blijkt 72,8% langer dan 10 jaar geleden vertrokken te zijn uit Nederland of België, terwijl 27% korter dan 10 jaar geleden is geëmigreerd, zie Figuur 20. 2,8% van de deelnemers was zelfs tussen de 60 en 70 jaar geleden geëmigreerd (en 2 personen waren zelfs meer dan 80 jaar geleden geëmigreerd); zij vulden relatief vaker de Engelstalige enquête in dan de Nederlandstalige, en dat lijkt erop te duiden dat er inderdaad een zekere relatie bestaat tussen de periode van vertrek en verlies van het Nederlands.

Figuur 20. Periode van vertrek in relatie tot de keuzetaal van de enquête (totaal 5402 keer ingevuld)

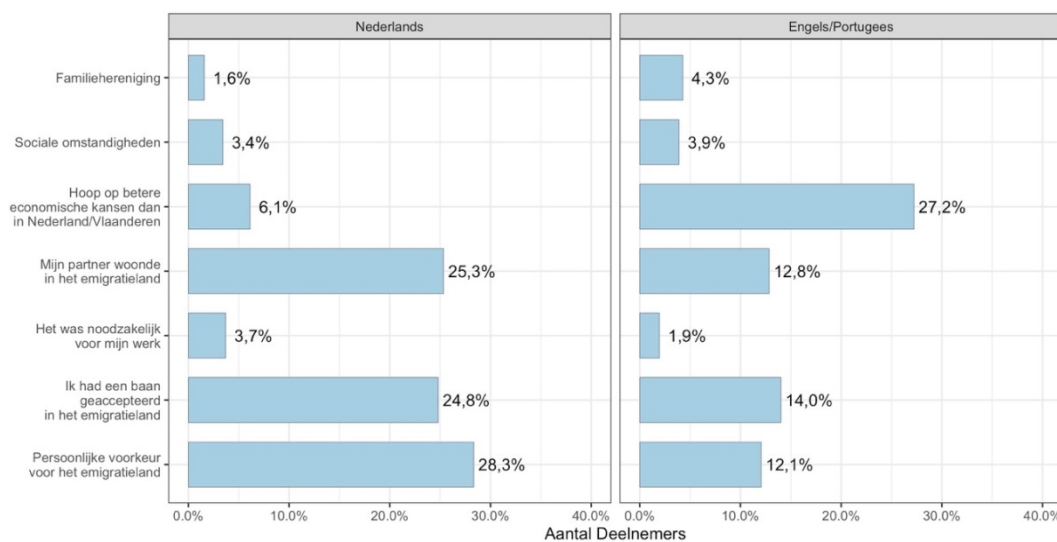
Van de deelnemers van wie de ouders zijn geëmigreerd, blijkt de grootste groep van die ouders, bijna 40%, geëmigreerd te zijn in de jaren vijftig van de twintigste eeuw, dus 60 of 70 jaar geleden, zie Figuur 21. De geëmigreerden van wie de ouders zijn geëmigreerd, vulden veel vaker de anderstalige enquête in dan personen die zelf geëmigreerd zijn, maar toch koos nog de helft van degenen wier ouders 60 jaar of langer geleden waren geëmigreerd, voor een Nederlandstalige enquête.

Figuur 21. Periode van vertrek van de ouders in relatie tot de keuzetaal van de enquête (tot. 339 keer ingevuld)

De redenen voor emigratie liepen uiteen, zo bleek uit de betreffende vraag waarbij deelnemers één of meer redenen voor emigratie konden aangeven. Uit Figuur 22 blijkt dat de meeste deelnemers aan de Nederlandstalige enquête emigreerden vanwege een persoonlijke voorkeur voor het vestigingsland, vanwege een partner of vanwege werk, terwijl de meeste deelnemers aan de anderstalige enquêtes emigreerden om hun economische situatie te verbeteren – het feit dat deze groep ervoor koos de anderstalige enquêtes in te vullen lijkt erop te wijzen dat emigratie om economische redenen invloed heeft op de taalkeuze en integratie in het vestigingsland.

Figuur 22. Redenen om te emigreren (deelnemers konden meerdere redenen kiezen; totaal 5383 keer ingevuld)

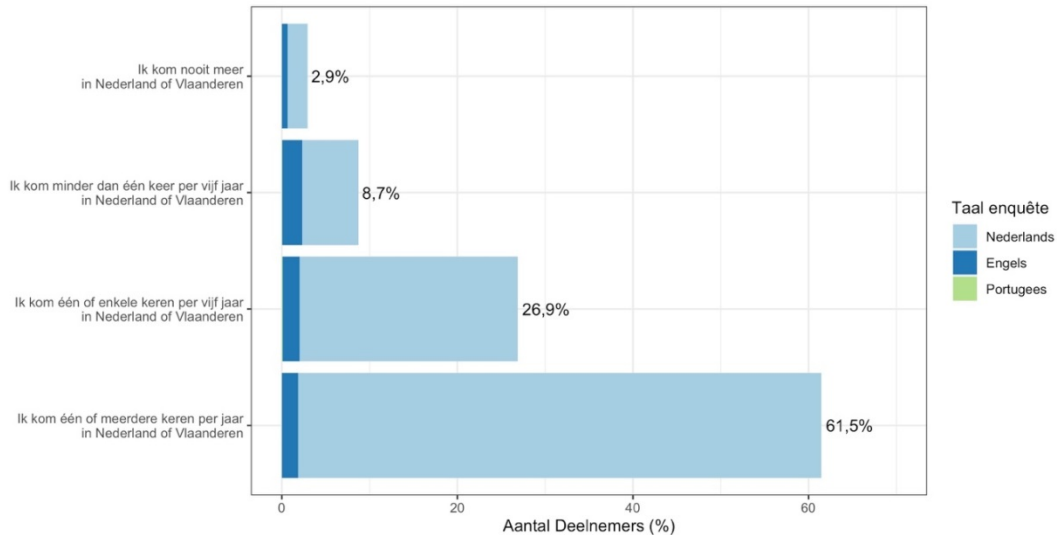

5.3.3. Bezoek aan Nederland of Vlaanderen en plannen voor remigratie

Om te kunnen beoordelen hoe strak of los de band met Nederland en Vlaanderen onder de emigranten is, is hun gevraagd hoe vaak zij de Lage Landen bezoeken. Uit Figuur 23 blijkt dat maar liefst 88,4% van de

deelnemers aangeeft één of meerdere keren per jaar of per vijf jaar Nederland of Vlaanderen te bezoeken, wat betekent dat de meeste deelnemers relatief frequente contacten met hun geboorteland hebben.

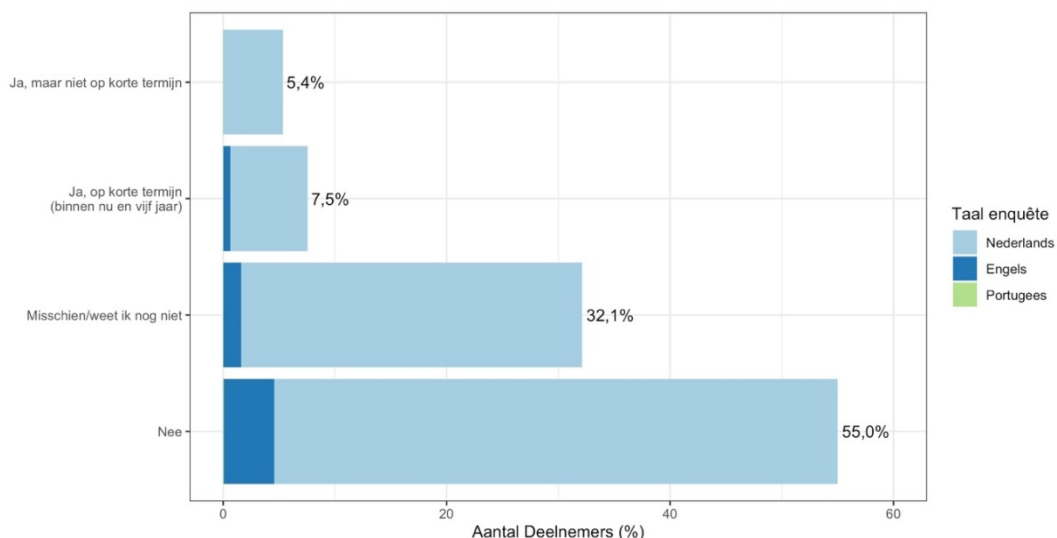
Figuur 23. Frequentie van bezoek aan Nederland of Vlaanderen (totaal 5913 keer ingevuld)

Deelnemers die de Nederlandstalige variant van de enquête invulden, gaven aanzienlijk vaker aan Nederland of Vlaanderen te bezoeken (64,0%) dan deelnemers die de Engelstalige variant invulden (slechts 27,7%): er lijkt dus een verband te bestaan tussen het behoud van het Nederlands en het regelmatig een bezoek brengen aan Nederland of Vlaanderen.

Slechts 12,9% van de deelnemers heeft plannen om (op korte of lange termijn) te remigreren, blijkt uit Figuur 24. Dit geldt zowel voor de invullers van de Nederlandse als van de Engelse enquête. Meer deelnemers in de Engelstalige enquête (67,3%) dan in de Nederlandstalige enquête (54,1%) geven aan zeker niet te remigreren. Een derde van de deelnemers weet het nog niet.

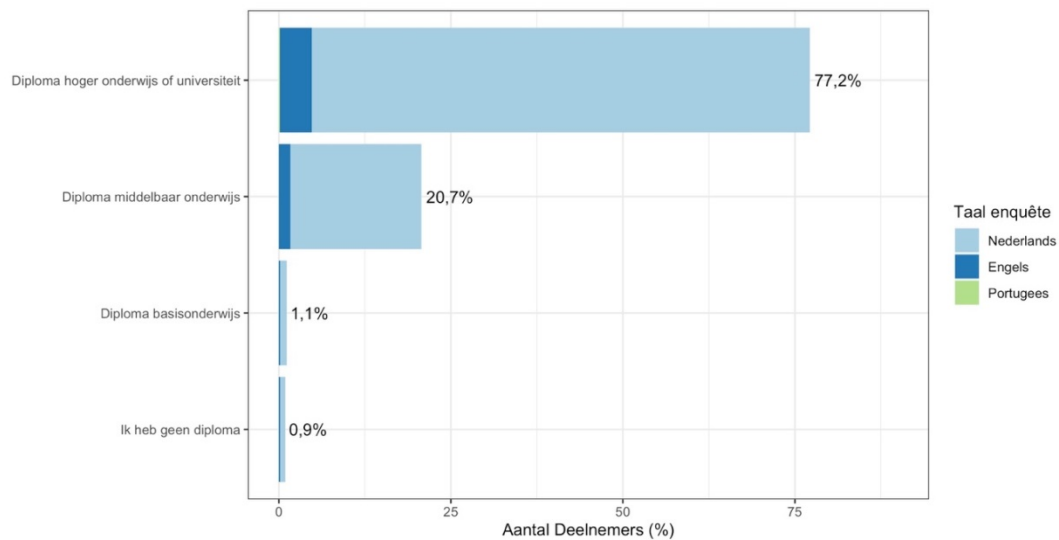
Figuur 24. Plannen van de deelnemers om te remigreren (totaal 5896 keer ingevuld)

5.3.4. Opleiding en werk

De deelnemers aan enquête 1 waren relatief hoogopgeleid, zo blijkt uit Figuur 25. In totaal heeft 77,2% een diploma hoger onderwijs en 20,8% een diploma middelbaar onderwijs. Dat is hoger dan het Nederlandse gemiddelde: dat staat op 30% hoger onderwijs en 69% middelbaar onderwijs als hoogst behaald onderwijsniveau.¹² Voor Vlaanderen gelden vergelijkbare cijfers. Het gemiddelde niveau van de emigranten ligt hier dus fors boven. Daarvoor kunnen verschillende verklaringen zijn: misschien zijn emigranten überhaupt relatief hoogopgeleid, maar het is ook mogelijk dat hoogopgeleide emigranten eerder bereid zijn om deel te nemen aan dit soort onderzoek dan lageropgeleide.

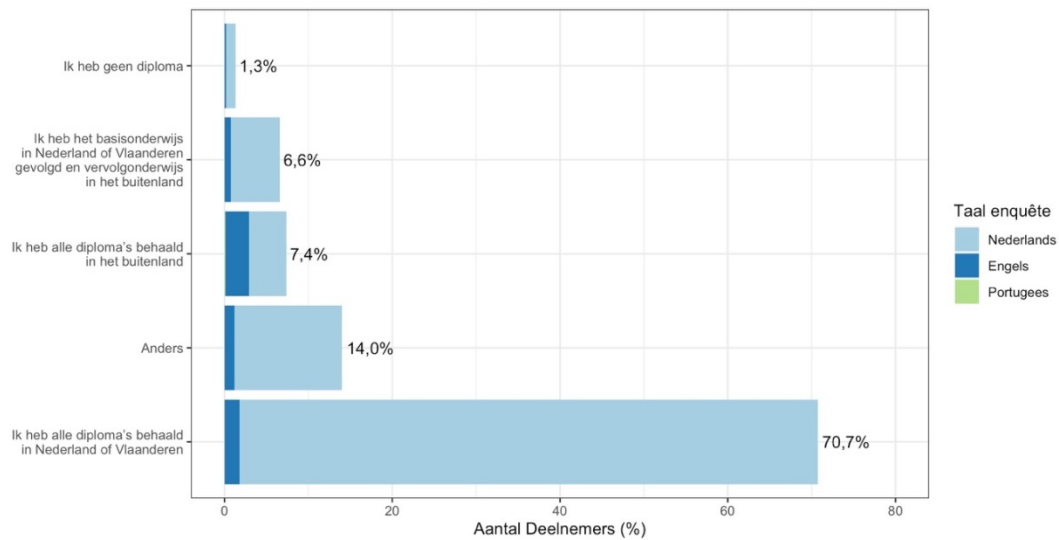
Figuur 25. Hoogste opleiding van de deelnemers (totaal 5882 keer ingevuld)

Uit Figuur 26 blijkt dat 70,7% van de deelnemers alle diploma's in Nederland of Vlaanderen heeft behaald. Hier valt wel een verschil op tussen de Nederlandstalige en Engelstalige enquête. In de Nederlandstalige enquête zegt 74,0% van de deelnemers alle diploma's in Nederland of Vlaanderen te hebben behaald. Bij deelnemers die meededen aan de Engelstalige enquête lag dit aantal met 26,5% aanzienlijk lager. In de Engelstalige enquête gaf juist 41,7% van de deelnemers aan alle diploma's in het buitenland te hebben behaald, tegenover 4,8% in de Nederlandstalige enquête. Deelnemers die elders onderwijs hebben gevolgd, voelen zich kennelijk minder zeker in het Nederlands en vullen daarom liever een Engelstalige enquête in.

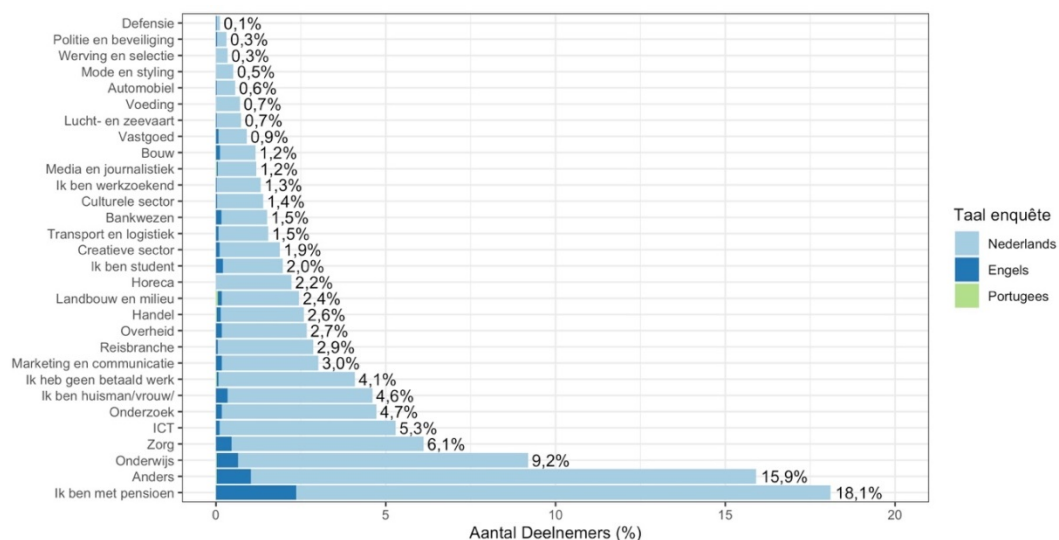
¹² Bijna 40 procent van de 15- tot 75-jarigen in Nederland heeft een havo- of vwo-diploma of een afgeronde mbo-opleiding op niveau 2, 3 of 4 en bijna 29 procent heeft basisonderwijs, vmbo, havo-, vwo-onderbouw of mbo-1 als hoogst behaald onderwijsniveau: <https://longreads.cbs.nl/trends18/maatschappij/cijfers/onderwijs/>

Figuur 26. Land van opleiding van de deelnemers (totaal 5869 keer ingevuld)

De deelnemers zijn werkzaam in uiteenlopende sectoren, zie Figuur 27. Een fors aantal, 18,1%, van de deelnemers is met pensioen. Dit percentage lag in de Engelstalige enquête (35,5%) hoger dan in de Nederlandstalige enquête (16,9%). In diverse sectoren speelt taalvaardigheid een belangrijke rol, bijvoorbeeld in de sectoren onderwijs, zorg, onderzoek, marketing en communicatie, reisbranche, culturele sector en media en journalistiek.

Figuur 27. Beroep van de deelnemers (totaal 5839 keer ingevuld)

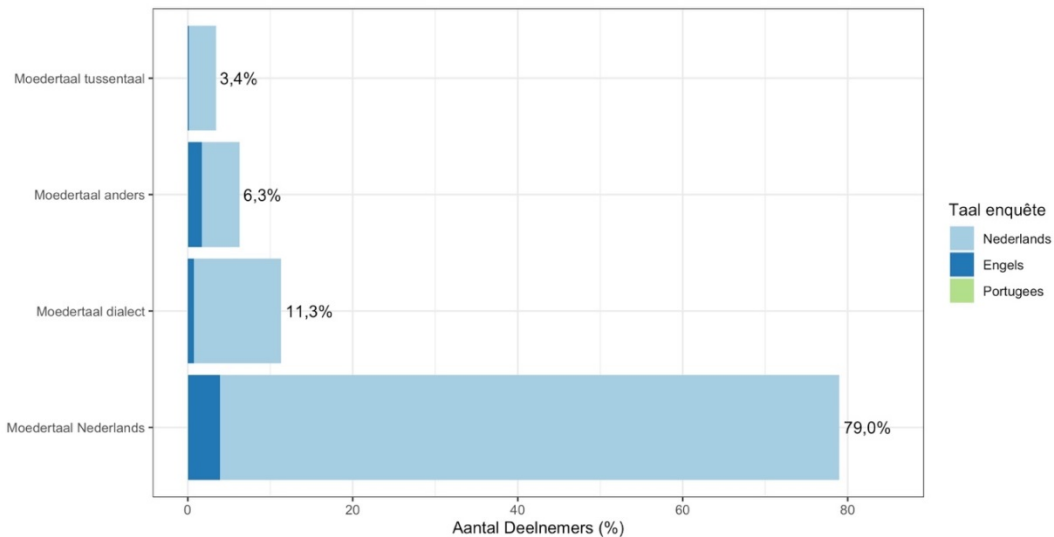
5.3.5. Moedertaal

In totaal geeft 79,0% van de deelnemers aan Nederlands als moedertaal te hebben, 11,3% een Nederlands dialect en 3,4% iets tussen Nederlands en een dialect in, een Nederlandse tussentaal (zie Figuur 28). 93,7% heeft dus een of andere variëteit van het Nederlands als moedertaal. In de Engelstalige enquête ligt dit percentage lager. De meest genoemde Nederlandse dialecten zijn het Limburgs of een specifiek Limburgs

dialect (zoals Kerkraads, Maastrichts), het Brabants, een Nedersaksisch dialect en een West- of Oost-Vlaams dialect.

In totaal gaf 6,3% van de deelnemers aan een andere taal als moedertaal te hebben. Veel van hen vulden bij deze vraag Fries of Engels in. Het percentage deelnemers dat voor de optie 'anders' koos lag beduidend hoger in de Engelstalige enquête (28,8%) dan in de Nederlandstalige enquête (5,7%).

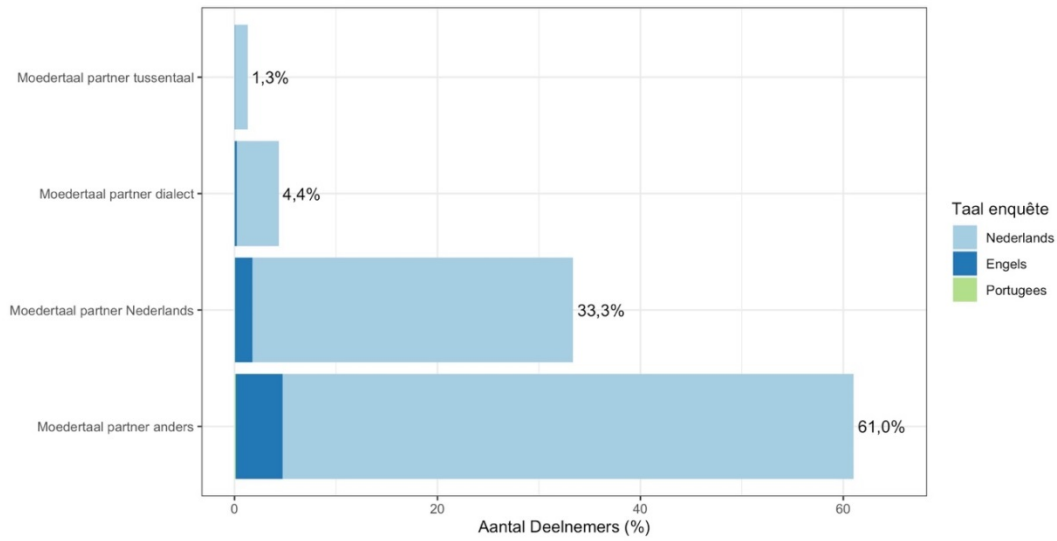
Figuur 28. Moedertaal van de deelnemers (totaal 5813 keer ingevuld)

Van de 14,7% van de deelnemers met een Nederlands dialect als moedertaal of iets tussen Nederlands en dialect in, geeft minder dan een kwart aan in de huidige woonplaats ook daadwerkelijk nog zijn of haar dialect te spreken. De rest spreekt in de huidige woonplaats een genivelleerde variant of Algemeen Nederlands (dat dus niet hun moedertaal is). Daarnaast geeft een aantal van hen aan te zijn overgestapt op een andere (vreemde) taal: de taal van het nieuwe land of Engels (ook waar dat niet de taal van het nieuwe land is).

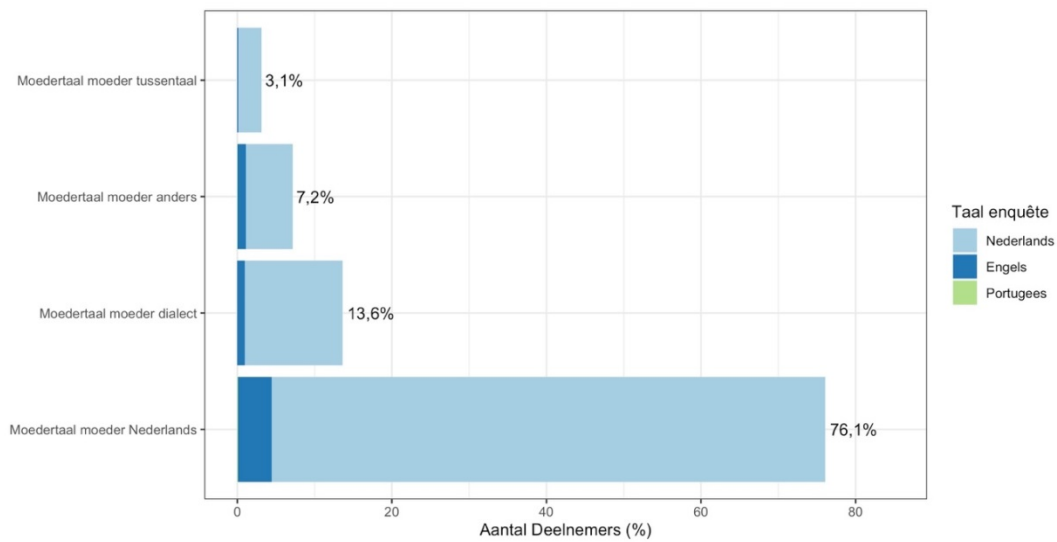
Het grootste deel van de deelnemers, 61,0%, heeft een partner met een ándere moedertaal dan het Nederlands of een Nederlands dialect. Dit percentage ligt iets hoger in de Engelstalige enquête (68,7%) dan in de Nederlandstalige enquête (60,1%). Slechts 39% van de partners heeft als moedertaal het Nederlands, een Nederlands dialect of iets tussen Nederlands en dialect in; zie Figuur 29. De meerderheid van de partners van emigranten spreekt dus een andere taal dan het Nederlands.

Figuur 29. Moedertaal van de partner van de deelnemers (totaal 5788 keer ingevuld)

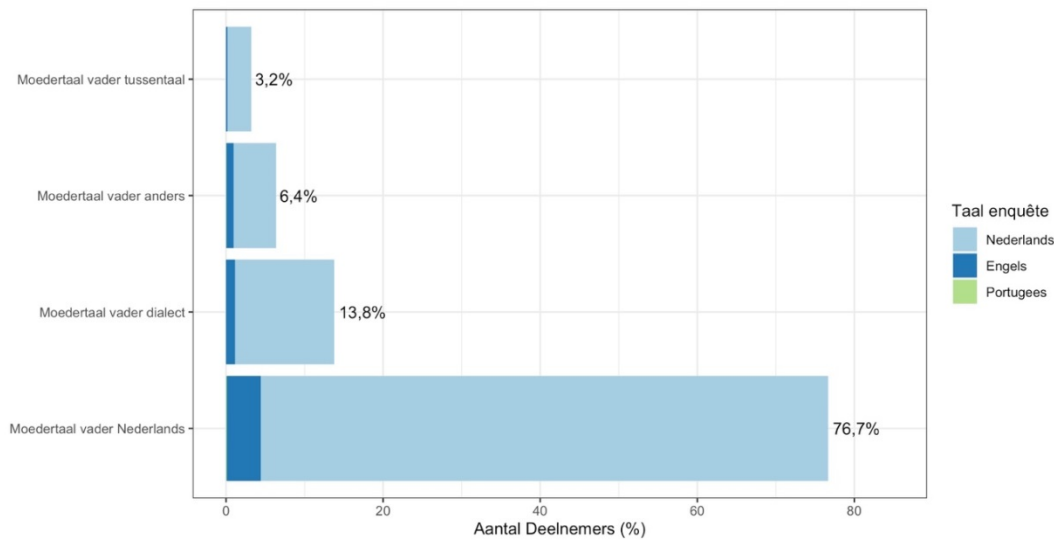

De moeder (Figuur 30) en de vader (Figuur 31) van de deelnemers hebben vaker dan de partner het Nederlands of een Nederlands dialect als moedertaal; slechts 7,2 respectievelijk 6,4% heeft een andere moedertaal. Dat is natuurlijk niet verrassend, omdat de meeste emigranten geboren zijn in Nederland of Vlaanderen.

Figuur 30. Moedertaal van de moeder van de deelnemers (totaal 5762 keer ingevuld)

Figuur 31. Moedertaal van de vader van de deelnemers (totaal 5745 keer ingevuld)

5.4. Taalkeuze in het vestigingsland

Een aantal enquêtevragen betrof de taalkeuze van emigranten in het vestigingsland. Hierbij draait het om de vraag in hoeverre en in welke situaties emigranten hun Nederlandse moedertaal behouden of verliezen. In deze vragen is de term Nederlands gebruikt als paraplueterm: afhankelijk van wat de deelnemers op de vraag naar hun moedertaal hebben geantwoord (zie § 5.3.5 en Figuur 28), wordt onder Nederlands verstaan Standaardnederlands, Nederlands dialect of een Nederlandse tussentaal. Wel is er eenmalig apart gevraagd aan de deelnemers die een Nederlandse dialect of een tussentaal als moedertaal hadden ingevuld, in hoeverre zij die moedertaal in de huidige woonplaats nog gebruikten. Uit die vraag blijkt dat dat gold voor minder dan een kwart (zie § 5.3.5 hierboven).

Uit de reacties van de deelnemers blijkt dat sommigen nauwelijks mogelijkheden hebben om Nederlands te spreken zelfs al zouden ze dat willen. Zo schrijft een deelnemer:

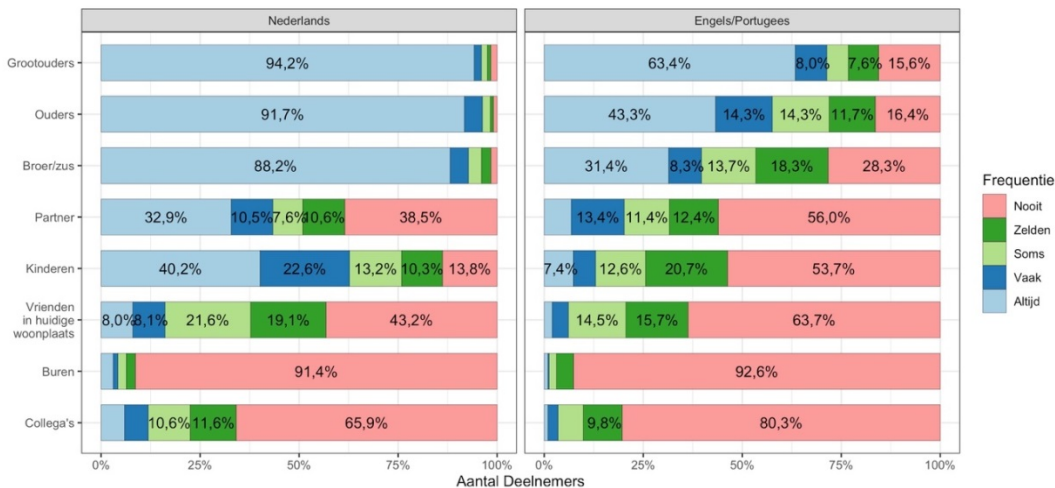
‘Het is soms heel eenzaam om zo je best te doen om iets van de Nederlandse cultuur door te geven. Bijvoorbeeld Sinterklaas vieren in een land waar dat niet bestaat; je moet alles zelf opzetten, in je eentje de liedjes zingen bij de schoorsteen met kinderen die je met grote ogen aankijken... Op school werden ze vreemd aangekeken op deze traditie, en dan toch maar doorgaan. De middelste zoon heeft geloofd tot 12 jaar! Niemand in mijn omgeving spreekt Nederlands. Als ik niet een of twee keer per week met mijn ouders zou bellen zou ik nooit Nederlands spreken. De Nederlandse taal is voor mij een taal die ik uitsluitend hoor via NPO uitzending gemist. Het is een passieve taal geworden. Ik moet soms veel naar woorden zoeken als ik het dan plotseling wel eens moet spreken. Ik heb lang gewerkt voor een Nederlands bedrijf. Maar nu al 5 jaar niet meer. Dat contact mis ik echt. Het voelt niet natuurlijk dat de Nederlandse taal van één kant komt; ik kan niet terugpraten naar de tv met uitzending gemist. Het is een vreemd gevoel je moedertaal zo weinig te spreken.’

5.4.1. Taalkeuze met verschillende gesprekspartners

In antwoord op de vraag ‘Hoe vaak spreekt u Nederlands met...?’ gaven deelnemers aan hoe vaak ze na hun emigratie Nederlands spreken met verschillende gesprekspartners, op een vijfpuntsschaal lopend van altijd

(dagelijks) via vaak (wekelijks), soms (maandelijks), zelden (jaarlijks) naar nooit. In Figuur 32 worden de resultaten gegeven.

Figuur 32. Frequentie van het gebruik van Nederlands of een Nederlands dialect, uitgesplitst naar gesprekspartner (gemiddeld 4850 keer ingevuld)

Tussen de Nederlandstalige en de anderstalige (Engelse en Portugese) enquêtes zijn grote verschillen: de deelnemers die de Nederlandstalige enquête hebben ingevuld spreken, niet verrassend, veel vaker Nederlands of een Nederlandse variëteit dan de deelnemers die een anderstalige enquête hebben ingevuld. Het vaakst wordt Nederlands gesproken met ouders, grootouders en broer en zus, dus in gezinsverband. De genoemde familieleden zijn vermoedelijk meestal niet mee-geëmigreerd, dus het ligt voor de hand dat men vasthoudt aan de oorspronkelijke thuistaal.

Wat minder vaak spreken deelnemers Nederlands met hun kinderen: toch heeft slechts 13,8% van de deelnemers in de Nederlandstalige enquête ingevuld ‘nooit’ Nederlands te spreken met zijn kinderen, tegen 53,7% van de invullers van de anderstalige enquêtes. Nog minder vaak wordt Nederlands gesproken met de partner: 38,5% van de deelnemers vult hier ‘nooit’ in, de overige 61,5% spreekt soms tot altijd Nederlands met de partner. In § 5.3.5 bleek dat slechts 39% van de partners van de deelnemers als moedertaal Nederlands heeft; kennelijk hebben sommige partners Nederlands als tweede taal geleerd.

Zelden spreken emigranten Nederlands met vrienden of collega's, en nog minder met de burens. Dit ligt voor de hand omdat Nederlands meestal geen dagelijkse voertaal is in de vestigingslanden van de deelnemers.

5.4.2. Taalkeuze met kinderen

Voor het behoud en het doorgeven van het Nederlands is het essentieel dat de emigranten Nederlands spreken met hun kinderen. Gebeurt dat ook? Uit Figuur 32 bleek dat 76% van de invullers van de Nederlandstalige enquête soms tot altijd met zijn kinderen Nederlands spreekt en slechts 25,6% van de invullers van de anderstalige enquêtes. Daaraan kan worden toegevoegd dat vrouwen iets vaker dan mannen Nederlands spreken met hun kinderen ($\chi^2 = 74,879$, $p\text{-value} = 0,0004998$) en jongere deelnemers iets vaker dan oudere ($\chi^2 = 1366,5$, $p\text{-value} = 0,0004998$)¹³: emigranten die zijn geboren tussen 1981 en 1990 spreken het vaakst

¹³ De testen zijn Pearson's Chi-squared testen met gesimuleerde p-waardes (gebaseerd op 2000 replicaties). De p-waardes zijn berekend met de Monte Carlo test (Hope, 1968), omdat niet voor alle categorieën (leeftijd/geslacht/jaar van emigratie) alle antwoorden voorkwamen (bijvoorbeeld geen van de deelnemers geboren in 1910-1930 gaf aan 'altijd' (5) met kinderen Nederlands te spreken).

Nederlands met hun kinderen. Ook blijkt dat deelnemers die minder dan vijf jaar geleden zijn geëmigreerd, vaker Nederlands met hun kinderen spreken dan deelnemers die langer geleden zijn geëmigreerd. Hoe langer men uit Nederland of Vlaanderen weg is, hoe minder Nederlands er nog met kinderen wordt gesproken ($\chi^2 = 1647,5$, p-value = 0,0004998).

Als we bekijken in welke landen uit de top 15 van landen waar de meeste enquêtes zijn ingevuld (zie Figuur 11), het vaakst Nederlands met kinderen wordt gesproken, dan blijkt dat het geval te zijn in Zwitserland, Frankrijk, Spanje en Duitsland (in aflopende volgorde), dus in Europese landen. Het minst spreken emigranten in Canada, de Verenigde Staten, Nieuw-Zeeland, Australië en Brazilië Nederlands met hun kinderen; het zal geen toeval zijn dat dit de traditionele twintigste-eeuwse vestigingslanden zijn, waar veel Nederlandse emigranten zich in de periode 1945-1967 vestigden en waar het sterkst een assimilatiebeleid werd gevoerd. Deelnemers die afstammen van emigranten (een minderheid in de enquête) spreken eveneens minder vaak Nederlands met hun kinderen. De partner speelt uiteraard ook een rol. Emigranten met een partner die Nederlands spreekt, praten vaker Nederlands met hun kinderen dan emigranten met een partner die geen Nederlands spreekt.

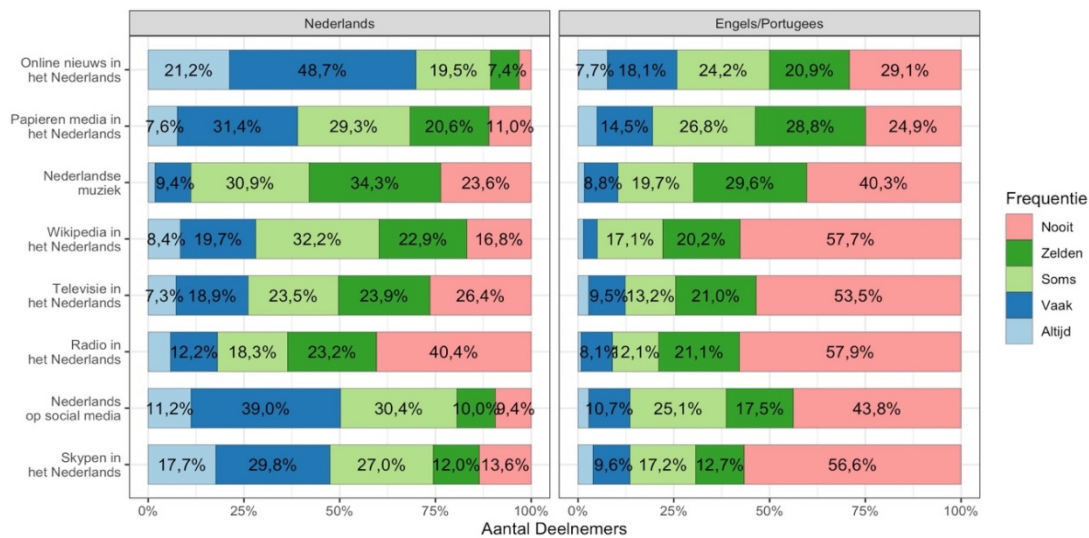
Deelnemers die invulden dat ze waren geëmigreerd vanwege de hoop op betere sociale omstandigheden, blijken wat minder vaak Nederlands met hun kinderen te spreken dan deelnemers die om een andere reden zijn geëmigreerd. Mogelijk kiezen zij voor de taal van het vestigingsland om beter te integreren in de nieuwe samenleving. Deelnemers die op korte termijn (binnen vijf jaar) of op lange termijn plannen hebben om te remigreren naar Nederland of Vlaanderen, spreken daarentegen vaker Nederlands met hun kinderen dan deelnemers die (nog) geen plannen hebben voor een definitieve terugkeer: kennelijk houden zij rekening met een terugkeer in de Nederlandse of Belgische samenlevingen en onderwijssystemen.

5.4.3. Contact met het Nederlands via verschillende media

De taalkeuze van emigranten is in de eerste enquête ook gemeten aan de hand van de vraag 'Hoe vaak komt u in aanraking met het Nederlands of een Nederlands dialect?', met antwoorden op een vijfpuntsschaal lopend van 'altijd' of dagelijks tot 'nooit'. Er zijn grote verschillen tussen de reacties op de Nederlandstalige en de anderstalige enquêtes, zie Figuur 33. Deelnemers die de Nederlandstalige enquête invulden, blijken vooral online nieuws tot zich te nemen in het Nederlands: slechts 3,2% leest nooit Nederlandstalig nieuws. Ook op de sociale media doet het Nederlands het goed: slechts 9,4% gebruikt dan nooit Nederlands. In iets mindere mate worden papieren media en Wikipedia in het Nederlands gelezen en wordt er in het Nederlands geskypet, maar de meerderheid van de deelnemers doet dit toch nog meer of minder vaak. Ongeveer een kwart van de deelnemers luistert nooit naar Nederlandse muziek of kijkt nooit naar Nederlandse televisie. Het minst wordt geluisterd naar Nederlandstalige radio, ruim 40% van de deelnemers vult 'nooit' in, maar dat kan goed te maken hebben met het feit dat Nederlandstalige radio niet overal even gemakkelijk te beluisteren valt (zie ook § 6.4.3). De invullers van de anderstalige enquêtes vullen op alle vragen aanzienlijk vaker 'nooit' in.

Interessant zijn de gegevens over de sociale media, omdat dit actief taalgebruik vereist, anders dan het luisteren naar online nieuws in het Nederlands. 90,6% van de deelnemers blijkt regelmatig Nederlands te gebruiken op de sociale media, 11,2% doet dit zelfs dagelijks. Dit geeft aan dat sociale media een belangrijke rol kunnen spelen in het behoud van de moedertaal. Van de invullers van de anderstalige enquêtes heeft daarentegen 43,8% 'nooit' ingevuld.

Figuur 33. Frequentie waarmee deelnemers in aanraking komen met het Nederlands of een Nederlands dialect, uitgesplitst naar medium (gemiddeld 5340 keer ingevuld)

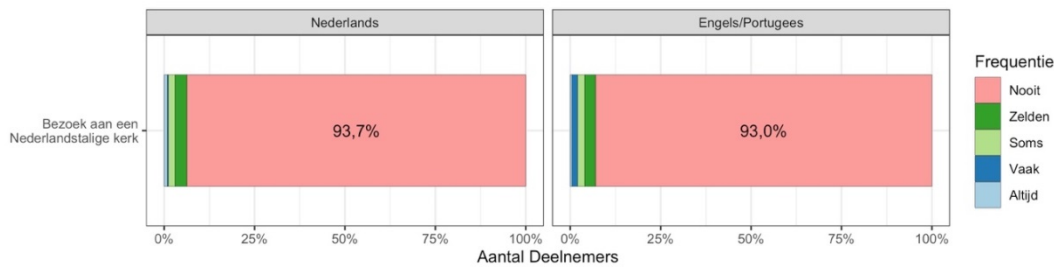

Uit de data blijkt dat de vrouwelijke deelnemers iets vaker Nederlands gebruiken op sociale media dan de mannelijke ($\chi^2 = 109,27$, $p\text{-value} = 0,0004998$). Daarnaast gebruiken deelnemers met een geboortjaar van 1950 of eerder (de oudere deelnemers) minder Nederlands op sociale media dan de jongere deelnemers ($\chi^2 = 495,83$, $p\text{-value} = 0,0004998$). Tussen deelnemers met een geboortjaar tussen 1951 en 2010 bestaan echter nauwelijks verschillen: de tieners, twintigers en dertigers maken niet meer gebruik van Nederlands op sociale media dan de vijftigers en zestigers. Sociale media spelen dus bij deze leeftijdsgroepen een rol bij het behoud van het Nederlands. Anderzijds heeft de emigratieduur wel effect op het gebruik van het Nederlands in de sociale media ($\chi^2 = 551,87$, $p\text{-value} = 0,0004998$): emigranten die minder dan vijf jaar geleden zijn vertrokken, gebruiken het vaakst Nederlands op sociale media. Hoe langer geleden een deelnemer is vertrokken, hoe minder Nederlands hij of zij gebruikt op sociale media. Ook bestaat er een verschil tussen de vestigingslanden: degenen die vertrokken naar de traditionele twintigste-eeuwse vestigingslanden Brazilië, Canada, Amerika, Nieuw-Zeeland en Australië gebruiken het minste Nederlands op sociale media, terwijl emigranten in Spanje, Italië, Frankrijk, Zwitserland, Duitsland en de drie Scandinavische landen plus Finland het meest Nederlands gebruiken.

5.4.4. Bezoek aan de Nederlandstalige kerk

Aan de deelnemers is ook gevraagd of zij een Nederlandstalige kerk bezoeken in hun vestigingsland. Uit Figuur 34 blijkt dat dat niet het geval is: 93,7% van de invullers van de Nederlandstalige enquête en 93% van de invullers van de anderstalige enquête vulden 'nooit' in. Dat betekent dat de geloofsgemeenschap in het vestigingsland geen rol speelt in het taalbehoud, terwijl de kerk, zo is uit onderzoek gebleken (o.a. Van der Sijs 2009: hoofdstuk 1), in de twintigste eeuw vaak nog een belangrijke ontmoetingsplek voor geëmigreerde Nederlanders was en Nederlands spreken in de kerk lang bewaard bleef als dat in andere situaties al niet meer gebeurde.

Figuur 34. Bezoek aan een Nederlandstalige kerk door de deelnemers (totaal 2957 keer ingevuld)

5.5. Samenvatting en vergelijking met Staat van het Nederlands

Enquête 1 is door iets meer vrouwen (63,3%) dan mannen (36,5%) ingevuld, de gemiddelde leeftijd was 50, verreweg de meeste deelnemers (83%) hebben Nederland als geboorteland, slechts 9,3% komt uit België; ruim 90% is zelf geëmigreerd, en daarvan emigreerde 54,2% alleen. 55% is in de 21e eeuw geëmigreerd. 88,4% bezoekt één of enkele keren per vijf jaar of per jaar Nederland of Vlaanderen, dus de contacten met de geboortelanden zijn niet verbroken, maar slechts 12,9% van de deelnemers heeft plannen om op termijn te remigreren. De deelnemers zijn relatief hoogopgeleid, 98% heeft een diploma hoger of middelbaar onderwijs, wat fors boven het gemiddelde in de Lage Landen ligt; de meeste diploma's hebben ze behaald in Nederland of Vlaanderen.

93,7 procent van de deelnemers spreekt Nederlands of een Nederlandse variëteit als moedertaal. Van de 14,7% van de deelnemers met een Nederlands dialect als moedertaal of een taal tussen Nederlands en dialect in, geeft minder dan een kwart aan in de huidige woonplaats ook daadwerkelijk nog zijn of haar dialect te spreken. De rest spreekt in de huidige woonplaats een genivelleerde variant of Algemeen Nederlands. Daarnaast geeft een aantal van hen aan te zijn overgestapt op een andere (vreemde) taal: de taal van het nieuwe land of Engels (ook waar dat niet de taal van het nieuwe land is).

Voor wat betreft de taalkeuze geldt dat emigranten vooral Nederlands spreken met hun ouders, grootouders, broer en zus, minder vaak met hun kinderen, nog minder vaak met hun partner (61% van de deelnemers heeft een partner die een andere moedertaal dan het Nederlands spreekt) en het minst met vrienden, collega's en burens. Dit geldt zowel voor de Nederlandstalige als voor de Engelstalige enquête, maar deelnemers die de Engelstalige enquête hebben ingevuld, spreken duidelijk minder vaak Nederlands en dan nog het meest met de ouders en grootouders, die waarschijnlijk niet zijn mee-geëmigreerd.

Ter vergelijking worden in Figuur 35 de gegevens uit Staat van het Nederlands (2017) vermeld.

Altijd/dagelijks Nederlands gebruiken met...	grootouders	ouders	broer/zus	partner	kind
Emigranten Nederlandstalige enquête	94%	92%	88%	33%	40%
Emigranten anderstalige enquêtes	63%	43%	31%	8%	7%
Nederland	93%	93%	92,8%	88,2%	91,4%
Vlaanderen	95%	94,9%	95,7%	89,8%	93,6%

Figuur 35. Een vergelijking van het gebruik van het Nederlands met familieleden door geëmigreerden en niet-geëmigreerden

De percentages van de geëmigreerden die de Nederlandstalige enquête hebben ingevuld, liggen het dichtst bij die van de niet-geëmigreerden. Het grootste verschil zit in de taalkeuze met partners en kinderen: slechts 33% van de geëmigreerden spreekt dagelijks Nederlands met de partner en 40% met zijn kinderen, tegen rond de 90% van de niet-geëmigreerden. Het dagelijks Nederlands spreken in gezinsverband neemt dus na emigratie behoorlijk af. Dat dat minder afneemt met de ouders, grootouders en broers en zussen zal ermee te maken hebben dat die meestal niet mee-emigreren. Overigens spreekt slechts 14% van de geëmigreerde Nederlanders die de Nederlandstalige enquête hebben ingevuld helemaal nooit Nederlands met zijn kinderen (terwijl 54% van de invullers van de anderstalige enquêtes dit nooit doet).

Zowel aan de emigranten als aan Nederlanders en Vlamingen (in Staat van het Nederlands uit 2017) is gevraagd of de deelnemers altijd of dagelijks Nederlands gebruiken in traditionele en sociale media. Uit de antwoorden in Figuur 36 blijkt dat het verschil erg groot is, alleen het online nieuws wordt nog door een substantieel aantal emigranten (21% van de deelnemers aan de Nederlandstalige enquête) dagelijks in het Nederlands gelezen.

Altijd/dagelijks Nederlands gebruiken in...	kranten	televisie	online nieuws	Wikipedia	sociale media
Emigranten Nederlandse enquête	8%	7%	21%	8%	11%
Emigranten anderstalige enquêtes	4%	2%	8%	2%	2%
Nederland	58,7%	60,0%	38,2%	34,3%	59,6%
Vlaanderen	62,6%	64,1%	44,1%	37,5%	59,2%

Figuur 36. Het gebruik van het Nederlands in verschillende media onder geëmigreerden en niet-geëmigreerden

De cijfers zijn iets minder kras als we bij de antwoorden óók de keren meetellen dat emigranten ‘vaak’ hebben ingevuld: 70% van de invullers van de Nederlandstalige enquête blijkt altijd of vaak online nieuws in het Nederlands te lezen, 50% gebruikt altijd of vaak Nederlands op sociale media, 48% skypepet altijd of vaak in het Nederlands en 39% leest altijd of vaak papieren media in het Nederlands.

6. De resultaten van Enquête 2: Culturele gewoonten

6.1. De enquête

De enquête is verspreid in de periode oktober 2018 tot en met februari 2019. Hij bestond uit 32 hoofdvragen die in drie delen werden aangeboden: biografische vragen, vragen over culturele gewoonten eindigend met een vraag naar de behoefte aan eventuele ondersteuning vanuit de Lage Landen, en een afsluiting waarin deelnemers facultatief hun e-mailadres konden invullen en een opmerking konden maken. De enquête is in het Nederlands en in het Engels beschikbaar gesteld.

Uit de reacties van de deelnemers bleek dat sommigen moeite hadden met het aantal open vragen van enquête 2, die veel tijd in beslag namen, en met de schaalvragen lopend van 'altijd' naar 'nooit', die als moeilijk in te vullen en subjectief werden ervaren. Ook vonden sommigen dat te veel vragen uit deze enquête gericht waren op mensen met partner of kinderen, en daardoor niet toepasselijk waren op de eigen situatie.

6.2. Aantal deelnemers en belangrijkste vestigingslanden

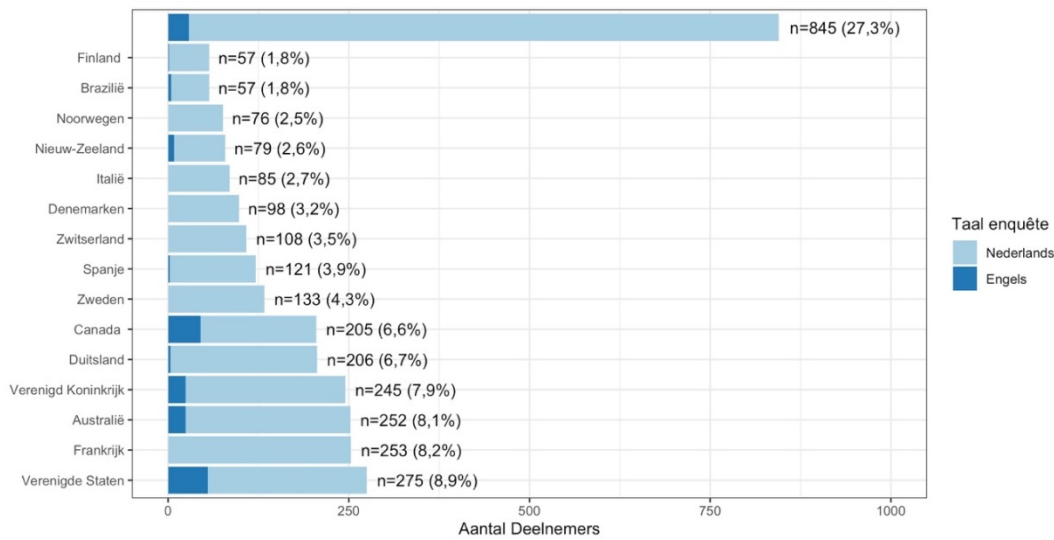
In Figuur 37 is het aantal deelnemers aan enquête 2 weergegeven: het totaal van 3365 is een halvering van het aantal invullingen van enquête 1; zie Figuur 13. In totaal koos gemiddeld 6,5% van de deelnemers ervoor om de Engelstalige enquête (volledig of gedeeltelijk) in te vullen, ten opzichte van 7,1% bij de eerste enquête; het verschil is verwaarloosbaar.

Enquête 2	Nederlands	Engels	Totaal
Alle vragen ingevuld	2253 (93,8%)	149 (6,2%)	2402 (100%)
Deels ingevuld	893 (92,7%)	70 (7,3%)	963 (100%)
Samen	3146 (93,5%)	219 (6,5%)	3365 (100%)

Figuur 37. Aantal volledig en gedeeltelijk ingevulde enquêtes, totaal en uitgesplitst per taal

De 15 landen waarin de meeste enquêtes zijn ingevuld, zijn dezelfde als die in enquête 1 (zie Figuur 14), al is de rangorde soms enigszins afwijkend. Zo stond in enquête 1 Australië op de eerste plaats, terwijl in enquête 2 de Verenigde Staten die plek innemen; zie Figuur 38. Net als bij enquête 1 is de Engelstalige enquête vooral in de Verenigde Staten, Canada, Australië, het Verenigd Koninkrijk en Nieuw-Zeeland ingevuld.

Figuur 38. De 15 landen met de hoogste respons op enquête 2, uitgesplitst naar taal van de enquête

6.3. Profiel van de deelnemers

6.3.1. Geslacht, leeftijd, geboorteland en migratiegeschiedenis

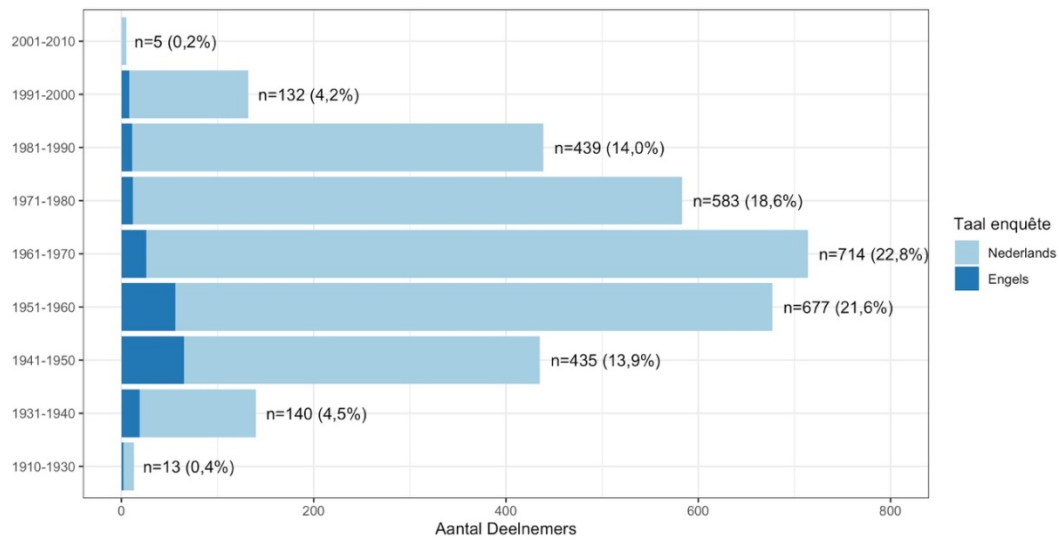
De antwoorden op de biografische vragen komen grotendeels overeen met die uit enquête 1; overigens hebben zeker 2000 deelnemers beide enquêtes ingevuld. Voor de overzichtelijkheid worden in Figuur 39 de percentages van enquête 1 (vergelijk § 5.3) geplaatst naast die van enquête 2.

Biografische gegevens		Enquête 2	Enquête 1
Voor zichzelf ingevuld		95,3%	93,1%
Geslacht	vrouw	62,5%	63,3%
	man	37,3%	36,5%
	anders	0,2%	0,2%
Gemiddelde leeftijd		50	50
Geboorteland	Nederland	84,9%	83,0%
	België	8,6%	8,6%
	anders	6,5%	7,7%
Zelf geëmigreerd		92,0%	90,4%
Afstammen van emigrant		5,1%	6,9%
	kind	4,1%	5,8%
	kleinkind	1,0%	1,1%

Figuur 39. Biografische gegevens van de deelnemers aan enquête 2 in percentages, vergeleken met die van enquête 1

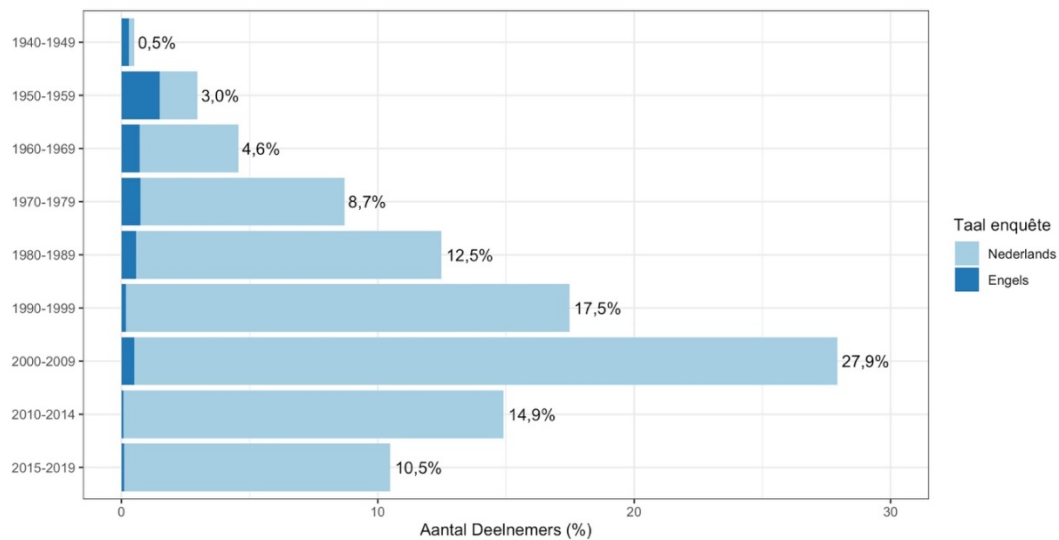
Net als bij enquête 1 waren de meeste deelnemers geboren tussen 1951 en 1990 (zie Figuur 40 en 15).

Figuur 40. Leeftijdsofbouw van de deelnemers aan enquête 2 (totaal 3138 invullers)

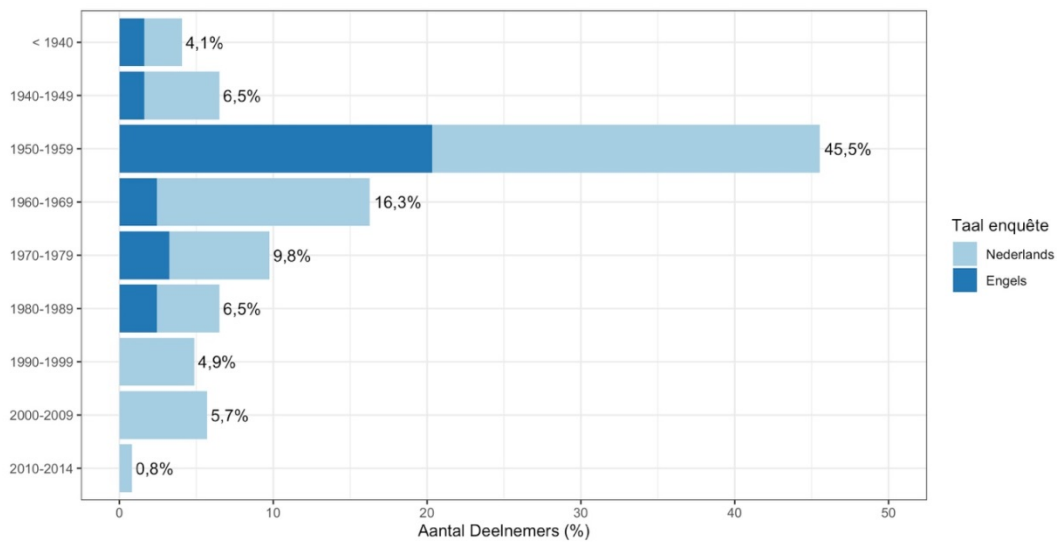
Ook het overzicht van het aantal jaren dat de deelnemers geëmigreerd zijn, komt grotendeels overeen met dat voor enquête 1, zie Figuur 41 (en 20), en globaalweg geldt dat hoe langer geleden de deelnemers zijn geëmigreerd, hoe vaker ze de Engelstalige enquête hebben ingevuld.

Figuur 41. Periode van vertrek in relatie tot de keuzetaal van de enquête (totaal 2804 keer ingevuld)

Emigranten die afstammen van ouders die geëmigreerd zijn, hebben ingevuld dat hun ouders meestal langer dan 50 jaar geleden zijn geëmigreerd, en deze groep heeft relatief vaak de Engelstalige enquête ingevuld, zie Figuur 42 (en 21). Het gaat echter om een heel klein aantal deelnemers.

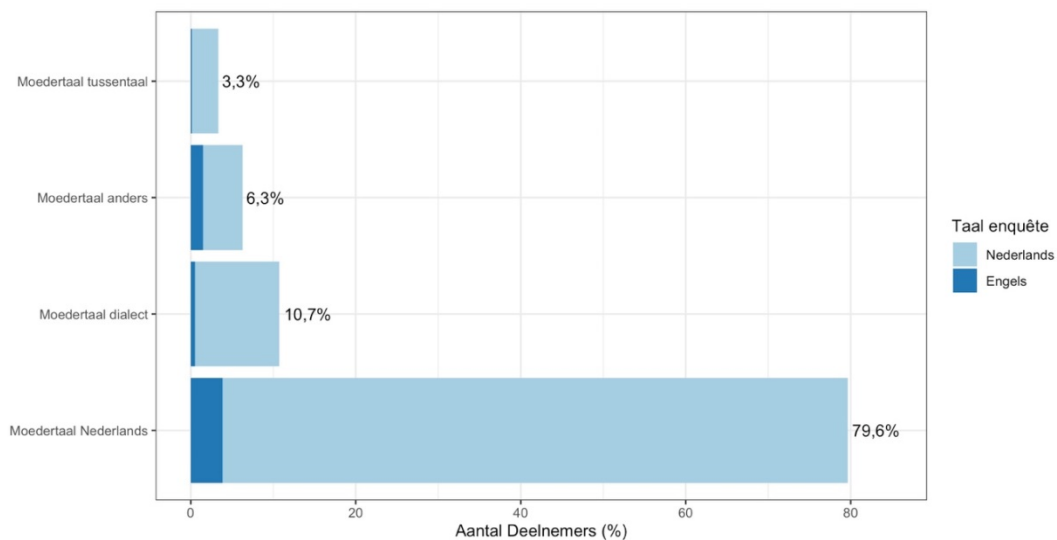
Figuur 42. Periode van vertrek van de ouders in relatie tot de keuzetaal van de enquête (totaal 123 keer ingevuld)

6.3.2. Moedertaal

In totaal geeft 92,7% van de deelnemers aan als moedertaal Nederlands, een Nederlands dialect of een Nederlandse tussentaal te hebben, zie Figuur 43. Dit percentage ligt, net als in enquête 1 (zie § 5.3.5 en Figuur 28), hoger in de Nederlandstalige enquête (94,0%) dan in de Engelstalige enquête (72,2%), terwijl de optie 'anders' ook beduidend hoger ligt in de Engelstalige enquête (28,3%) dan in de Nederlandstalige enquête (5,9%).

Figuur 43. Moedertaal van de deelnemers aan enquête 2 (totaal 2787 keer ingevuld)

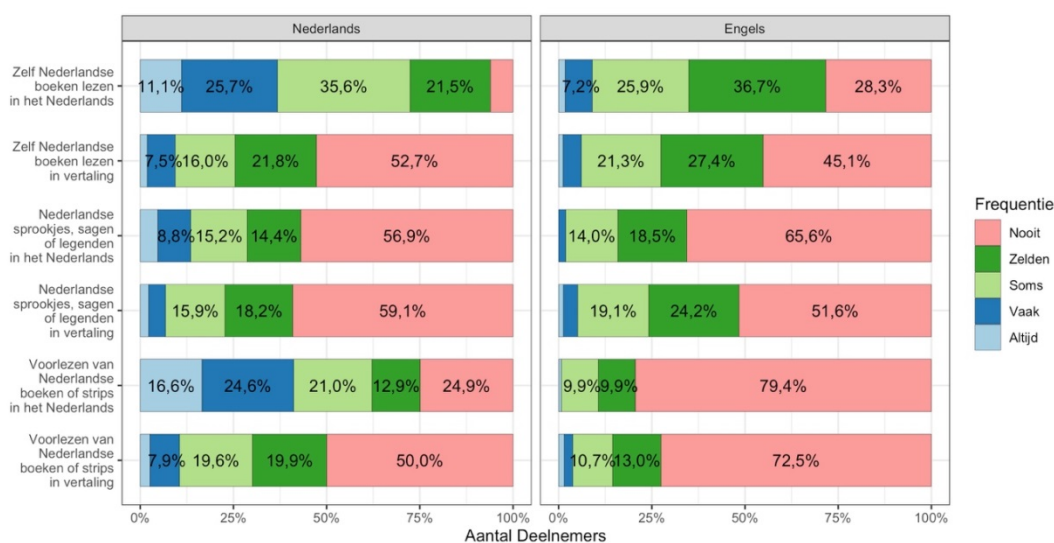

6.4. Culturele gewoonten

6.4.1. Nederlandse boeken, sprookjes of strips lezen of voorlezen

In Figuur 44 is weergegeven hoe vaak deelnemers Nederlandse boeken, sprookjes of strips lezen of voorlezen, in het Nederlands of in vertaling, op een vijfpuntsschaal lopend van altijd (dagelijks) via vaak (wekelijks), soms (maandelijks), zelden (jaarlijks) naar nooit.

Figuur 44. Frequentie van het zelf lezen (gemiddeld 2473 keer ingevuld) of het voorlezen (gemiddeld 1695 keer ingevuld) van Nederlandse boeken, sprookjes of strips

Op de vraag hoe vaak de deelnemers Nederlandse of Vlaamse **boeken lezen in het Nederlands**, gaf 94% van de deelnemers aan de Nederlandstalige enquête aan wel eens (van altijd tot soms) Nederlandse of Vlaamse boeken te lezen in het Nederlands; 11% doet dit zelfs dagelijks. In de Engelstalige enquête liggen de cijfers beduidend lager; daar heeft 28,3% ingevuld nooit Nederlandse boeken in het Nederlands te lezen, terwijl 7,2% dit dagelijks doet.

De deelnemers konden in de vrije tekst voorbeelden geven van boeken die ze lezen. Daarbij werden alle genres genoemd en alle moderne Nederlandse en Vlaamse schrijvers, van Harry Mulisch tot Hendrik Groen, Geert Mak, Griet Op de Beeck, Lize Spit, Kluun, Kader Abdolah en Murat Isik, en de antwoorden die werden gegeven, varieerden van: 'te veel om op te noemen', 'alles dat ik als e-book kan krijgen' tot 'wat er maar te krijgen valt, niet veel keus helaas'.

Oorspronkelijk Nederlandse boeken worden niet zo vaak gelezen in vertaling: maar liefst 52,7% van de deelnemers aan de Nederlandstalige enquête en 45,1% van de Engelstalige enquête leest nooit vertalingen.

Bij de vraag hoe vaak deelnemers **sprookjes, sagen of legenden** in het Nederlands voorlezen, vertellen of lezen merkten veel deelnemers op dat ze bij het invullen een toestand uit het verleden beschreven omdat hun kinderen inmiddels volwassen waren, of dat ze de vragen niet konden invullen omdat ze geen kinderen of kleinkinderen hadden. Dat verklaart ook het grote aantal deelnemers dat 'nooit' heeft ingevuld, zowel bij de Nederlandstalige als bij de Engelstalige enquête (56,9% respectievelijk 65,6%). Wel blijkt dat de invullers van de Engelstalige enquête dergelijke sprookjes vaker in vertaling voorlezen dan in het Nederlands.

Uit de vrije antwoorden blijkt dat sommige deelnemers het belangrijk vinden om sprookjes voor te lezen om zo de Nederlandse taal door te geven aan hun kinderen en kleinkinderen of om meer over de Nederlandse cultuur en geschiedenis uit te dragen. Als voorbeelden van voorgelezen sprookjes worden het meest genoemd de klassieke sprookjes (Roodkapje, Assepoester, Doornroosje, et cetera), gevolgd door Annie M.G. Schmidt en Sinterklaas. Verder werden meermaals genoemd Nijntje, Reintje de Vos, Pinkeltje, Hansje Brinker, de Vliegende Hollander, de Witte Wieven, Grutte Pier, het Vrouwtje van Stavoren en Nanzi de Spin, en tot slot de bijbel of bijbelse verhalen.

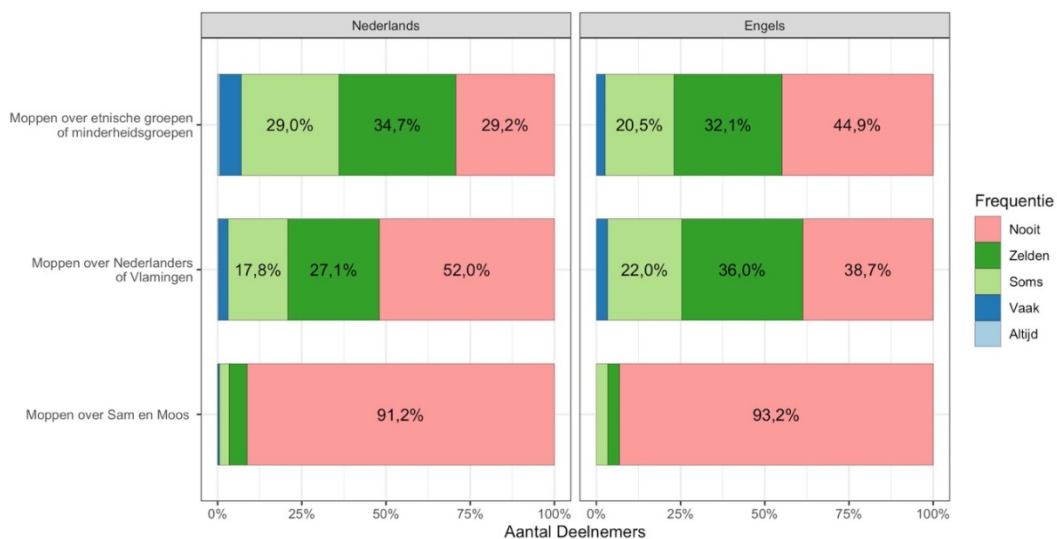
Boeken en strips worden door de invullers van de Nederlandstalige enquête vaker voorgelezen dan sprookjes, sagen en legenden en dan meestal in het Nederlands. Invullers uit de Engelstalige enquête blijken echter nauwelijks Nederlandse boeken en strips voor te lezen, noch in het Nederlands noch in vertaling. Overigens is deze vraag door slechts gemiddeld 1695 deelnemers ingevuld; omdat hier alleen gevraagd werd naar vóórlezen en niet naar lezen, gaven veel deelnemers aan dat de vraag niet van toepassing was omdat ze geen kinderen of kleinkinderen hadden.

Ook hier werd gevraagd om voorbeelden van voorgelezen boeken en strips. Uit de antwoorden blijkt dat de werken van Annie M.G. Schmidt op eenzame hoogte staan; zij is in enquête 2 sowieso de meest genoemde auteur. Verder werden alle bekende Nederlandse en Vlaamse schrijvers of titels voor jongeren van diverse leeftijden genoemd, zowel oude (Pinkeltje, Gouden Boekjes, Dik Trom, Pietje Bel, De Kameleon, Paulus de Boskabouter, W.G. van de Hulst), als jonge (Dick Bruna, Dolfje Weerwolfje, Tonke Dragt, Toon Tellegen, Paul Biegel, Max Velthuis, Carry Slee, Jan Terlouw, Bumba, Kabouter Plop). Aan strips worden o.a. genoemd Suske en Wiske, Donald Duck, Jommeke, Kuifje en Kiekeboe. Ook worden vertalingen van Roald Dahl, Harry Potter en de bijbel genoemd.

6.4.2. Moppen vertellen

In Figuur 45 is te lezen hoe vaak de deelnemers moppen horen of vertellen over etnische minderheidsgroepen, over Nederlanders of over Sam en Moos.

Figuur 45. Frequentie waarmee moppen over etnische minderheidsgroepen, Nederlanders of Sam en Moos worden gehoord of verteld (totaal 2515 keer ingevuld)

Moppen over etnische groepen worden wel gehoord of verteld, maar 64% van de deelnemers aan de Nederlandstalige enquête en 77% van de deelnemers aan de Engelstalige enquête heeft 'zelden' of 'nooit' ingevuld. Diverse deelnemers meldden: 'Ik vind die zogenaamde moppen vreselijk!' Over vrijwel elke nationaliteit worden wel eens moppen verteld: 'de ene volksgroep is arm en dom, de ander is slim en rijk. Buren zijn altijd de klos!', aldus een deelnemer. Joodse moppen over Sam en Moos zijn nauwelijks bekend, alleen de oudere deelnemers (geboortjaar 1910-1950) kenden deze.

52% van de invullers van de Nederlandstalige enquête en 38,7% van de invullers van de Engelstalige enquête hoort nooit een mop over Nederlanders. Een deelnemer merkt op: 'Over Nederlanders worden geen grappen gemaakt als ik erbij ben. Mogelijk wel als ik weg ben.'

Aan de deelnemers is ook gevraagd of ze concrete moppen konden noemen die over Nederlanders worden verteld. Uit de antwoorden blijkt dat het vooral goedmoedige plaagstootjes zijn; het ergste is dat Nederlanders ongewassen zijn en een grote bek hebben. De grapjes gaan verreweg het meest over de vermeende gierigheid en zuinigheid van de Nederlander: één koekje bij de koffie, een theezakje meermaals gebruiken, 'de Nederlander heeft altijd korte armen, waardoor hij niet bij zijn portemonnee kan', 'kijken, kijken, niet kopen'. Er is een mop over het feestje waarbij iedereen iets meeneemt, Amerikaan, Schot, Fransman etc.; de Nederlander neemt echter geen drank mee, maar een extra gast.

Drie veelgenoemde klassiekers zijn de caravan, slecht autorijden ('Nederlanders rijden links met hun langzame caravan en staan vooraan iedere file'), en voetbal (verliezen of niet meedoen). Ook de Nederlandse directheid, grenzend aan onbeschoftheid, en de tolerante houding tegenover drugs en seks worden genoemd. Natuurlijk zijn daar de stereotypen van het dragen van klompen of sandalen met witte sokken, het fietsen, de schoonmaakwoede en 'ze maken te veel lawaai, ze houden meer van hun honden dan van hun kinderen, ze hebben geen manieren'.

Regelmatig wordt de Nederlandse taal op de hak genomen ('klinkt als een keelziekte') vanwege zijn harde g- en r-klanken: 'ik ben niet bezeten door de duivel, ik sprak slechts Nederlands'. De Nederlandse keuken wordt met enige afschuw genoemd: broodlunch in plaats van warm eten, het prakken van eten, het eten van kaas, drop, chocola, hagelslag, haring en patat met mayonaise en appelmoes, de (bleke) kastomaten, en het meenemen van aardappelen en koffie op vakantie. Nederlanders worden kaaskoppen genoemd die moeten uitkijken dat ze niet smelten in de zon. Als positieve eigenschappen gelden het harde werken, de handelsgeest en de efficiëntie.

De volgende moppen zijn, vaak in meerdere varianten, genoemd:

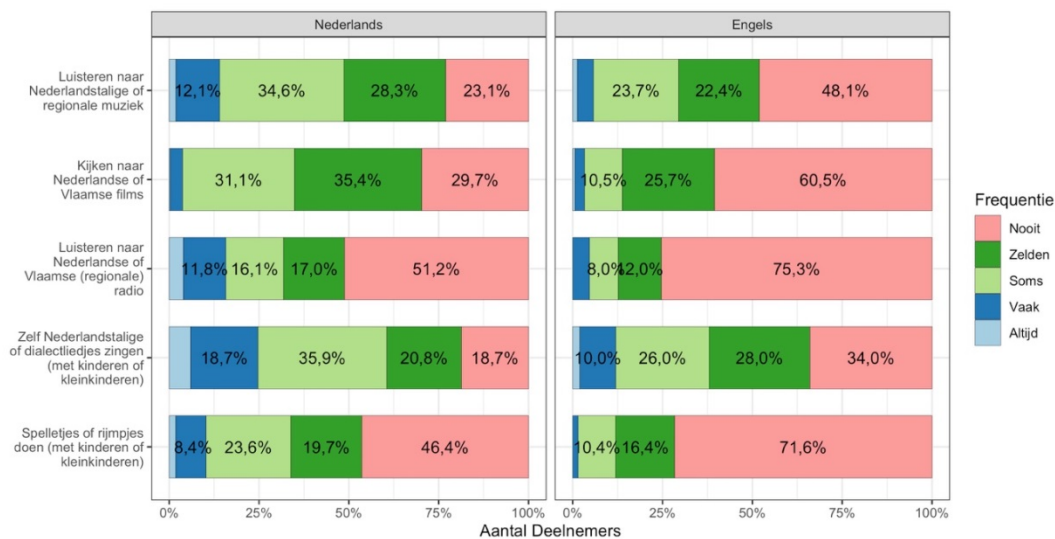
- Hoe begint een Nederlands kookboek? Leen een ei.
- Hoe herken je een Hollandse vissersboot in volle zee? Er vliegen nooit meeuwen achter.
- Hoe herken je een Nederlandse tent op een camping? Er hangt wc-papier aan de waslijn te drogen.
- Hoe is prikkeldraad ontstaan? Twee Nederlanders die vechten om een muntje.
- Hoe maak je koperdraad? Gooi een stuiver in een groep Nederlanders.
- Hoe kan je 20 Hollanders achter in een auto krijgen? Gooi 10 cent in de koffer/een eurocent op de achterbank.
- If you see a guy on a bicycle packed like a mule, driving from Cairo to Cape Town and he has white socks and sandals on, you can bet he's Dutch.
- Kent u dat verhaal van de Nederlandse keuken? Nee? Precies.
- Waarom heeft een Nederlander zulke grote neusgaten? Lucht is gratis!
- Waarom kijkt een Nederlander zo moeilijk als die klaarkomt? Omdat hij alles uit z'n eigen zak moet halen.
- Waarom vertellen Nederlanders Belgenmoppen? Omdat ze zo goedkoop zijn.

- Waarom zijn Nederlanders zo lang? Omdat ze anders verdrinken als ze onder water komen (of: zodat ze hoog over de dijk kunnen uitkijken).
- Waarom hebben Nederlandse auto's een geel nummerbord? Ter waarschuwing, zodat je ze op de weg makkelijker kunt zien aankomen!
- Wanneer krijg je een geel nummerbord voor je auto? Als je drie keer gezakt bent voor je rijexamen!
- Wanneer een Nederlander zakt voor zijn rijexamen, krijgt hij een geel nummerbord en wanneer hij nog een keer zakt, krijgt hij een caravan achter zijn auto.
- Wanneer zie je een Nederlander hard lopen? Als er een cent over de straat rolt.
- Wanneer speelt Nederland ook weer zijn eerste wedstrijd? Oh even vergeten, Nederland doet helemaal niet mee!
- Wat doet een Nederlander nadat zijn voetbalteam het WK heeft gewonnen? Hij zet zijn Playstation uit en gaat naar bed.
- Wat is de gelijkenis tussen een verstandige Hollander en God? Niemand heeft ooit een van beide gezien.
- Wat is de overeenkomst tussen Amsterdam en de Tour de France? Allemaal drugsgebruikers op fietsen.
- Wat is het verschil tussen Nederlanders en Belgen? Zet twee Belgen bij elkaar en je hebt een feestje, zet twee Nederlanders bij elkaar en je hebt een werkgroep.
- Why did the Dutch invent the clog (wooden shoe)? So they can still be above water when the country finally drowns.
- Why do the Dutch wear wooden shoes? To keep the woodpeckers off their heads.
- Wooden shoes, wooden head, wouldn't listen.

6.4.3. Nederlandstalige muziek, films, radio, spelletjes of rijmpjes

Een aantal vragen betrof de frequentie waarmee emigranten in contact komen met Nederlandstalige muziek, films of radio; de resultaten staan in Figuur 46.

Figuur 46. Frequentie waarmee deelnemers luisteren naar Nederlandstalige liedjes (2554 keer ingevuld), films (2484 keer ingevuld) of radio (2449 keer ingevuld), of zelf zingen (2260 keer ingevuld), of Nederlandstalige spelletjes doen (1705 keer ingevuld)

Van de deelnemers aan de Nederlandse enquête vulde 23,1% in dat ze nooit naar Nederlandstalige muziek luisteren, 29,7% kijkt nooit naar Nederlandse of Vlaamse films en 51,2% luistert niet naar de Nederlandse of

Vlaamse radio – dat laatste is deels noodgedwongen, zo blijkt uit de reacties, omdat het niet overal makkelijk is om dergelijke radioprogramma's te beluisteren. De percentages liggen aanmerkelijk hoger in de Engelstalige enquête: van 48,1% tot 75,3%.

Films die populair zijn onder emigranten zijn kinderfilms als *Minoes*, *Het paard van Sinterklaas*, *De brief van de koning*, *Het zakmes*, *Dolfje Weerwolfje*, *Dummie de Mummie* en *Mees Kees* en volwassenenfilms (veel boekverfilmingen) als *Turks Fruit*, *De aanslag*, *Komt een vrouw bij de dokter*, *Karakter*, *De ontdekking van de hemel* en *Publieke werken*, oorlogsfilms als *De soldaat van Oranje*, *Oorlogswinter*, *Zwartboek* en *Bankier van het verzet*, romantische komedies als *Alles is Liefde* en *Soof*, en spannende films of detectives als *De lift*, *Amsterdamned*, *Michiel de Ruyter* en *Baantjer*. Sommige deelnemers geven aan te kijken via YouTube, Netflix of de internationale televisiezender BVN (het Beste van Vlaanderen en Nederland), de publieke televisiezender voor Nederlanders en Vlamingen in het buitenland.

Het blijkt dat de meeste deelnemers Nederlandstalige **muziek beluisteren** via Spotify; ook luisteren ze wel, aldus een deelnemer 'naar alles wat er langskomt op YouTube'. Populair onder emigranten zijn de Top 2000 die jaarlijks tussen Kerst en Oud en Nieuw wordt uitgezonden en het sportprogramma *Langs de Lijn*. Een aantal deelnemers geeft aan vroeger ook naar Radio Wereldomroep te hebben geluisterd.

Het is interessant dat deelnemers vaker zelf **Nederlandstalige liedjes** zingen dan dat ze ernaar luisteren: slechts 18,7% van de invullers van de Nederlandstalige enquête doet dat nooit, tegenover 34% van de invullers van de Engelstalige enquête. Dat zelf zingen gebeurt vaak met kinderen of kleinkinderen, zo blijkt uit de liedjes die zoal door de deelnemers worden genoemd: ze zingen alle bekende Sinterklaas- en kerstliedjes, wiegeliëdjes (Suja suja Stekeltje, Slaap kindje slaap), liedjes van oude (kinder)programma's als *Fabeltjeskrant* en *Ja Zuster*, *Nee Zuster* en jeugdklassiekers als *In de Maneschijn*, *Boer wat zeg je van mijn kippen*, *Hoedje van Papier*, *Lang zal ze leven*, *Do-re-mi*, *Ik zag twee beren broodjes smeren*, *Poesje Mauw*, *Twee emmertjes water halen*, *Jan Huigen in de ton*, *Berend Botje*, *Altijd is Kortjakje ziek*, *In een groen groen knollenland*, *Dikkertje Dap*, *Loewende Klokke van Limburg mien laandj en*, aldus een deelnemer, 'De Kettle is kaput; Three clien cickitchus sat op de heck'.

Ook moderner repertoire wordt gezongen, door kinderen bijvoorbeeld *Kinderen voor Kinderen*, *K3*, *Kabouter Plop*. Volwassenen zingen zowel liedjes in Standaardnederlands als in dialect; genoemd worden zangers als Frank Boeijen, Marco Borsato, Jacques Brel, Boudewijn de Groot, André Hazes, Harrie Jekkers, Guus Meeuwis, Ramses Shaffy, Wim Sonneveld, Herman van Veen, en groepen als *Acda & de Munnik*, *Bløf*, *De Dijk*, *Doe maar*, *Gorki*, *Rowwen Hèze*, *De Poema's*, *Skik*, *De Veulpoepers*. Ook hiphoppers worden genoemd, bijvoorbeeld *Lil' Kleine*, 't Hof van Commerce, *De Jeugd van Tegenwoordig* en *Opgezwolle*. Tot slot worden carnavalsliedjes, liedjes uit Fryslân *Sjongt*, *kerkliëderen* en natuurlijk het *Wilhelmus* genoemd.

Bij de vraag naar welke Nederlandstalige muziek men zoal luistert, worden veelal dezelfde artiesten genoemd als bij het zingen, maar daarnaast worden alle namen genoemd van bekende twintigste- en eenentwintigste-eeuwse zangers en groepen die in het Nederlands of een Nederlands dialect zingen, zoals *Anouk*, 'Conny vd Bush', *Clouseau*, *Raymond van het Groenewoud*, *Toon Hermans*, *Bepie Kraft*, *De Kreuners*, *Maike Ouboter*, *Louis Neefs*, *Bart Peeters*, *Gé Reinders*, *André Rieu*, *Spinvis* en *Twarres*. Ook hiphopartiesten worden genoemd, o.a. *Bazart*, *Boef*, *Ronnie Flex*, *Fresku*, *Kraantje Pappie*, *Nielson*, *Gers Pardoel*, *Tourist leMC* en *Typhoon*.

De vraag welke Nederlandstalige **spelletjes of rijmpjes** men met de kinderen of kleinkinderen doet, is vaak overgeslagen of met 'nooit' ingevuld (door 46,4% van de invullers van de Nederlandstalige enquête en 71,6% van de Engelstalige), omdat niet iedereen kinderen of kleinkinderen heeft.

Uit de vrije antwoorden blijkt dat dit soort activiteiten met name aan bod komt tijdens (schoolse) activiteiten voor kinderen, tijdens Nederlandse taallessen, tijdens (kinder)feestjes en Koningsdag. Spelletjes die worden genoemd zijn bijvoorbeeld zakdoekje leggen, sjoelen, hinkelen, touwtjespringen, boerengolf, stoelendans, spijkerpoepen, koekhappen, zaklopen en blikgooien. Verder worden bord- en kaartspelletjes genoemd ('Nederland heeft veel leukere spellen voor jonge kinderen') zoals ganzenborden, Mens erger je niet, Monopoly, Kolonisten van Katan, Rummikub, pesten, kwartetten, en Boter kaas en eieren. Ook zijn er deelnemers die opmerken graag Nederlandstalige taalspelletjes te spelen als Scrabble, Boggle, of spelletjes waarbij meerdere spelers om en om een woord noemen dat begint met de laatste letter van het vorige woord.

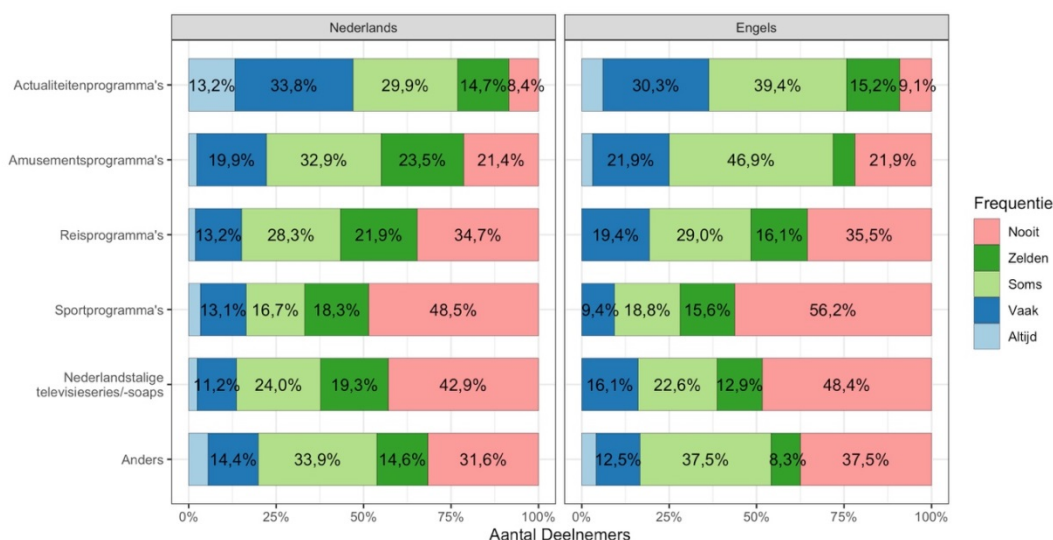
Rijmpjes of versjes die worden genoemd zijn onder andere Hoofd schouder knie en teen, Klap eens in je handjes, Hop Marjanneke, Zo gaat het damespaard, Ollekebolleke, Deze vuist op deze vuist, Iene miene mutte, Schipper mag ik overvaren, Komt een muisje aangelopen, de Zevensprong, Ik zie ik zie wat jij niet ziet, en 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10, wie niet weg is, is gezien.

6.4.4. Nederlandse en Vlaamse televisieprogramma's

Van de deelnemers aan de Nederlandstalige enquête kijkt 57,6% van de deelnemers (wel eens) naar Nederlandse of Vlaamse televisie, tegen 21,4% van de deelnemers aan de Engelstalige enquête, zie Figuur 48. In enquête 1 was de vraag wat ruimer gesteld ('hoe vaak kijkt u naar Nederlandstalige tv?') en het percentage deelnemers dat op deze vraag invulde zo af en toe of vaker te kijken lag hoger: 73,6% respectievelijk 46,5% (zie § 5.4.3). Veelal worden televisieprogramma's bekeken via BVN (het Beste van Vlaanderen en Nederland). BVN zendt alleen Nederlandstalige producties van de Vlaamse en Nederlandse publieke omroepen uit, en maakt een selectie waardoor emigranten niet alle programma's kunnen zien; sommige deelnemers betreuren dat en hebben behoefte aan meer programma's.

In Figuur 47 is weergegeven naar wat voor soort televisieprogramma's emigranten kijken; het blijkt dat daarin nauwelijks verschil bestaat tussen de invullers van de Nederlandstalige en de Engelstalige enquête.

Figuur 47. Frequentie waarmee deelnemers naar verschillende typen Nederlandse of Vlaamse televisieprogramma's kijken (totaal 2415 keer ingevuld)

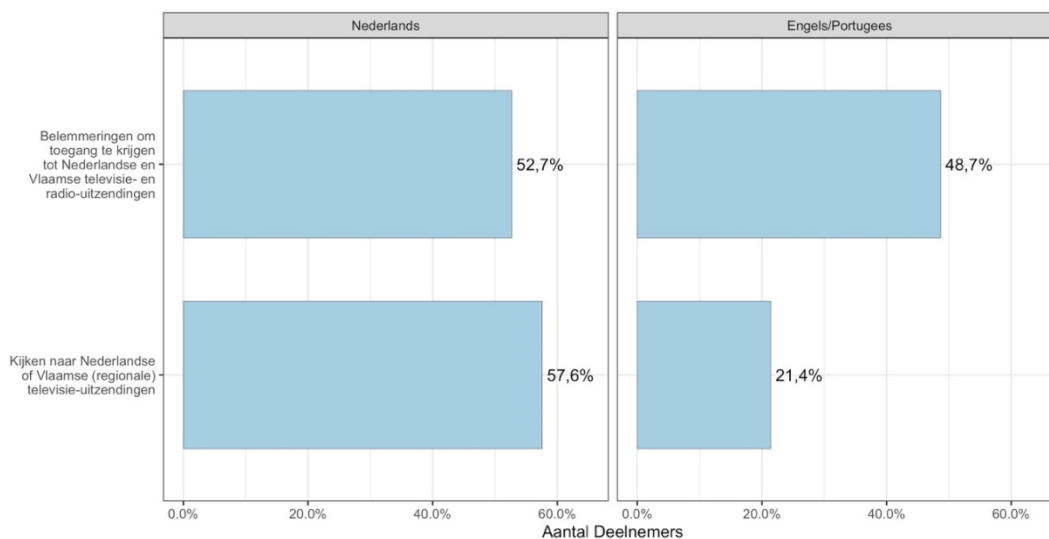

Onder de deelnemers zijn actualiteitenprogramma's favoriet, gevolgd door amusementsprogramma's, reisprogramma's en soaps. Sportprogramma's worden het minst bekeken: ongetwijfeld bekijkt men die via televisie-uitzendingen in het vestigingsland.

Populaire actualiteitenprogramma's onder emigranten zijn het *NOS-journaal*, *VRT Nieuws*, *De Wereld Draait Door*, *Pauw*, *Jinek*, *M* en *Buitenhof*: 13,2% van de deelnemers aan de Nederlandstalige enquête kijkt daar dagelijks naar en 33,8% doet dat vaak. 22,2% kijkt dagelijks of vaak naar amusementsprogramma's als *Boer zoekt vrouw*, *Expeditie Robinson* of *Wie is de mol*, 15,1% kijkt dagelijks of vaak naar reisprogramma's als *Ik vertrek* of programma's van Floortje Dessing, en 13,8% kijkt dagelijks of vaak naar Nederlandse of Vlaamse televisieseries of soaps zoals *Goede Tijden Slechte Tijden* en *FC De Kampioenen*, of naar sportprogramma's als *Studio Sport*, *Voetbal Inside* of *Ziggo Sport Formule 1*. Populair zijn voorts nog documentaires en satirische programma's als *De Lama's*, *Van Kooten en De Bie*, *Paul de Leeuw*, *Zondag met Lubach*, *Raymann is Laat*, *Jiskefet* en *De Slimste Mens*.

Aan de deelnemers is gevraagd of zij **belemmeringen** ervaren bij het ontvangen van Nederlands of Vlaams aanbod. Uit de antwoorden in Figuur 48 blijkt dat dat voor ongeveer de helft van de deelnemers in meer of mindere mate het geval is.

Figuur 48. Het aantal deelnemers dat naar Nederlandse of Vlaamse televisieprogramma's kijkt (totaal 2514 keer ingevuld) en het aantal dat daarbij belemmeringen ervaart (totaal 2490 keer ingevuld)

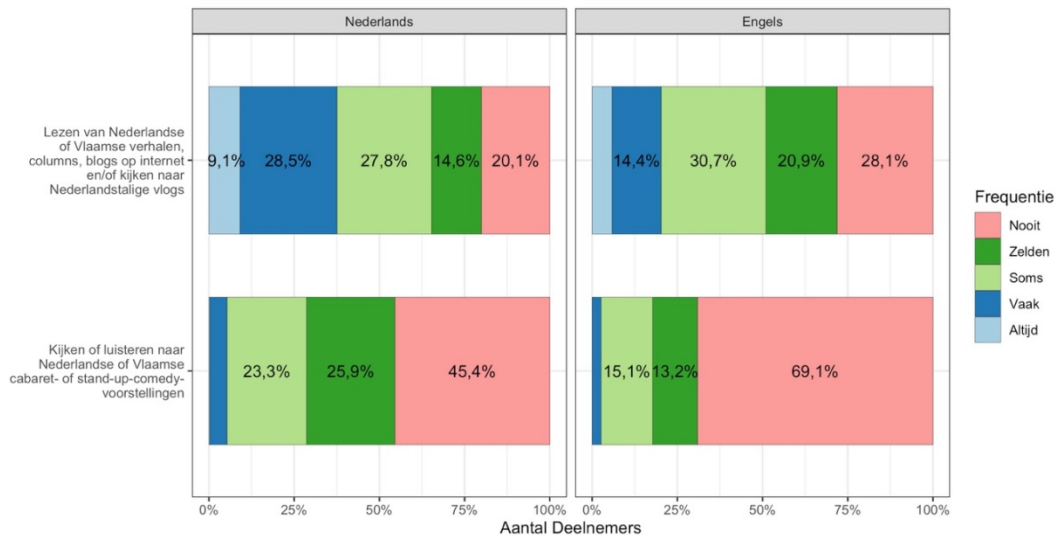
De belangrijkste belemmeringen zijn:

1. internetcontent die in het betreffende vestigingsland of de betreffende regio wordt geblokkeerd;
2. beperkte uitzendrechten vanuit Nederland of België (kan alleen worden omzeild door VPN te gebruiken);
3. geen kabelontvangst (alleen mogelijk via een schotel);
4. gebrekkige internetverbinding;
5. Nederlandse of Vlaamse televisie is alleen via pay-tv of een (Nederlands of Belgisch) abonnement te ontvangen.

6.4.5. Columns en blogs op het internet lezen en vlogs en cabaretvoorstellingen bekijken

Het grootste deel van de deelnemers leest wel eens Nederlandse of Vlaamse verhalen, columns en/of blogs op het internet of kijkt naar vlogs: ongeveer 80% van de invullers van de Nederlandstalige enquête en 72% van de Engelstalige enquête. 37% van de Nederlandstalige enquête doet dit zelfs dagelijks of vaak; zie Figuur 49.

Figuur 49. Frequentie waarmee deelnemers Nederlandse of Vlaamse verhalen, columns en blogs lezen of vlogs kijken (2452 keer ingevuld) of naar Nederlandse of Vlaamse cabaretvoorstellingen kijken (2444 keer ingevuld)

Deelnemers lezen artikelen, columns, verhalen, blogs en kijken vlogs van alle grote landelijke Nederlandse en Vlaamse kranten en iets minder vaak van regionale kranten en landelijke tijdschriften; voorts noemen ze als informatiebronnen Nu.nl, Blendle, De Correspondent, Dumpert, Geen Stijl, Humo, Frontaal Naakt, nieuwsbrieven van de NOS, vrouwenbladen als Libelle, Linda, Margriet, en sport-, kook- en gezondheidsblogs. Aan informatiebronnen over de Nederlandse taal, cultuur en geschiedenis worden genoemd Onze Taal, Neerlandistiek.nl, Taalpost, Taaluniversum, Historiek, Mainzer Beobachter en Nemo Kennislink. De meeste deelnemers zijn met name geïnteresseerd in nieuws, en krijgen hun informatie behalve via de genoemde media ook veel via berichten in Nederlandstalige Facebookgroepen en via vlogs van familie of vrienden.

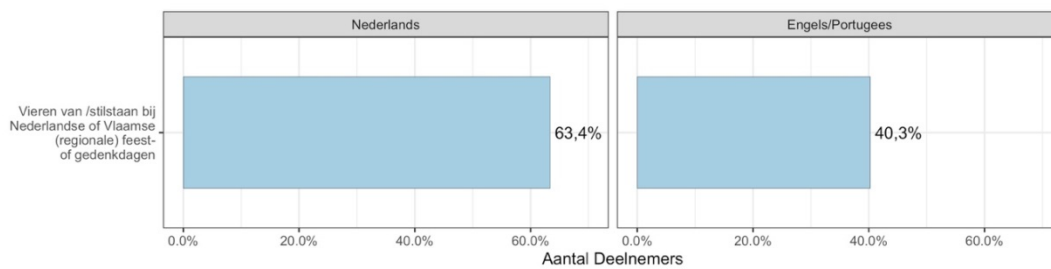
Uit Figuur 49 blijkt dat 54,6% van de invullers van de Nederlandstalige enquête vaak of af en toe kijkt of luistert naar cabaretvoorstellingen of stand-up comedy via televisie, Netflix, YouTube of podcasts, tegen slechts 30,9% van de deelnemers aan de Engelstalige enquête. Deelnemers noemen populaire Nederlandse en Vlaamse cabaretiers zoals Najib Amhali, Daniël Arends, Claudia de Breij, Pauline Cornelissen, Pieter Derks, Lenette van Dongen, André van Duin, Herman Finkers, Philippe Geubels, Ronald Goedemondt, Javier Guzman, Youp van 't Hek, Wim Helsen, Geert Hoste, Harrie Jekkers, Freek de Jonge, Brigitte Kaandorp, Theo Maassen, Jochem Myjer, Hans Teeuwen, Guido Weijers, Bert Visscher. Daarnaast is de oudejaarsconference populair onder emigranten.

6.4.6. Nederlandse en Vlaamse feest- en gedenkdagen vieren

63,4 procent van de deelnemers aan de Nederlandstalige enquête en 40,3% van de deelnemers aan de Engelstalige enquête heeft ingevuld wel eens Nederlandse of Vlaamse feestdagen te vieren of stil te staan bij Nederlandse of Vlaamse gedenkdagen, zie Figuur 50. De meest genoemde feestdagen die in het buitenland

worden gevierd zijn Sinterklaas en Koningsdag (27 april), maar ook Oudejaarsavond wordt genoemd en verder de religieuze feestdagen Pasen, Hemelvaart, Pinksteren, Kerstmis, Sint-Maarten (11 november) en carnaval. Veel van de deelnemers zeggen daarnaast stil te staan bij Nationale Dodenherdenking en Bevrijdingsdag (4 en 5 mei), en ook het Leidens Ontzet op 3 oktober wordt genoemd. Sommige Vlaamse deelnemers vieren op 11 juli het Feest van de Vlaamse Gemeenschap en op 21 juli de Nationale Feestdag van België.

Figuur 50. Frequentie waarmee deelnemers Nederlandse of Vlaamse feestdagen vieren (2470 keer ingevuld)

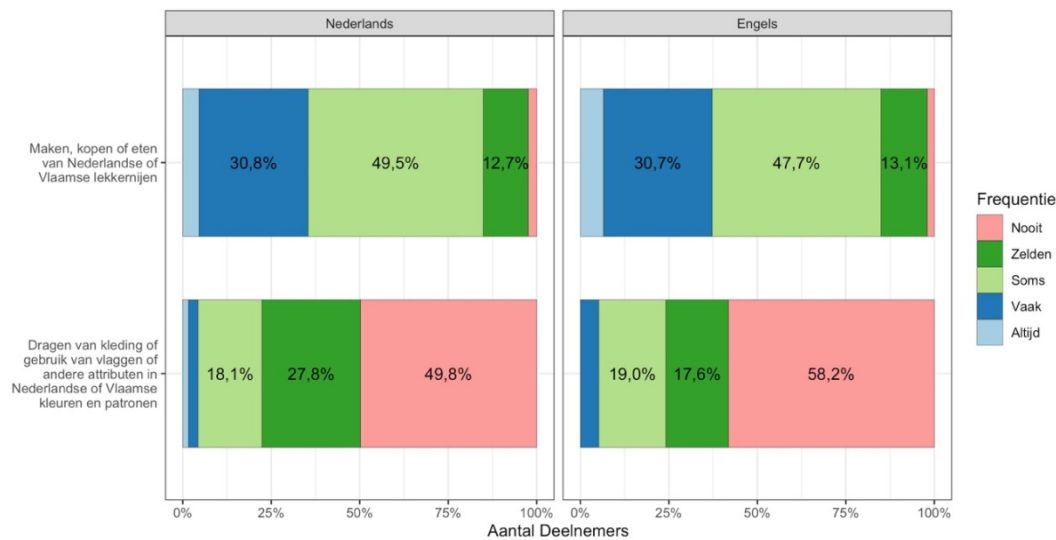

Uit de vrije reacties blijkt dat consulaten en ambassades, Nederlandse of Vlaamse Verenigingen en Nederlandse scholen een belangrijke rol spelen bij het instandhouden van Nederlandse en Vlaamse feest- en gedenkdagen. Hier worden regelmatig bijeenkomsten of vieringen georganiseerd, maar er zijn ook deelnemers die tijdens dit soort dagen op eigen initiatief bij elkaar komen met andere Nederlanders of Vlamingen; vaak worden daarbij typisch Nederlandse of Vlaamse gerechten genuttigd (zie 6.4.11). Sommige deelnemers geven aan stil te staan bij Nederlandse of Vlaamse feest- en gedenkdagen dankzij sociale media, waardoor ze worden herinnerd aan de betreffende data. Op die dagen hebben ze extra contact met familie en vrienden in Nederland of Vlaanderen.

6.4.7. Nederlandse en Vlaamse lekkernijen maken, kopen of eten

Bijna alle deelnemers, namelijk 97,6%, maken, kopen of eten wel eens typisch Nederlandse of Vlaamse lekkernijen; zie Figuur 51. Daarbij is er, anders dan bij de meeste andere enquêtevragen, geen noemenswaardig verschil tussen de Nederlandstalige en de Engelstalige enquête.

Figuur 51. Frequentie waarmee deelnemers Nederlandse of Vlaamse lekkernijen maken, kopen of eten (2461 keer ingevuld) en Nederlandse of Vlaamse kleuren of vlaggen dragen (2423 keer ingevuld)

In een opmerkingenveld konden de deelnemers invullen welke Nederlandse of Vlaamse lekkernijen zij zoal kopen, maken of waar ze met heimwee naar verlangen. Dit opmerkingenveld is nog veel vaker dan bij andere vragen ingevuld: de deelnemers noemen bij elkaar bijna 11.000 lekkernijen – sommige deelnemers noemen een hele reeks. Velen vertellen dat zij producten laten opsturen vanuit Nederland of België, dat ze producten inkopen als ze op familiebezoek zijn, en dat er beperkte mogelijkheden zijn in plaatselijke Hollandse winkels (die ze graag uitgebreid zouden zien). Via Facebook worden regelmatig tips gedeeld waar bepaalde Nederlandse en Vlaamse producten verkrijgbaar zijn. Tot slot bestaan er online ‘heimweewinkels’ of ‘Dutch Expat Shops’ waar Nederlandse producten kunnen worden besteld.

De genoemde lekkernijen zijn in tien categorieën onder te verdelen (alleen lekkernijen die relatief vaak zijn genoemd, staan hieronder vermeld):

Categorie	Meest genoemde voorbeelden
1. koekjes en gebak	stroopwafel, wafel, tompoes, bokkenpootje, boterkoek, gevulde/roze koek, bastognekoek, bolus appeltaart, mattentaart, (Limburgse) vlaai
2. snoepgoed	(Belgische) chocolade, pralines, pepermunt, Haagse hopjes, kaneelstok drop, muntrop, salmiak, zwartwit
3. broodmaaltijd	(Nederlands/bruin) brood, krentenbol, beschuit, roggebrood ontbijtkoek, peperkoek, Friese kruidkoek broodje gezond, broodje halfom, tosti broodbeleg, hagelstag, vlokken, muisjes, (Calvé) pindakaas, chocopasta, appelstroop, stroop, basterdsuiker, sandwichspread
4. kaas	oude kaas, Goudse, Edam, Beemster, brokkel-, boeren-, komijnkaas kaassoufflé, kaasfondue, kaaskoekje, kaassaus
5. snackbar	friet/patat, kroketten, frikandel, bamischijf, worstenbroodje, saucijzenbroodje mayonaise, frietsaus, curry(saus), knoflooksaus, piccalillysaus

6. oude Hollandse of Vlaamse keuken	erwtensoep/snert, boerenkool (met rookworst), hutspot, zuurkool (met spekjes of HEMA-worst), witlo(of), (andijvie)stampot, appelmoes stoofvlees, waterzooi, vol-au-vent (maatjes)haring, kibbeling, mosselen, rolmops, (gerookte) paling pannenkoek (met stroop), poffertjes (vanille)vla, Brinta
7. Indische, Surinaamse, Turks/Marokkaanse keuken	bami, nasi (goreng), saté, rijsttafel, ajam paniki, loempia pindasaus, satésaus, nasi- of Conimex-kruiden, sambal, ketjap, kroepoek, atjar tjampoer tahin, broodje bapao, Surinaams broodje kippenlever shoarma(kruiden)
8. seizoensgebonden lekkernijen	(gevulde) speculaas/speculoos, pepernoten, kruidnoten, chocoladeletters, taaitaai, marsepein, banketstaaf oliebollen, appel flap kerststol, kerstbrood, kerstkrans paaseitjes, paasbrood
9. dranken	(DE/Nederlandse/Senseo) koffie, (Friesche vlag) koffiemelk, anijsmelk, chocolademelk/ chocomel, karnemelk, (Pickwick/ sterrenmint) thee Belgische en Nederlandse bieren, (jonge, oude) jenever, advocaat, Beerenburg, Corenwijn, oranjebitter, boerenjongens
10. bij de borrel	borrelnootjes, kaasstengel, (paprika)chips bitterballen

De lekkernijen vormen een mooie staalkaart van typisch Nederlandse en Vlaamse producten die buiten de Lage Landen niet of nauwelijks bekend zijn. De volgende tien lekkernijen zijn verreweg het meest genoemd, in aflopende volgorde (van circa 1100 keer tot 190 keer): stroopwafel, drop, hagelslag, kroket, kaas, speculaas, friet/patat, pindakaas, mayonaise en appeltaart. Deze lekkernijen kunnen als het meest typerend voor Nederland en Vlaanderen worden beschouwd, net als de bitterballen, die net buiten de top 10 vielen. Interessant is dat de Indische en iets minder vaak de Surinaamse en Turks/Marokkaanse keuken worden genoemd; die zijn dus helemaal onderdeel geworden van de Hollandse (niet van de Vlaamse) kookcultuur. Uit de manier waarop sommige gerechten door de deelnemers zijn gespeld, blijkt dat deze al lange tijd uit Nederland weg zijn, al houden ze dus nog vast aan Nederlandse gerechten, vergelijk *aapletart*, *apel moes*, *boterkook*, *huspot*, *olibol*, *speculates*.

6.4.8. Nederlandse en Vlaamse kleuren of vlaggen dragen

In Figuur 51 is ook te zien hoe vaak deelnemers kleding in Nederlandse of Vlaamse kleuren dragen, of Nederlandse of Vlaamse regionale of nationale vlaggen hijsen. Zo'n 50% van de invullers van de Nederlandstalige enquête en 58% van die van de Engelstalige enquête heeft 'nooit' ingevuld, of zoals een deelnemer het formuleert 'als overtuigd Europeaan ben ik wars van nationalisme, vlaggen en volkskleuren'.

De andere invullers doen dit wel en met enthousiasme. Kleding in nationale kleuren (oranje, rood-wit-blauw, zwart-geel-rood, rood) wordt voornamelijk gedragen tijdens voetbalcompetities, soms ook bij andere sporten, met name schaatsen en fietsen. Verder wordt dergelijke kleding gedragen op Koningsdag en de nationale feestdag van België (21 juli), en soms ook op andere Nederlandse of Belgische feestdagen. Een deelnemer merkt op dat hij tijdens voetbalwedstrijden een 'sweatshirt' draagt 'that says "I am called Opa because I am way too cool to be called grandfather"'. Het gaat niet alleen om kledingstukken als T-shirts, maar ook draagt men petten, sjaals, dassen, speldjes en pruiken in de nationale kleuren, of 'een broche en oorbellen met Delftsblauwe molentjes-versiering'. Bovendien dragen sommige Nederlanders in het buitenland bij bepaalde

gelegenheden wel houten klompen en/of Volendamse klederdracht (soms 'met blonde staartjespruik'), of ze hebben een sleutelhanger met klompjes.

Tijdens gedenkdagen of feestdagen hijsen sommige emigranten de Nederlandse of de Belgische vlag of een vlag met de Vlaamse leeuw, en ook tijdens internationale (sport)evenementen komen vlaggen tevoorschijn, ook wel oranje vlaggetjes of een Rode Duivelsvlag. Enkele deelnemers hijsen de Friese vlag.

Uit de reacties blijkt dat het vooral Nederlanders zijn die vlaggen uitsteken en nationale kleuren dragen, vaker dan Vlamingen, en dat wordt door een van de Belgische deelnemers als volgt verklaard: 'Wij Belgen zijn er veel minder voor te vinden om dergelijke attributen of kleding te dragen of te gebruiken. En Vlaams nog veel minder, dat heeft bepaalde politieke en ideologische connotaties.'

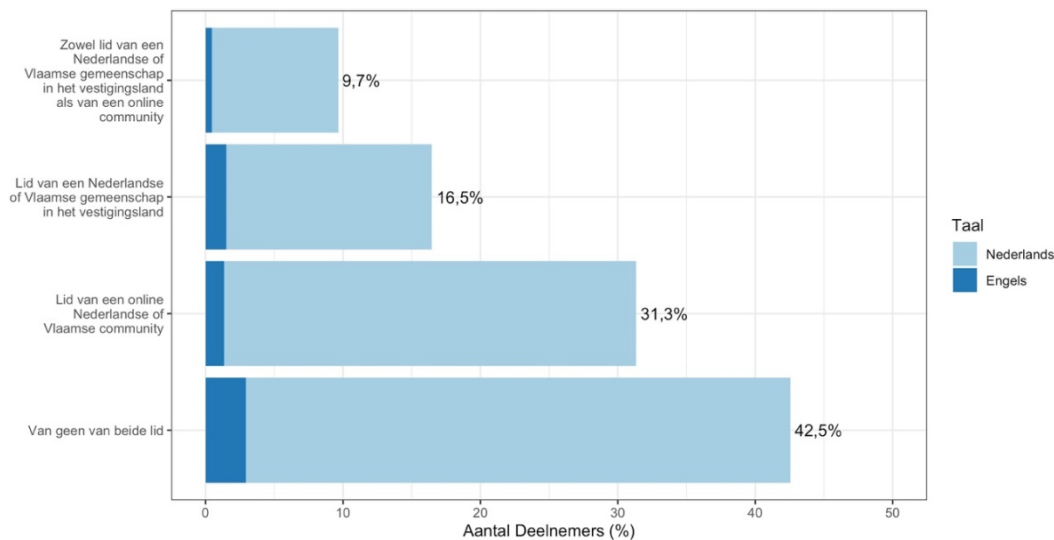
Nationale kleuren en vlaggen worden niet alleen gebruikt op Nederlandse of Vlaamse feestdagen of tijdens wereldkampioenschappen, maar ook tijdens lokale bijeenkomsten en festiviteiten die zijn georganiseerd door Nederlandse of Vlaamse verenigingen, clubs en koffieclubs. Een deelnemer schrijft: 'heb een aantal jaren de poffertjes stall gedaan op het school feest. Daarbij hadden we klompen, Nederlandse vlag, Oranje kleding etc.' Op allerlei bijzondere dagen als Cultural Heritage Day of International Day op de Nederlandse school dragen kinderen (en hun ouders) speciale kleding, en een deelnemer memoreert een 'klompenestaffette voor kinderen op de Noorse nationale feestdag'.

Ook worden er in sommige landen speciale festiviteiten met allerlei Nederlandse attributen georganiseerd voor geëmigreerde Nederlanders; die festiviteiten verwijzen naar de historische banden tussen het land en Nederland: de Verenigde Staten kent Dutch-American Heritage Day (16 november), in Canada is 5 mei vanaf 2019 officieel omgedoopt tot Dutch Heritage Day, en in Wellington wordt op Tulpendag, als de tulpen voor het eerst in bloei staan in de Botanische Tuin, de langdurige relatie tussen Nederland en Nieuw-Zeeland gevierd. Ook Canada en de Verenigde Staten kennen Tulip Festivals: de grootste is het Tulip Time Festival in Holland, Michigan. In Brazilië bestaat het Holambra feest (in de plaats Holambra) en wordt de Zeskamp georganiseerd: spelen tussen Nederlandse kolonies in Brazilië. Een deelnemer uit Grand Rapids, Michigan merkt op dat daar Sinterklaas wordt gevierd, maar het is 'een heel ander soort kinderfeest geworden'.

6.4.9. Lid van een Nederlandse of Vlaamse gemeenschap

In totaal is 57,5% van de deelnemers lid van een Nederlandse of Vlaamse gemeenschap in het vestigingsland, voornamelijk van een online Nederlandse of Vlaamse community (bijvoorbeeld een Facebookgroep), zie Figuur 52.

Figuur 52. Aantal deelnemers dat lid is van een Nederlandse of Vlaamse gemeenschap in het vestigingsland of online (totaal 2443 keer ingevuld).

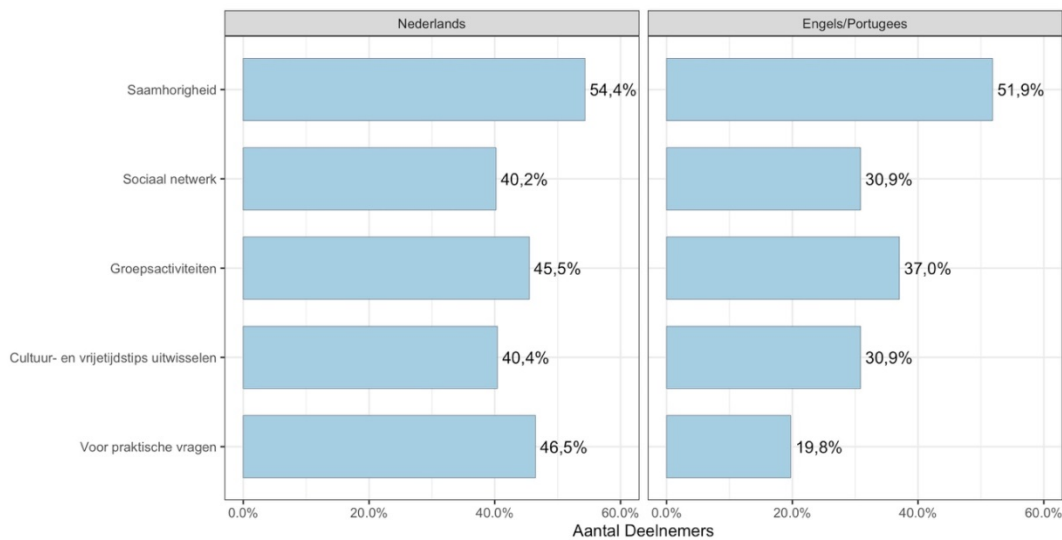
Emigranten die de Nederlandstalige enquête invulden zijn percentueel iets vaker lid (57,8%) dan emigranten die de Engelstalige enquête invulden (52,9%). Daar waar invullers van de Nederlandstalige enquête vaker kiezen voor lidmaatschap van een online community, kiezen invullers van de Engelstalige enquête juist wat vaker voor lidmaatschap van een ('offline') gemeenschap in het vestigingsland; daarbij moet worden opgemerkt dat de Engelstalige enquête vaker is ingevuld door ouderen en mensen die relatief lang geleden zijn geëmigreerd. Of deelnemers lid zijn van een vereniging hangt uiteraard ook af van de regio waar zij wonen. Zo merkt één van de deelnemers op: 'moeilijk om in te vullen als je niet in een grote stad woont, zoals ik, waar geen andere Nederlanders zijn. Als ik in Athene zou wonen, zou ik zeker actiever zijn met de Nederlandse club aldaar en me wellicht meer bezighouden met Nederlandse boeken en evenementen, maar op de locatie waar ik woon is dat helaas niet mogelijk, dus alles kan alleen via internet.'

In Bijlage 1.3 is een overzicht opgenomen van de Nederlandse en Vlaamse emigrantclubs en -verenigingen, voor zover door ons te vinden en voor zover aanwezig op internet. Uit het overzicht blijkt dat de meeste clubs te vinden zijn in de traditionele twintigste-eeuwse vestigingslanden Australië, de Verenigde Staten, Canada en Brazilië, waar groepen Nederlanders relatief dicht bij elkaar wonen, daarnaast in Indonesië, Zuid-Afrika, Finland, Noorwegen en Frankrijk (waar een netwerk van Nederlandstaligen bestaat met veel regionale afdelingen).

6.4.10. Functie van de gemeenschap of de online community

Aangezien meer dan de helft van de deelnemers aangeeft lid te zijn van een Nederlandse of Vlaamse gemeenschap in het vestigingsland (online of fysiek), lijkt het bestaan van dergelijke gemeenschappen belangrijk te zijn voor emigranten. In de enquête is gevraagd wat de precieze functies van deze gemeenschappen zijn (zie Figuur 53).

Figuur 53. Redenen van deelnemers om lid te worden van een Nederlandse of Vlaamse gemeenschap in het vestigingsland (totaal 1402 keer ingevuld)

Lidmaatschap van een Nederlandse of Vlaamse gemeenschap blijkt vooral belangrijk te zijn voor het uitdrukken of ervaren van een gevoel van saamhorigheid ('gezelligheid' met Nederlanders of Vlamingen onder elkaar): van alle deelnemers is dit voor 54,2% het geval. Zo merkt een van de participanten op: 'Hoe meer Nederlanders ik om me heen heb, hoe Nederlandser ik me voel.' Daarnaast zijn (online) gemeenschappen van belang voor het organiseren van en het deelnemen aan groepsactiviteiten, ze functioneren als informatiecentrum voor het beantwoorden van praktische vragen in het land en voor het opbouwen van een sociaal netwerk.

Een aantal deelnemers benoemt daarnaast nog andere functies, zoals het onderhouden van zakelijke contacten, academische uitwisseling, lezingen, het uitwisselen of gezamenlijk lezen van (Nederlandstalige) boeken en het doorgeven van 'fenomenen als Koningsdag en Sinterklaas' aan de in het vestigingsland geboren generatie. Een veelgenoemde functie is het spreken en bijhouden van het Nederlands: Nederlands praten (stamtafel), Nederlands oefenen, 'promote van de Nederlandse taal', 'ouwehoeren in je moerstaal', 'to keep up my Dutch language', en het doorgeven van de taal aan de jonge generatie: 'kinderen beter Nederlands leren', 'speeldates voor de kinderen, zodat ook zij met de taal en cultuur in aanraking blijven', 'Dutch playgroup for kids'.

In Figuur 53 valt op dat er voor het stellen van praktische vragen een groot verschil is tussen de invullers van de Nederlandstalige en de Engelstalige enquête. Waar in de Nederlandstalige enquête 46,5% van de deelnemers (online) gemeenschappen gebruikt om antwoord te krijgen op praktische vragen, gaat dit slechts op voor 19,8% van de deelnemers in de Engelstalige enquête. Emigranten die de Engelstalige enquête hebben ingevuld, kunnen zich kennelijk beter in het Engels dan in het Nederlands redden en hebben dus geen behoefte aan Nederlandstalige praktische informatie.

6.4.11. Taal als kernwaarde van de Nederlandse of Vlaamse identiteit

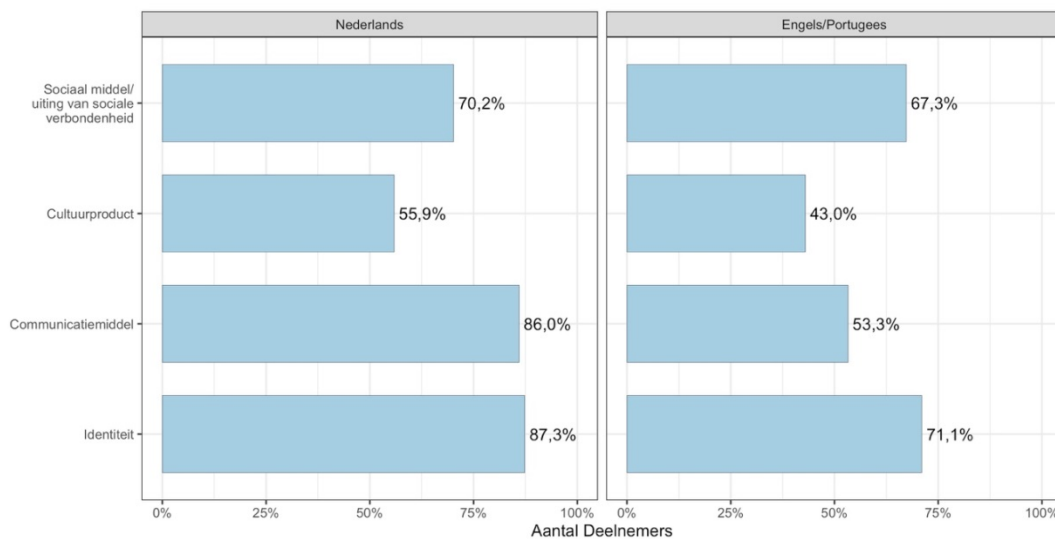
Om na te gaan in hoeverre de Nederlandse taal een belangrijke kernwaarde vormt van de Nederlandse of Vlaamse identiteit van de deelnemers, is in de enquête de stelling opgenomen 'De Nederlandse taal en/of het dialect dat ik spreek is een belangrijke kernwaarde van mijn Nederlandse of Vlaamse identiteit'. In totaal was 86,3% van de 2436 deelnemers die deze vraag beantwoordden, het met deze stelling eens, 13,7% niet. Bij de

invullers van de Nederlandstalige enquête lag het percentage met 87,3% hoger dan bij de invullers van de Engelstalige enquête met 71,1%, maar hoewel de tweede groep ervoor koos de Engelstalige enquête in te vullen is het grootste deel van hen toch nog wel overtuigd van het belang van het Nederlands voor zijn of haar identiteit.

Om meer informatie te krijgen over deze overtuiging is deelnemers ook gevraagd naar de precieze waarde en functie van de Nederlandse taal. In welk opzicht is het Nederlands belangrijk: als communicatiemiddel, als cultuurproduct, als uiting van sociale verbondenheid of als iets anders? Hier waren meerdere antwoorden mogelijk. In totaal vindt 84,3% van de deelnemers die het met de stelling eens waren dat de Nederlandse taal vooral belangrijk is als communicatiemiddel (luisteren, spreken, lezen, schrijven). Er was opnieuw verschil tussen de Nederlandstalige en de Engelstalige enquête, zie Figuur 54: 86,0% van de invullers van de Nederlandstalige enquête vindt het Nederlands belangrijk voor communicatie, tegen 53,3% van de invullers van de Engelstalige enquête.

Verder vindt 55,2% van alle deelnemers het Nederlands belangrijk als cultuurproduct, bijvoorbeeld in de vorm van literatuur, poëzie of muziek. Daarnaast vindt 70% van alle deelnemers dat het Nederlands zorgt voor sociale verbondenheid, dus dat het kan zorgen voor een gevoel van 'erbij horen'. Hier zijn de verschillen tussen de Nederlandstalige en de Engelstalige enquête kleiner: als cultuurproduct respectievelijk 55,9% en 43,0%, en als sociaal middel respectievelijk 70,2% en 67,3%.

Figuur 54. De functie en waarde van de Nederlandse taal voor emigranten (totaal 2100 keer ingevuld)

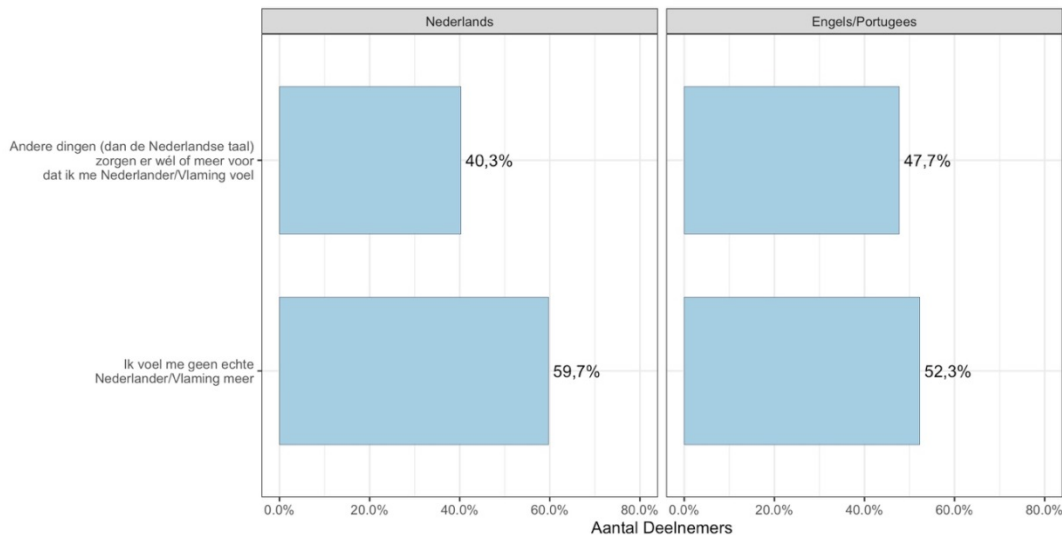
Een aantal deelnemers geeft aan dat er nog andere redenen zijn waarom het Nederlands een kernwaarde is van hun Nederlandse of Vlaamse identiteit, zoals:

- Het Nederlands is gerelateerd aan professionele werkzaamheden, bijvoorbeeld als tolk, vertaler of docent taal/Nederlands.
- Het Nederlands geeft toegang tot documentatie van de eigen taal en cultuur.
- Een goede beheersing van het Nederlands zorgt voor een beter begrip van taalhumor (taalgrappen en woordspelingen).
- Door te communiceren in het Nederlands (de moedertaal) wordt meer intimiteit ervaren.
- Het Nederlands is de taal (de moedertaal) waarin emigranten denken.

- Het is gemakkelijker om in het Nederlands (de moedertaal) gevoelens te uiten.
- In het Nederlands (de moedertaal) is het gemakkelijker om meer nuancering aan te brengen in wat men wil communiceren (grotere woordenschat).
- Het Nederlands kan een voorwaarde zijn voor eventuele terugkeer naar Nederland, bijvoorbeeld instappen in het Nederlandse onderwijssysteem.
- Door Nederlands te spreken in het buitenland kun je anderen die geen Nederlands spreken buitensluiten wanneer je in een groter gezelschap iets zegt dat niet iedereen mag verstaan.
- Door het Nederlands (de moedertaal) op een hoog niveau te (blijven) beheersen, wordt het gemakkelijker om andere talen te leren: een goede beheersing van de moedertaal kan een stevige basis vormen voor het leren van nieuwe talen.
- Het Nederlands is belangrijk voor het onderhouden van contact met thuis (als communicatiemiddel en sociaal bindmiddel ineen).

Van de 13,7% deelnemers die aangaven het oneens te zijn met de stelling dat het Nederlands een kernwaarde is van hun Nederlandse of Vlaamse identiteit, voelde ruim de helft zich überhaupt geen Nederlander of Vlaming meer (ze voelen zich bijvoorbeeld meer wereldburger of Europeaan of mens), en minder dan de helft voelde zich nog wel Nederlander of Vlaming, maar vond andere dingen dan taal belangrijker voor het uitdragen van zijn of haar identiteit, zoals het vieren van Nederlandse of Vlaamse feest- en gedenkdagen, het eten van specifieke lekkernijen en het dragen van nationale kleuren (zie Figuur 55). Sommige deelnemers geven aan dat hun Nederlandse identiteit meer regionaal van aard is, dat wil zeggen gekoppeld aan een specifieke provincie of plaats in Nederland of Vlaanderen ('Als hiervan nog iets over is, voel ik me meer Amsterdammer').

Figuur 55. Voelen deelnemers zich nog Nederlander of Vlaming? (totaal 332 keer ingevuld)

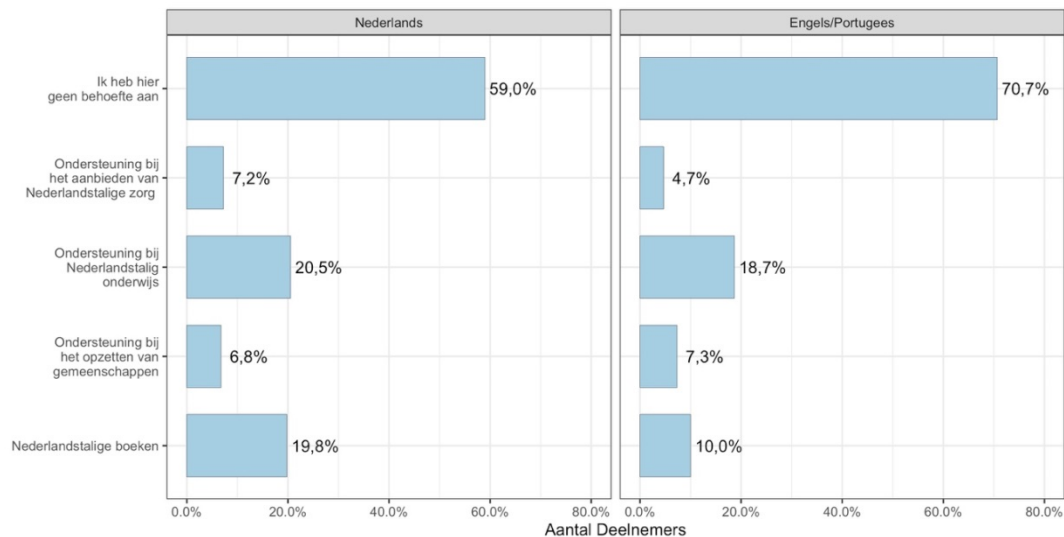

6.5. Behoeftte aan ondersteuning

Als laatste vraag is geïnventariseerd in hoeverre emigranten in den vreemde behoefte hebben aan (talige) ondersteuning vanuit de Lage Landen. Van het totale aantal deelnemers geeft 40,3% aan hier behoefte aan te hebben. Onder invullers van de Nederlandstalige enquête is het percentage hoger (41,0%) dan onder invullers van de Engelstalige enquête (29,3%).

Daarbij is ook gepolst waaruit die behoefte bestaat: boeken (Nederlandstalige literatuur), hulp bij het opzetten van Nederlandse of Vlaamse gemeenschappen, meer ondersteuning van Nederlandstalig onderwijs en hulp bij het aanbieden van Nederlandstalige zorg; zie Figuur 56.

Figuur 56. Behoeftes aan ondersteuning vanuit de Lage Landen (totaal 2426 keer ingevuld)

Nederlandstalig onderwijs en boeken scoren het hoogst. De antwoorden waren echter sterk afhankelijk van de vestigingslanden. Sommige deelnemers melden dat in hun land alles goed is geregeld en dat eerdere problemen sinds het bestaan van internet zijn opgelost: ze kunnen goed contact houden met de Lage Landen, ook op het gebied van boeken, nieuws en onderwijs. Andere deelnemers maakten zich zorgen dat zij bij een eventuele terugkeer het Nederlands van Nederlanders en Vlamingen niet meer goed kunnen verstaan. Zij wezen op het feit dat zij in het buitenland veranderingen in het Nederlands niet meekrijgen: ‘Doordat we in het buitenland wonen, volgen we de veranderingen in de Nederlandse taal niet. We komen niet in contact met nieuwe woorden, zoals bijvoorbeeld het woord voor een betaalverzoek via de mobiele telefoon versturen (tikkie?, Alweer vergeten).’ En een ander: ‘nieuwe woorden, die opeens worden gebruikt. Waarvan de inhoud niet duidelijk is. Bv: mantelzorg! Bestaat al een paar jaren, maar het woord zegde me niets!’

Enkele onderwerpen die meerdere malen genoemd werden, zijn:

- **betere en gratis toegang tot Nederlandstalige televisie, film en radio** (zie ook § 6.4.4) om op de hoogte te blijven van actualiteiten uit het moederland, vanwege de mogelijkheden om de Nederlandse taal te leren (voor kinderen) en vanwege de amusementswaarde;
- **toegang tot Nederlandstalige media**, zoals nieuwssites, (digitale) kranten en tijdschriften; emigranten zouden graag een internationaal abonnement willen kunnen afsluiten op Nederlandse of Vlaamse kranten en tijdschriften;
- **Nederlandstalige boeken**, zoals studieboeken, audioboeken, kinderboeken en Nederlandse literatuur op Amazon, informatie over nieuwe Nederlandstalige uitgaven;
- **culturele uitwisseling**: informatie over bezoekende Nederlandse podiumkunstenaars, musici, schrijvers en academici; sommigen betreuen het ontbreken van een Nederlands cultureel instituut vergelijkbaar met de Alliance Française, de British Counsel en het Goethe Instituut;
- **Nederlandstalig onderwijs**: emigranten vinden het belangrijk dat er voorzieningen zijn voor Nederlandstalig onderwijs in het buitenland en dat dat gesubsidieerd blijft door Nederland en Vlaanderen; dat onderwijs wordt verzorgd door NOB (Nederlands Onderwijs in het Buitenland), waarbij bijna 200

scholen in 115 landen zijn aangesloten. Ook geven emigranten aan behoefte te hebben aan laagdrempeligere manieren van Nederlands onderwijs, zowel voor kinderen als volwassenen, zoals taalcursussen, online onderwijs of afstandsonderwijs en Nederlands (thematisch) lesmateriaal;

- **Nederlandstalige zorg:** sommige emigranten maken zich zorgen dat ze vanwege ziekte en ouderdom hun tweede taal, de taal van het vestigingsland, 'kwijtraken' en dan niet goed kunnen communiceren als ze terechtkomen in een bejaardentehuis; ze zouden in die situatie graag Nederlandstalige ondersteuning ontvangen. Ook voor Nederlandse gevangenen geldt dat Nederlandstalige steun belangrijk wordt gevonden: 'Ik bezoek Nederlandse gevangenen. Het zou ontzettend goed zijn voor de resocialisatie als zij Nederlandse kranten en boeken zouden ontvangen';
- **Nederlandse en Vlaamse producten** (andijvie, hagelslag, etc.): emigranten in sommige regio's ontberen winkels of internetvoorzieningen om daaraan te kunnen komen;
- **hulp bij papierwerk of praktische zaken:** veel emigranten ervaren problemen bij het invullen van officiële papieren in het vestigingsland en hebben behoefte aan Nederlandstalige ondersteuning bij het integreren. Ook op het gebied van de erkenning van Nederlandse diploma's ervaren sommige emigranten moeilijkheden. Velen geven bovendien aan dat zij graag een betere informatievoorziening vanuit Nederland zouden krijgen; een van de deelnemers spreekt over 'de algehele verwaarlozing van de Nederlandse buitenlanders door de overheid'. Regelmatig werd de Nederlandse en Vlaamse bureaucratie genoemd, met problemen rond zaken als het verlengen van een paspoort, het bewijs van in leven zijn, dubbele nationaliteiten, en veranderingen in de Nederlandse en Vlaamse wetgeving rond pensioenen, economie, staatsburgerschap en stemmen. Veel emigranten hebben behoefte aan betere contactmogelijkheden met Nederland en Vlaanderen via consulaire diensten, die wegens bezuinigingen steeds vaker gesloten worden. Een deelnemer schrijft: 'De Nederlandse ambassade zou een veel actievere rol moeten nemen. Vanuit Nederland zou de politiek er respect voor moeten hebben, hoe mensen als ik hier de Nederlandse vlag hoog gehouden hebben. Ik denk, dat ik mijn land hier al jaren goed vertegenwoordig en met veel moeite mijn kinderen en kleinkinderen ook heel Nederlands heb groot gebracht.'

7. De resultaten van de enquêtes over taalgebruik

7.1. De woordenschattest

7.1.1. De test

waarvan de deelnemers de juiste betekenis moesten kiezen uit vier mogelijke betekenissen. De eerste vraag betrof bijvoorbeeld de betekenis van het woord *successief*, met als keuzemogelijkheden: geslaagd; zegevierend; erfelijk; achtereenvolgend (correcte antwoord: achtereenvolgend). De oorspronkelijke test, samengesteld aan de Universiteit Gent (Vander Beken, Woumans & Brysbaert 2018), bestond uit 75 items, waarin niet alleen werd gevraagd naar de betekenis van een woord, maar ook naar het meest verwante woord; zo werden bij *bretel* de opties *jas*, *schoen*, *broek*, *pet* gegeven (correcte antwoord: *broek*). Deze laatste categorie is geschrapt in de test voor Vertrokken Nederlands. De complete woordenschattest van Vertrokken Nederlands staat in Bijlage 3.

Uit de reacties van de deelnemers op de woordenschattest bleek dat emigranten het in principe leuk vinden om op een quizachtige manier met de Nederlandse taal bezig te zijn en benieuwd zijn naar hun eigen score.

7.1.2. Aantal deelnemers, belangrijkste vestigingslanden en profiel van de deelnemers

In totaal hebben 1442 emigranten de woordenschattest ingevuld, waarvan 1155 keer volledig (80,1%). De woordenschattest is op dezelfde manier verspreid als de eerste twee enquêtes, over taalkeuze en culturele gewoonten. Toch is de woordenschattest aanzienlijk minder vaak ingevuld: waar enquête 2 ongeveer een halvering liet zien ten opzichte van enquête 1, laat de woordenschattest opnieuw een halvering zien ten opzichte van enquête 2. Dat zal onder andere komen doordat de woordenschattest alleen beschikbaar was in het Nederlands en het invullen ervan kennis van het Nederlands vereist.

De 15 landen waaruit de meeste respons afkomstig is, staan in Figuur 11 hierboven: het gaat om dezelfde landen als bij enquête 1 en 2, alleen is enquête 3 relatief iets vaker ingevuld door deelnemers uit Israël: met 33 invullingen staat dit land voor enquête 3 op de twaalfde plaats.

De percentages van de biografische gegevens in Figuur 57 zijn veelal vergelijkbaar met die van enquête 1 en 2, zie Figuur 39; in het schematische overzicht zijn ter vergelijking de gegevens uit enquête 1 toegevoegd. Hierin valt op dat het aantal deelnemers dat afstamt van een emigrant bij de woordenschattest duidelijk lager ligt dan bij enquête 1: dat zal het gevolg zijn van het feit dat de woordenschattest alleen Nederlandstalig is. Net als bij enquête 1 waren de meeste deelnemers geboren tussen 1951 en 1990.

Biografische gegevens		Woordenschattest	Enquête 1
Geslacht	vrouw	67,3%	63,3%
	man	32,3%	36,5%
	anders	0,4	0,2%
Geboorteland	Nederland	85,3%	83,0%
	België	7,8%	8,6%
	anders	6,9%	7,7%
Zelf geëmigreerd		92,5%	90,4%
Afstammen van emigrant	(kind en kleinkind)	4,1%	6,9%
	kind	3,6%	5,8%
	kleinkind	0,5%	1,1%
Moedertaal	Nederlands	80,7%	79,0%
	Nederlands dialect	10,2%	11,3%
	Nederlandse tussentaal	3,9%	3,4%
	andere taal	5,2%	6,3%
Opleiding	hbo of universiteit	64,9%	77,2%
	middelbaar	29,1%	20,7%
	(beroeps)onderwijs		
	basisonderwijs	2,9%	1,1%
	geen opleiding	3,1%	0,9%

Figuur 57. Biografische gegevens van de deelnemers aan de woordenschattest in percentages, vergeleken met die van enquête 1

7.1.3. Scores voor de test

De scores van de deelnemers varieerden per woord: van 99,6% goede antwoorden voor *acteur* (persoon aan het toneel verbonden) en *paviljoen* (bijgebouw) tot 34,4% voor *verijdelen* (onderdrukken); in Bijlage 3 is achter elk item uit de woordenschattest het bijbehorende percentage correcte antwoorden gegeven. Om de scores voor de test te berekenen, hebben we aan iedere goed beantwoorde vraag 1 punt toegekend. Een deelnemer kon dus voor de hele woordenschattest maximaal 50 punten behalen. **De gemiddelde score op de test is 42,86 punten.** De spreiding van de scores is groot: de laagste score (door één deelnemer behaald) is 10 punten, de hoogste is 50 punten (door 34 deelnemers behaald), terwijl de meeste deelnemers 47 of 48 vragen goed hadden.

De mannen scoorden met gemiddeld 44,02 punten iets hoger dan de vrouwen met 42,28 punten, en de deelnemers met België als geboorteland scoorden met gemiddeld 44,32 punten iets hoger dan die met Nederland als geboorteland (42,89 punten); dat kan het gevolg zijn van de Vlaamse oorsprong van de test, maar gezien het kleine aantal Vlaamse deelnemers is het waarschijnlijker dat er sprake is van toeval, want in het oorspronkelijke grote onderzoek deden de Nederlanders het juist beter dan de Vlamingen (Brybaert, Keuleers, Mandera & Stevens 2013). Het kleine aantal deelnemers met een andere moedertaal dan het Nederlands of een Nederlandse variëteit (61 invullers) scoorde ook iets onder het gemiddelde: 40,36. Deelnemers met een Nederlands dialect (139 invullers) of tussentaal (51 invullers) als moedertaal scoorden juist boven het gemiddelde, respectievelijk 43,09 en 43,24.

Bij een vergelijking van de verschillende geboortejaren valt op dat de oudere deelnemers, geboren tussen 1931 en 1970, hoger scoren dan het gemiddelde van 42,86, terwijl de jongste deelnemers duidelijk lager scoren; zie Figuur 58.

1910-1930	14	40,64
1931-1940	51	44,35
1941-1950	161	44,20
1951-1960	237	44,09
1961-1970	263	44,09
1971-1980	211	42,68
1981-1990	155	40,12
1991-2000	47	37,23
2001-2010	8	22,38

Figuur 58. Gemiddelde score op de woordenschattest per leeftijdscategorie

Deze gegevens komen geheel overeen met de bevindingen van Brysbaert e.a. (2013) dat **leeftijd** een duidelijk effect heeft op de kennis van de woordenschat en dat de woordenschat in de loop van de tijd almaar toeneemt. Dit blijkt dus niet te veranderen na emigratie. Opvallend is wel dat de alleroudste deelnemers, geboren tussen 1910 en 1930, lager scoren dan het gemiddelde. Dat kan betekenen dat er bij hen sprake is van enig taalverlies van het Nederlands, maar het gaat om een klein aantal deelnemers, dus er kan ook toeval in het geding zijn; hiernaar zou vervolgonderzoek moeten worden uitgevoerd. Ook blijken deelnemers die afstammen van emigranten – en dat zijn meestal de oudere deelnemers – onder het gemiddelde te scoren, namelijk 37,53 punten. Opnieuw echter is hun aantal erg klein (zie § 7.1.2), zodat toeval niet is uitgesloten.

Het jaar van emigratie blijkt geen invloed te hebben op de score: emigranten die minder dan vijf jaar geleden emigreerden (en dus het meest recent dagelijks met het Nederlands in aanraking zijn gekomen), scoorden niet hoger dan deelnemers die tot wel zestig jaar geleden Nederland of Vlaanderen verlieten, zoals blijkt uit Figuur 59. Deelnemers die dertig tot veertig jaar geleden emigreerden scoorden met 44,04 het hoogst; deelnemers die langer dan 60 jaar geleden emigreerden scoorden het laagst, maar dit is slechts een kleine groep.

Jaar van emigratie	Aantal deelnemers	Gemiddeld behaalde punten
2015-2019	113	41,51
2010-2014	155	42,87
2000-2009	303	43,38
1990-1999	186	43,82
1980-1989	138	44,04
1970-1979	104	43,17
1960-1969	47	42,40
1950-1959	29	40,62
1940-1949	2	33,50

Figuur 59. Gemiddelde scores op de woordenschattest, uitgesplitst per jaar van emigratie (totaal 1077 keer ingevuld)

Brysbaert e.a. (2013) constateren dat er ook een effect is van het opleidingsniveau: hoe hoger het behaalde diploma, hoe meer woorden men gemiddeld kent. Ook die bevinding lijkt te gelden voor de emigranten (zie Figuur 60), maar gezien het feit dat de hoogopgeleiden onder hen verreweg in de meerderheid zijn, moet deze conclusie met enige voorzichtigheid worden gezien.

Opleidingsniveau	Aantal deelnemers	Gemiddeld behaalde punten
Geen diploma	35	35,39
Diploma basisonderwijs	28	33,18
Diploma middelbaar (beroeps)onderwijs	324	41,60
Diploma hbo of universiteit	768	44,08

Figuur 60. Gemiddelde scores op de woordenschattest, uitgesplitst per opleidingsniveau (totaal 1155 keer ingevuld)

Tot slot laat een vergelijking van de 15 landen waar de enquête het meest is ingevuld, kleine verschillen zien. In Italië, Frankrijk en Spanje scoorden deelnemers het hoogst, in Denemarken was de score het laagst (zie Figuur 61). De verschillen en de aantallen deelnemers zijn echter te klein om hieraan conclusies te verbinden.

Italië	30	45,07
Frankrijk	103	45,02
Spanje	40	44,85
Israël	32	43,97
Brazilië	26	43,31
Duitsland	100	43,12
Zwitserland	41	42,66
Verenigd Koninkrijk	68	42,53
Zweden	48	42,52
Noorwegen	25	42,28
Nieuw-Zeeland	24	41,62
Canada	86	41,26
Australië	108	41,19
Verenigde Staten	82	41,10
Denemarken	33	40,67

Figuur 61. Gemiddelde scores van de woordenschattest, uitgesplitst per vestigingsland (volgens de top 15 landen met de meeste invullingen, zie Figuur 11)

7.2. De uitdrukkingentest en LexTALE

7.2.1. De tests

Tegelijkertijd met de woordenschattest uit § 7.1 is er ook een uitdrukkingentest verspreid. Deze test is gebaseerd op een enquête die is samengesteld door wetenschappers van de Radboud Universiteit Nijmegen (Hubers, Cucchiarini, Strik & Dijkstra 2019; Hubers, Van Ginkel, Cucchiarini, Strik & Dijkstra 2018). Het doel is om de kennis van Nederlandse uitdrukkingen in kaart te brengen (in zowel een open als een gesloten vraag) en om de relatie te bekijken tussen deze vormen van kennis en een belangrijk aspect van uitdrukkingen: hun transparantie. De uitdrukkingentest bestond uit een aantal biografische vragen, gevolgd (na twee oefenitems) door 27 uitdrukkingen, zoals *de boeken sluiten*, *veel voeten in de aarde hebben* en *iemand een loer draaien*, waarover deelnemers een aantal vragen moesten beantwoorden, namelijk:

- Hoe bekend bent u met de betekenis van de uitdrukking? (1 = helemaal niet bekend; 5 = heel erg bekend)
- Geef de betekenis van de onderstaande uitdrukking (vrije tekst intypen)
- Kies de beste betekenis van de onderstaande uitdrukking (keuze uit 4 mogelijkheden)

- Hoe duidelijk is de niet-letterlijke betekenis op basis van de woorden in de zin? (1 = erg onduidelijk; 5 = erg duidelijk)

Na afloop kregen de deelnemers te zien hoe zij scoorden ten opzichte van de ‘gemiddelde Nederlander’. De score van de gemiddelde Nederlander is gebaseerd op de resultaten van eerder onderzoek, gehouden onder studenten (Hubers, Cucchiarini, Strik & Dijkstra 2019), en alleen berekend op basis van de derde vraag naar de beste betekenis van de uitdrukking. De enquête bestond uit in totaal vier delen van samen 110 uitdrukkingen; na afronding van ieder deel kregen de deelnemers via de mail een uitnodiging voor het volgende deel. Een overzicht van alle bevroegde uitdrukkingen is opgenomen als Bijlage 4.

Na het afronden van de uitdrukkingentest konden deelnemers naar eigen keuze ook deelnemen aan een korte woordenschattest, LexTALE (Lexical Test for Advanced Learners of English: <http://www.lextale.com/>; Lemhöfer & Broersma 2012), waarin zij van 60 woorden moesten aangeven of het een bestaand woord van het Nederlands is of niet. Het doel van deze test is om in een paar minuten een idee te krijgen van de woordenschat van de deelnemers: de LexTALE-score (een score tussen 0 en 100) is een goede maat voor taalvaardigheid. Na afloop konden deelnemers hun score zien in de vorm van een percentage goede antwoorden. Deze test is opgenomen als Bijlage 5.

In § 7.2.2 wordt het aantal deelnemers en het profiel van de deelnemers beschreven en in § 7.2.3 de antwoorden van de deelnemers op vragen naar taalkeuze en frequentie waarmee zij Nederlands spreken in het vestigingsland. Er wordt geen inhoudelijke analyse gegeven van de scores van de uitdrukkingentest of LexTALE, omdat dat buiten het pilotonderzoek valt en we momenteel niet de beschikking hebben over de scores van niet-geëmigreerde Nederlanders en Vlamingen als vergelijkingsmateriaal; dit is voor vervolgonderzoek.

7.2.2. Aantal deelnemers, belangrijkste vestigingslanden en profiel van de deelnemers

In Figuur 62 is het aantal deelnemers van de verschillende delen van de uitdrukkingentest en van LexTALE opgenomen. Het aantal ligt lager dan dat bij enquêtes 1 en 2, maar dat komt wellicht ook doordat deze testen alleen beschikbaar waren in het Nederlands en het invullen ervan kennis van het Nederlands vereist. Er waren veel afvallers bij de uitdrukkingentest; uit de reacties blijkt dat de deelnemers de onderdelen ‘Geef de betekenis’ en ‘Kies de beste betekenis’ interessant vonden, maar niet goed uit de voeten konden met de twee schaalvragen; daardoor hielden diverse deelnemers er tussentijds mee op.

Uitdrukkingentest en LexTALE	Volledig ingevuld	Deels ingevuld	Totaal ingevuld
Deel 1	785 (28,2%)	1999 (71,8%)	2784
Deel 2	418 (80,4%)	102 (19,6%)	520
Deel 3	318 (88,3%)	42 (11,7%)	360
Deel 4	218 (77,3%)	64 (22,7)	282
LexTALE	1120 (100%)	-	1120

Figuur 62. Aantal volledig en gedeeltelijk ingevulde uitdrukkingenenquêtes, uitgesplitst per deel van de uitdrukkingentest

Bij het invullen van het eerste deel van de uitdrukkingentest hebben in totaal 1704 deelnemers aangegeven wat hun vestigingsland is. De 15 landen waaruit de meeste respons afkomstig is, komen overeen met die van de andere enquêtes; zie Figuur 11. Ook de antwoorden op de biografische vragen tonen grote overeenkomst met die uit de andere enquêtes, al is het aantal deelnemers veel kleiner, zie Figuur 63.

Biografische gegevens		Uitdrukkingentest	Enquête 1
Enquête voor zichzelf ingevuld		99,8%	93,1%
Geslacht	vrouw	61,7%	63,3%
	man	38,0%	36,5%
	anders	0,3	0,2%
Geboorteland	Nederland	85,6%	83,0%
	België	9,0%	8,6%
	anders	5,4%	7,7%
Zelf geëmigreerd		93,0%	90,4%
Afstammen van emigrant	(kind en kleinkind)	4,0%	6,9%
	kind	3,5%	5,8%
	kleinkind	0,5%	1,1%
Moedertaal	Nederlands	93,2%	79,0%
	Nederlands dialect	15,0%	11,3%
	tussentaal	4,2%	3,4%
	andere taal	6,4%	6,3%
Opleiding	hbo of universiteit	74,9%	77,2%
	middelbaar		20,7%
	(beroeps)onderwijs	23,3%	
	basisonderwijs	1,0%	1,1%
	geen diploma	0,7%	0,9%

Figuur 63. Biografische gegevens van de deelnemers aan de uitdrukkingentest in percentages, vergeleken met die van enquête 1

7.2.3. Gebruik van het Nederlands in het vestigingsland

Aan de deelnemers werden ook enkele vragen gesteld over wanneer en hoe vaak ze Nederlands spreken in het vestigingsland. Van de 1708 deelnemers vulde 63,5% in dat Nederlands (of een variëteit ervan) de meest of één van de meest gebruikte talen is.

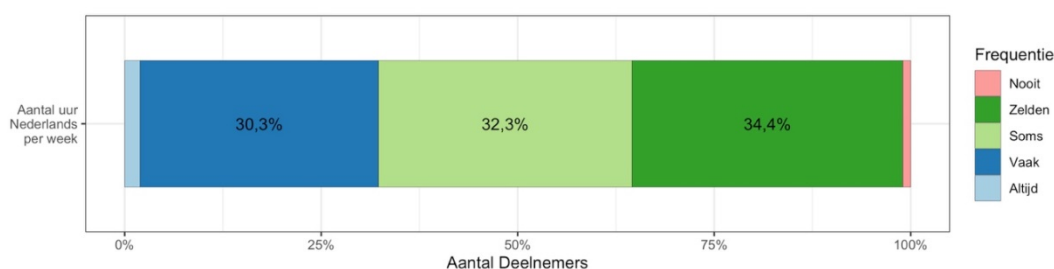
Uit de vraag in welke situaties men Nederlands spreekt (waarbij meerdere antwoorden konden worden gekozen), bleek dat Nederlands het vaakst werd gebruikt in privésituaties met familie, maar ook in sociale media, binnen het sociale netwerk en in de werkomgeving; zie Figuur 64. De reacties zijn vergelijkbaar met die op enquête 1, zie § 5.4, maar de gestelde vragen zijn niet helemaal identiek. Ook in andere situaties wordt wel Nederlands gebruikt, zo meldde een deelnemer: 'Ik spreek dagelijks vooral ook Nederlands tegen mijn huisdieren (die zeggen niet wat terug, maar toch)'.

Domein waarin Nederlands wordt gebruikt (meerdere antwoorden mogelijk)	Percentage
Privé (met familie)	84,8%
Sociaal netwerk (met vrienden en kennissen)	66,5%
Werk (bv. met collega's)	17,9%
Onderwijs (Nederlandstalig onderwijs, cursussen en materialen)	12,4%
Godsdienst (bv. Nederlandstalige kerk)	1,3%
Media (kranten, televisie, radio)	67,1%
Sociale media (e-mail, SMS, Facebook, Twitter, Instagram, YouTube, Messenger etc.)	69,9%
Vrije tijd, hobby's (bv. literatuur, muziek, films etc.)	42,1%

Figuur 64. Domeinen waarin Nederlands wordt gebruikt (totaal 1708 keer ingevuld)

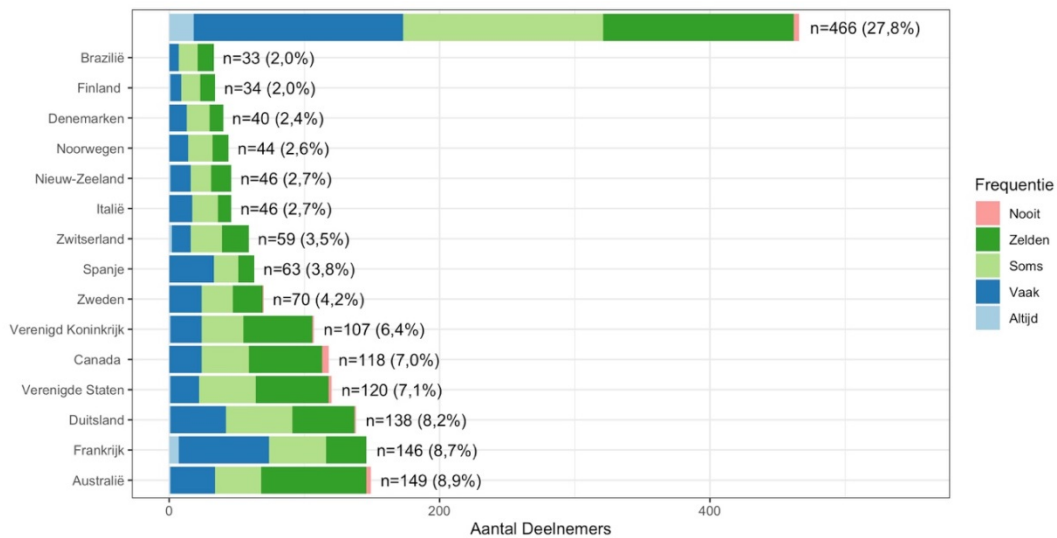
Ook is gevraagd hoeveel uur per week de deelnemers gemiddeld Nederlands gebruiken (spreken, luisteren, lezen en schrijven). De antwoorden op deze vraag liepen sterk uiteen: sommige deelnemers gaven een concreet aantal uren op, maar er werden ook antwoorden gegeven zoals 'de helft van de tijd', '70%' en 'drie dagen per week'. Om de reacties te kunnen interpreteren, zijn de antwoorden omgezet in schaalwaarden. De schaal 1 tot en met 5 is gebruikt om aan te geven of een deelnemer altijd, vaak (meer dan 30 uur per week maar niet altijd), soms (8 tot 30 uur per week), zelden (minder dan 8 uur per week) of nooit Nederlands gebruikt, zie Figuur 65.

Figuur 65. Aantal uur per week dat Nederlands wordt gebruikt (totaal 1679 keer ingevuld)

Uit de antwoorden blijkt dat slechts weinig deelnemers altijd (2,0%) of nooit (1,0%) Nederlands gebruiken. 97% spreekt wekelijks Nederlands, waarvan 64,6% meer dan acht uur per week. Voor het overgrote deel van de deelnemers speelt het Nederlands dus nog een belangrijke rol in het dagelijks leven. Net als bij het spreken met kinderen en met het gebruik van het Nederlands in de sociale media is er een verschil in vestigingsland te zien, zie Figuur 66: het minst wordt Nederlands gebruikt in de traditionele twintigste-eeuwse vestigingslanden Australië, Canada, Verenigde Staten en Brazilië, en het meest wordt Nederlands gebruikt in Spanje en Frankrijk.

Figuur 66. Aantal uur per week dat Nederlands wordt gebruikt per emigratieland (totaal 1679 keer ingevuld)

Tot slot is deelnemers gevraagd om van zichzelf te beoordelen welke taal zij het beste beheersen. 58,5% van de deelnemers geeft aan het meest vaardig te zijn in het Nederlands. Op de tweede positie komt het Engels, maar het percentage deelnemers dat dat heeft ingevuld, ligt aanzienlijk lager: slechts 17,2%. Daarnaast geeft 9,3% van de deelnemers aan een andere taal dan het Nederlands of het Engels het beste te beheersen. Sommige deelnemers beschouwen zichzelf als gebalanceerd tweetalig: 8,8% noemt de talencombinatie Nederlands-Engels, 6,2% noemt Nederlands en een of meerdere andere talen.

Al met al blijkt dat het grootste deel van de emigranten naar eigen zeggen het Nederlands ook na emigratie goed beheerst en regelmatig gebruikt.

7.3. De spraakdata

7.3.1. Opzet

Het laatste onderdeel van het pilotonderzoek bestond uit het verzamelen van spraakdata van Nederlandse en Vlaamse emigranten. Het doel van dit onderdeel was te verkennen of het mogelijk is via de sociale media en vanuit Nederland dit type data te verzamelen. Voor het pilotonderzoek is gebruikgemaakt van de bestaande app *Stimmen*, die door Nanna Haug Hilton is ontwikkeld aan de Rijksuniversiteit Groningen om spraakgegevens te verzamelen via mobiele telefoons (Hilton 2019). De app is aangepast voor het pilotonderzoek *Vertrokken Nederlands*.

Eind april 2019 is een oproep verspreid onder emigranten om de app te downloaden in de App Store of Google Play Store en om spraak te 'doneren'. Deze oproep was voorzien van een uitgebreide instructie over het gebruik van de app en de te volgen stappen om zelf spraak op te nemen. Voor het verspreiden van de oproep is niet het complete draaiboek van § 3.5 gevolgd, maar de oproep is alleen geplaatst binnen de weblog van *Vertrokken Nederlands*, de eigen Facebookgroep en de 61 Facebookgroepen en 44 Facebookpagina's met de meeste leden. Daarnaast hebben ook de burgerwetenschappers de oproep verder verspreid.

7.3.2. Methode

Via de button 'jouw verhaal vertellen' konden gebruikers zelf tekst inspreken. Deze opname werd voorafgegaan door een aantal korte biografische vragen en drie taalvragen: 'Welke taal beheers je het beste?', 'Welke talen gebruik je actief?' en 'Vertel ons wat volgens jou belangrijk is om te weten over jouw taal(gebruik)'. Bij de laatste vraag werd deelnemers gevraagd informatie in te vullen over hun moedertaal en migratiegeschiedenis. Als deelnemers alle vragen hadden beantwoord, konden zij door op 'verzenden' te klikken doorgaan naar de volgende pagina 'onderwerpen'. Hier konden ze een keuze maken uit drie categorieën om over te praten: 1) de grootste taalblunder in het buitenland; 2) het vieren van Nederlandse of Vlaamse feestdagen zoals Koningsdag; of 3) horen mensen in den vreemde aan jouw taalgebruik dat je uit Nederland of Vlaanderen komt? Het antwoord konden ze opnemen.

Alle opnames, zowel de eigen opname als de opnames van anderen, waren terug te luisteren via de pagina 'opnames bekijken', de zogenaamde 'praatkaart'; daarbij was ook het vestigingsland, het geslacht en de leeftijdscategorie van de deelnemer zichtbaar. Deelnemers die achteraf toch niet wilden dat hun opname openbaar beschikbaar bleef, konden hun opname weer verwijderen.

7.3.3. Uitkomsten

In totaal hebben slechts twee deelnemers alle stappen doorlopen en hun spraak succesvol geüpload binnen de app, waarvan één deelnemer twee spraakbestanden heeft ingesproken.

Daarnaast zijn er diverse reacties binnengekomen op de oproep om spraakdata te doneren. Uit die reacties bleek waarom het aantal deelnemers zo gering was. Daarvoor waren twee redenen. De eerste was dat voor veel deelnemers, zeker voor de oudere, de procedure met het downloaden via de App Store en het inspreken op een mobiele telefoon te tijdrovend en te ingewikkeld was. Voor toekomstig onderzoek zou dit kunnen worden opgelost door spraakdata te verzamelen via een website. De tweede reden had te maken met de privacy: deelnemers vonden het ongemakkelijk dat onbekende buitenstaanders hun spraakdata konden afluisteren en daarbij ook konden zien waar ze woonden en wat hun leeftijd was. De les die we hieruit kunnen trekken is dat spraakdata in de toekomst anoniem moeten worden verzameld en alleen toegankelijk moeten zijn voor onderzoekers. De door ons gesignaleerde problemen traden niet op bij de deelnemers aan de oorspronkelijke Stimmen-app, waarschijnlijk omdat de deelnemers daaraan over het algemeen veel jonger zijn.

Vooralsnog lijkt het in ieder geval problematisch om vanuit Nederland spraakdata van over de hele wereld te verzamelen. In vervolgonderzoek kan getest worden of de respons hoger wordt als er gewerkt wordt met een afgeschermd webapplicatie, of dat onderzoekers, of gedelegeerde burgerwetenschappers, ter plekke veldwerk moeten verrichten om opnames te maken.

8. Besluit

8.1. Belangrijkste bevindingen

De **doelen** van dit pilotonderzoek waren om te onderzoeken welke rol de Nederlandse taal, cultuur en identiteit spelen onder geëmigreerde Nederlanders en Vlamingen, in hoeverre zij deze behouden en er waarde aan hechten, en in welke situaties zij Nederlands gebruiken of een Nederlandse of Vlaamse identiteit uiten. Tevens wilden wij bezien of er onder emigranten belangstelling bestaat om deel te nemen aan een grootschalig onderzoek naar de Nederlandse taal en cultuur, of het mogelijk was via sociale media een wereldwijd netwerk van deelnemers aan te leggen, en of het mogelijk was het onderzoek uit te voeren met de hulp van burgerwetenschappers.

Er bleek veel belangstelling voor het onderzoek, dat dan ook geslaagd te noemen is: in het pilotonderzoek hebben we bijna 7000 Nederlandse en Vlaamse emigranten over de hele wereld weten te bereiken, uit 130 verschillende landen. Meer dan 1000 personen zijn lid geworden van de Facebookgroep 'Vertrokken Nederlands – Emigrant Dutch'. Nog steeds melden zich wekelijks nieuwe leden aan, ook nadat de laatste enquêtes waren verspreid: dat toont de belangstelling voor het project onder emigranten. Het **bereik** van het onderzoek is dus groot geweest. Het was relatief eenvoudig om deelnemers te bereiken via Facebookgroepen en Facebookpagina's, al kent het werken met Facebook ook zijn beperkingen (zie § 3.3). Om ook deelnemers te bereiken die geen gebruik maken van Facebook, hebben we samengewerkt met **burgerwetenschappers**. Ook die bleken relatief gemakkelijk te vinden en hun enthousiasme was groot, maar voor een kortlopend onderzoek waren er praktische problemen bij het opzetten van een optimale en duurzame samenwerking (zie § 3.4). Voor het opbouwen van het deelnemersnetwerk hebben we een draaiboek opgesteld (§ 3.5) dat ook voor vervolgonderzoek gebruikt kan worden.

Het gemiddelde **profiel** van de deelnemers aan de enquêtes was als volgt: de gemiddelde leeftijd lag rond de 50 jaar, er hebben iets meer vrouwen dan mannen deelgenomen, de meeste deelnemers hebben de enquête voor zichzelf ingevuld, en de invullers waren over het algemeen hoogopgeleid (meer dan driekwart heeft een diploma uit het hoger onderwijs en de meeste opleidingen zijn behaald in Nederland en Vlaanderen). Verreweg de meeste deelnemers hadden als oorspronkelijk geboorteland Nederland; Vlaamse emigranten vormden een minderheid, wellicht mede doordat er veel minder Facebookgroepen en -pagina's bestaan voor Vlaamse emigranten. Ook afstammelingen van emigranten waren ver in de minderheid. Om voor representatieve resultaten te zorgen is het belangrijk dat er in vervolgonderzoek extra aandacht wordt besteed aan de werving van Vlaamse deelnemers, lager opgeleide deelnemers en afstammelingen van emigranten, en te bezien of de antwoorden van deze groepen overeenkomen met die van de huidige deelnemers. Ook zou aandacht kunnen worden besteed aan de vraag of gepensioneerden en expats een andere houding ten opzichte van de Nederlandse taal, cultuur en identiteit hebben dan mensen die min of meer definitief emigreren.

Uit het pilotonderzoek is duidelijk naar voren gekomen dat de Nederlandse **taal** door de meerderheid van de emigranten nog altijd erg belangrijk wordt gevonden. Zij hechten niet alleen waarde aan het Nederlands als communicatiemiddel, maar zien de taal ook als een cultuurproduct en als een manier om sociale verbondenheid te voelen met mede-Nederlanders of mede-Vlamingen.

Terwijl uit eerder onderzoek naar twintigste-eeuwse emigranten bleek dat deze de Nederlandse taal relatief snel opgaven als ze naar het buitenland vertrokken, blijkt uit het huidige onderzoek dat dat voor eenentwintigste-eeuwse emigranten niet meer opgaat. Voor het grootste gedeelte van de deelnemers in dit onderzoek is het Nederlands nog steeds de of één van de **meest gebruikte** talen in het vestigingsland. Wel is gebleken dat in de (Engelstalige) traditionele twintigste-eeuwse vestigingslanden en Brazilië – de landen waarop in eerder onderzoek de focus lag – wat minder Nederlands wordt gesproken, bijvoorbeeld met kinderen of op sociale media, dan in andere vestigingslanden. 97% van de deelnemers spreekt wekelijks Nederlands, waarvan 64,6% meer dan acht uur per week, vooral in privésituaties en op sociale media. Er zijn nauwelijks deelnemers die helemaal nooit meer Nederlands spreken. Het grootste gedeelte van de deelnemers ziet het Nederlands zelfs als de taal die zij het beste beheersen. Meer dan 85% van de deelnemers was het eens met de stelling dat de Nederlandse taal een kernwaarde is van de Nederlandse en Vlaamse **identiteit**. Nederlandse boeken worden nog vaak (voor)gelezen, online nieuws wordt door veel deelnemers dagelijks in het Nederlands geraadpleegd, en er wordt veel gekeken naar Nederlandstalige televisie en films. Wel neemt de frequentie waarmee met kinderen of de partner Nederlands wordt gesproken, na migratie duidelijk af. Van de circa 15% deelnemers met als moedertaal een Nederlands dialect of een tussentaal geeft minder dan een kwart aan in de huidige woonplaats nog zijn of haar dialect te spreken; de rest spreekt een genivelleerde variant, Algemeen Nederlands of een taal van het vestigingsland.

Naast de taal houden emigranten ook graag de Nederlandse en Vlaamse feest- en gedenkdagen, eetgewoonten (het nuttigen van typisch Nederlandse of Vlaamse lekkernijen) en andere **culturele tradities** in stand, bijvoorbeeld via Nederlandstalige scholen, Nederlandse en Vlaamse verenigingen of via ‘heimweewinkels’. De helft van de emigranten draagt bij bijzondere gelegenheden nationale Nederlandse of Vlaamse kleuren. Dat emigranten waarde hechten aan hun Nederlandse of Vlaamse identiteit, blijkt ook uit het feit dat meer dan de helft van de deelnemers lid is van een Nederlandse of Vlaamse **vereniging** of een online equivalent (bijvoorbeeld een Facebookpagina voor Nederlandse en/of Vlaamse emigranten). In deze (online) gemeenschappen kunnen ze niet alleen terecht voor praktische vragen of voor het deelnemen aan groepsactiviteiten, ze kunnen er ook een gevoel van saamhorigheid delen.

De resultaten stemmen overeen met die uit het rapport *Denkend aan Nederland*, dat het Sociaal en Cultureel Planbureau in juni 2019 heeft gepubliceerd en waarvoor ook een kleine groep emigranten is benaderd. Daaruit blijkt dat Nederlanders in het buitenland zich vooral verbonden voelen met Nederland via familie en vrienden, en daarnaast via de Nederlandse taal en cultuur (eten, feestdagen, tradities): Nederland als land waar men geboren en getogen is.

De conclusie van het pilotonderzoek is dat veel Nederlandse en Vlaamse emigranten dankzij het internet beter dan voorheen in staat zijn om banden te onderhouden met hun geboorteland en met de Nederlandse taal en cultuur, en dat ze de Nederlandse taal, cultuur en identiteit blijven koesteren en levend houden. In de woorden van een deelnemer: ‘Ik denk dat de Nederlanders in den vreemde culturele uitingen zoals volksdansen, spreekwoorden en gezegden, sagen en verhalen veel beter in stand houden dan Nederlanders in Nederland zelf!’ Het gaat dan wel om de Nederlandse taal en cultuur op het moment van migratie. Zo merkte een andere deelnemer op, naar aanleiding van de vraag in hoeverre men verandert door emigratie: ‘Het is niet zozeer de emigrant, die verandert. Ik ben nu 30 jaar weg uit Nederland en ik stel vast dat het land dat ik verliet, niet meer bestaat. Het land verandert en als emigrant verander je niet mee. Het is dus omgekeerd.’

8.2. Reacties van deelnemers

Deelnemers hadden de mogelijkheid te reageren via e-mail, Facebook, of via opmerkingen onderaan de verschillende enquêtes. In totaal gaat het om een paar duizend reacties. De reacties zijn overwegend **positief**, deelnemers gaven aan het onderzoek leuk, interessant, boeiend, verrassend of belangrijk te vinden.

Ook zette het onderzoek een aantal deelnemers aan het denken over hun eigen 'Nederlands zijn'. Sommige deelnemers deden daarbij opmerkelijke observaties, bijvoorbeeld: 'Interessant ook is te zien in mijn omgeving dat Nederlanders helemaal niet inburgeren. Iets wat we in Nederland graag zien van de buitenlanders die naar ons land komen. Inburgeren is makkelijker gezegd dan gedaan...'

Het grootste deel van de opmerkingen betrof suggesties voor vervolgonderzoek en suggesties voor **betere communicatie en ondersteuning** vanuit de Lage Landen voor emigranten. Daarbij noemden veel deelnemers de onderwerpen die in § 6.5 ter sprake kwamen, zoals betere toegang tot Nederlandstalige (online of gedrukte) media, literatuur, culturele uitwisseling, toegang tot Nederlandse producten (winkels) en hulp bij Nederlandstalige zorg, en verder waren er veel klachten over de bureaucratie en blijkt er behoefte te bestaan aan hulp bij het invullen van officiële documenten.

Het meest genoemde onderwerp is het **Nederlandstalige onderwijs**. Deelnemers hebben grote behoefte aan informatie over hoe ze kinderen in hun vestigingsland tweetalig moeten opvoeden, wat de voor- en nadelen van tweetaligheid zijn, hoe het Nederlandse taalonderwijs in de verschillende landen is ingericht, wat de mogelijkheden van online onderwijs zijn, in hoeverre hun kinderen later in Nederland of Vlaanderen kunnen gaan studeren, hoe het gaat met kinderen als ze repatriëren, en 'hoe het is om tieners in het buitenland op te voeden met de Nederlandse taal en hoe je voorkomt dat ze de Nederlandse taal stom vinden'.

Ook waren deelnemers geïnteresseerd in informatie over hoe anderen **integreren** in een nieuw vestigingsland, 'hoe ze zich adapten aan de nieuwe cultuur', of en hoe ze hun moedertaal op peil houden en of hun Nederlands niet verwatert, hoe er in de verschillende vestigingslanden op wordt gereageerd dat men met een Nederlands accent spreekt, en hoe het staat met heimwee. Een deelnemer schrijft: 'Er wordt altijd gesproken over de succesverhalen van geëmigreerde Nederlanders, terwijl een aanzienlijk deel weer terug is gekeerd. Wat zijn hun verhalen?' Een aantal deelnemers suggereerde om per land te **inventariseren** waar Nederlandse en Vlaamse emigranten zijn gevestigd, zodat ze onderling contact kunnen leggen en houden, en een database op te zetten voor de uitwisseling van boeken, muziek en video's.

Een klein deel van de reacties betrof de **privacy**, en dat ging twee kanten uit: enerzijds waren er deelnemers die bezwaar hadden tegen het (optioneel) vermelden van hun e-mailadres en die zich afvroegen wat er met die gegevens werd gedaan, anderzijds waren er deelnemers die er zich aan ergerden dat ze voor iedere enquête opnieuw dezelfde biografische vragen moesten invullen. Dit was echter onvermijdelijk: omdat de gegevens anoniem worden verwerkt, waren we genoodzaakt de vragen bij iedere enquête opnieuw te stellen.

Tot slot betroffen enkele opmerkingen de **techniek**, en dan met name het feit dat de enquêtes niet konden worden ingevuld op mobiele telefoons.

8.3. Aanbevelingen

De belangrijkste bevinding uit deze onderzoekspilot is dat er onder geëmigreerde Nederlanders en Vlamingen behoefte bestaat aan een **digitaal of fysiek informatiecentrum over de Nederlandse taal, cultuur en onderwijs**. Veel emigranten vinden de Nederlandse taal en cultuur belangrijk, ze zien de taal als een cultuurproduct en als een manier om sociale verbondenheid te voelen met mede-Nederlanders of mede-Vlamingen, en ze willen de Nederlandse taal en cultuur graag doorgeven aan hun kinderen. Daarbij ervaren zij echter allerlei praktische en bureaucratische belemmeringen en ze voelen zich niet altijd serieus genomen (zie voorbeelden in § 6.5).

Daarom bevelen we aan om als vervolg op dit pilotonderzoek te onderzoeken of het mogelijk is een (digitaal) informatiecentrum over de Nederlandse taal, cultuur en onderwijs op te zetten dat specifiek gericht is op geëmigreerde Nederlanders en Vlamingen, en te onderzoeken met welke partijen daarbij kan worden samengewerkt. Hierbij valt te denken aan de consulaten, de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek (IVN), de Stichting NOB, en op emigranten gerichte organisaties als de Stichting GOED (Grenzeloos Onder Een Dak), de Stichting Nederlanders Buiten Nederland (SNBN) en Vlamingen in de Wereld (VIW).

Een informatiecentrum over de Nederlandse taal, cultuur en het onderwijs kan een belangrijke *trait-d'union* zijn tussen emigranten en de Lage Landen, en ervoor zorgen dat emigranten betere en makkelijkere informatievoorzieningen krijgen op het gebied van de Nederlandse taal, cultuur en overige ontwikkelingen in de Lage Landen. Dat is voor beide partijen voordelig: de emigranten zijn de onbetaalde ambassadeurs van Nederland en Vlaanderen in den vreemde, en zij kunnen een belangrijke bemiddelende rol spelen tussen hun geboorteland en hun nieuwe vestigingsland. Via een informatiecentrum wordt de betrokkenheid van de emigranten met hun geboorteland vergroot. Dat is ook relevant omdat een deel van de emigranten, na soms langere tijd, remigreert en die remigratie makkelijker wordt als de contacten en informatievoorziening met het geboorteland bewaard zijn gebleven.

Een belangrijk punt is de behoefte aan (gesubsidieerd) **Nederlandstalig onderwijs**, zowel voor kinderen als voor volwassenen. In 2018 heeft de Stichting Vlamingen in de Wereld (VIW) geadviseerd om in samenwerking met de Stichting Nederlands Onderwijs in het Buitenland (NOB) en het Vlaamse Departement van Onderwijs en Vorming een informatiecampagne te starten voor Vlaamse ouders in het buitenland.¹⁴ Die campagne moet zorgen voor een beter beeld van de mogelijkheden om Nederlandstalig onderwijs te volgen in het buitenland. De resultaten van dit pilotonderzoek bevestigen dat er dringend behoefte is aan een dergelijke informatiecampagne: de meeste reacties van deelnemers betroffen vragen over Nederlandstalig onderwijs en het doorgeven van het Nederlands aan kinderen.

Om te inventariseren in hoeverre er in het buitenland bereidheid bestaat mee te werken aan de oprichting van een informatiecentrum over de Nederlandse taal en cultuur, hebben we een kleine enquête gehouden onder 21 buitenlandse studenten Nederlands tijdens de Taalunie Zomercursus 2019. Daaruit bleek dat 90,5% van hen het een goed idee vond als er in het land waar ze wonen een dergelijk informatiecentrum wordt opgericht; 79% van de deelnemers was bereid te helpen met het opzetten daarvan, en 81% gaf aan behoefte te hebben aan het vergroten van zijn of haar Nederlandse taalvaardigheid via regelmatig contact met moedertaalsprekers in het buitenland. Een aantal van de emigranten gaf aan nog maar zelden in de gelegenheid te zijn Nederlands te spreken. Via een informatiecentrum over de Nederlandse taal en cultuur zouden buitenlandse studenten Nederlands, geëmigreerde Nederlandstaligen en burgerwetenschappers in het vestigingsland met elkaar in contact gebracht kunnen worden.

¹⁴ Stichting Nederlands Onderwijs in het Buitenland 2018; Cruyt 2019.

Een andere belangrijke aanbeveling is om **vervolgonderzoek** te doen. Vrijwel ieder onderzoeksrapport eindigt met zo'n aanbeveling, maar in dit geval is er alle reden om serieus verder te gaan met de gegevens die nu beschikbaar zijn gekomen. Voor zover ons bekend, is er nooit eerder een wereldwijde enquête naar taal en cultuur onder emigranten afgenomen, en de gegevens verdienen het dan ook om uitgebreid nader te worden geanalyseerd. In vervolgonderzoek kunnen de reacties van emigranten op de verschillende enquêtes worden vergeleken met die van niet-geëmigreerden. Op basis van de resultaten van de woordenschattest en de uitdrukkingentest kan worden onderzocht in hoeverre gerapporteerde kennis van het Nederlands overeenkomt met de daadwerkelijke kennis ervan.

Verder zou moeten worden onderzocht of er regionale verschillen bestaan in de antwoorden op de enquêtes: zijn er gebieden waar geëmigreerde Nederlanders en Vlamingen de Nederlandse taal, cultuur of identiteit sneller of juist langzamer verliezen dan andere? Hoe komt dat? Heeft de taal of het taalbeleid van het vestigingsland hierop invloed? Of de reden van emigratie? Daarbij moet ook worden onderzocht of er een verschil bestaat tussen emigranten naar de traditionele twintigste-eeuwse vestigingslanden (Canada, de Verenigde Staten, Australië, Nieuw-Zeeland en Brazilië) en emigranten naar Europese landen – hoe die laatste groep de Nederlandse taal en de Nederlandse of Vlaamse cultuur bewaart, is nog nooit onderzocht, terwijl er in sommige landen al sprake is van derdegeneratie Nederlanders of Vlamingen. In het pilotonderzoek kwamen al wel enkele trends naar voren, maar hiernaar kon binnen de beschikbare termijn geen systematisch onderzoek worden uitgevoerd.

Het vervolgonderzoek zou zich ook moeten uitstrekken tot het **netwerk van informanten en burgerwetenschappers**. Dit unieke netwerk van enthousiaste en geïnteresseerde emigranten zou actief moeten worden gehouden, en betrokken moeten worden bij vervolgstappen. Veel deelnemers hebben aangegeven graag geïnformeerd te blijven, en veel burgerwetenschappers willen graag verder helpen met het onderzoek. Aan dit netwerk kunnen allerlei nuttige nieuwe vragen worden gesteld, ook vragen die relevant zijn voor het maken van taalbeleid. De informanten die dat wensen, zullen in ieder geval worden opgenomen in het Meertens Panel (een vaste groep respondenten die vragen beantwoorden over hun gewoontes en taalgebruik), zodat zij kunnen worden betrokken bij nieuwe enquêtes. Een meer structurele opzet, specifiek gericht op emigranten, is echter gewenst. Ook moet nagedacht worden over de manier waarop vervolgonderzoek kan worden georganiseerd met gelijkwaardige samenwerking tussen burgerwetenschappers en onderzoekers, bijvoorbeeld bij het verzamelen van spraakdata.

Diverse deelnemers eindigden de enquêtes met een zinsnede als 'met dank voor het mogen deelnemen'. Zonder de enthousiaste en belangeloze hulp van de informanten en burgerwetenschappers was het niet mogelijk geweest dit pilotonderzoek uit te voeren, dus zij verdienen de meeste dank. Er blijkt een wereld te zijn van liefde voor en verlangen naar de eigen taal en cultuur; een wereld die nauwelijks bekend is maar die ons nieuw inzicht kan geven in wat het precies betekent om Nederlander of Vlaming te zijn; een wereld die we graag verder zouden ontdekken: de wereld van de emigrant.

Literatuur

- Beken, H. Vander, Woumans, E. & Brysbaert, M. (2018). Studying texts in a second language: No disadvantage in long-term recognition memory. *Bilingualism: Language and Cognition* 1-13.
- Berns, J.B. & Marle, J. van (Eds.) (2000). *Overzees Nederlands*. Amsterdam: Meertens Instituut.
- Brysbaert, Marc, Emmanuel Keuleers, Pawel Mandera, & Michael Stevens (2013), *Woordenkennis van Nederlanders en Vlamingen anno 2013: Resultaten van het Groot Nationaal Onderzoek Taal*, Gent: [http://crr.ugent.be/papers/Woordenkennis_van Nederlanders en Vlamingen anno 2013.pdf](http://crr.ugent.be/papers/Woordenkennis_van_Nederlanders_en_Vlamingen_anno_2013.pdf)
- Buyse, F. (1984), *De Zeeuwse gemeenschap van Holanda, Brazilië (1858-1982): een antropologische studie over integratie en identiteit*. Doctoraalscriptie Universiteit Nijmegen.
- Clyne, M. & Pauwels, A. (2013). The Dutch language in Australia. In: F. Hinskens & J. Taeldeman (eds.), *Language and space: Dutch*, pp. 858-878.
- Cruyt, A. (2019). Grootchalig onderzoek: moedertaalonderwijs in het buitenland. *Vlamingen in de Wereld*, 2 juli 2019, via: <https://www.viw.be/nl/grootchalig-onderzoek-moedertaalonderwijs-het-buitenland>.
- Daan, J. (1987). *Ik was te bissie... Nederlanders en hun taal in de Verenigde Staten*. Zutphen: De Walburg Pers.
- Dalen, H. van en K. Henkens (2008), *Weg uit Nederland. Emigratie aan het begin van de 21^e eeuw*, Amsterdam.
- Faassen, M. van (2014a), *Polder en Emigratie. Het Nederlandse emigratiebestel in internationaal perspectief 1945-1967*, Den Haag: Huygens ING.
- Faassen, M. van (2014b), *Emigratie 1945-1967*, <http://resources.huygens.knaw.nl/emigratie>.
- Gorter, D. & K.J. van der Zee (Eds.) (2002). *Frisians abroad*. Fryske Akademy/ Rijksuniversiteit Groningen.
- Grüter, B. & Stracke, J. (Eds.) (1995). *Dutch Australians taking stock; Proceedings of the First National Dutch Restraint Community Conference and Supplementary Papers*. Blackburn, Victoria: Dutch Australian Community Action.
- Hilton, N. H. (2019). 'Smartphone Sociolinguistics in Minority Language Areas: "Stimmen"'. Paper presented at *International Conference on Language Variation in Europe (ICLaVE)10*, Leeuwarden.
- Hoonard, W.C. van den (1991). *Silent Ethnicity: The Dutch of New Brunswick*. Fredericton: New Ireland Press.
- Hubers, F., van Ginkel, W., Cucchiarini, C., Strik, H., & Dijkstra, T. (2018). Normative data on Dutch idiomatic expressions: Native speakers. DANS [Dataset]. <http://doi.org/https://doi.org/10.17026/dans-zjx-hnsk>
- Hubers, F., Cucchiarini, C., Strik, H., & Dijkstra, T. (2019). Normative Data of Dutch Idiomatic Expressions: Subjective Judgments You Can Bank on. *Frontiers in Psychology*, 10, 1–15. <http://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01075>
- Keij, E. (2014). *Kapitale connecties. Een pleidooi voor een nieuwe politieke vertegenwoordiging van Nederlanders in het buitenland*. Leens: Uitgeverij Personalia.
- Keijzer, M. (2007). *Last in first out? An investigation of the regression hypothesis in Dutch emigrants in Anlophone Canada*. Utrecht: LOT.
- Klatte-Folmer, J., & Kroon, S. (1997). *Dutch overseas. Studies in maintenance and loss of Dutch as an immigrant language*. Tilburg: Tilburg University Press.
- Lemhöfer, K., & Broersma, M. (2012). Introducing LexTALE: A quick and valid Lexical Test for Advanced Learners of English. *Behavior Research Methods*, 44 (2), 325–343. <http://doi.org/10.3758/s13428-011-0146-0>

- Makkinga-Clijnsen, J. (2017). 'Belonging to the old and unsuccessfully aged: Language practices in a nursing home in Maastricht, The Netherlands', in: *Journal of the Anthropological Society of Oxford*. 2017, IX(1). 83-101.
- Marle, J. van & C. Smits (2000). De ontwikkeling van het Amerikaans-Nederlands: een schets. In: J. Berns & J. van Marle (Eds.), *Overzees Nederlands*, pp. 63-83.
- Polinsky, Maria (2018), *Heritage Languages and Their Speakers*, Cambridge University Press.
- Reenen, P. van (1999). *The Hollandish roots of Pella Dutch in Iowa*. VU Amsterdam: Vrije Universiteit Working Papers in Linguistics.
- Rijk, D. van (2017). *Language maintenance and shift of people of Dutch descent in Chile*. Master Thesis Management of Cultural Diversity, Tilburg University.
- Roos, T. & Eshuis, M. (2008), "*Op een dag zullen ze ons vinden.*" *Een Zeeuwse geschiedenis in Brazilië*. Barneveld: Koninklijke BDU Uitgevers.
- Rowland, D. (2006). Ageing and the future. In: N. Peters (Ed.), *The Dutch Down Under 1606- 2006*, Australië, pp. 350-363.
- Rys, Kathy, Marten van der Meulen, Frans Hinskens, Fieke Van der Gucht & Johan De Caluwe (2017), *De Staat van het Nederlands. Over de taalkeuzes van Nederlanders en Vlamingen in het dagelijks leven*, Den Haag.
- Rys, Kathy, Johan De Caluwe, Sita Doerga Misier & Frans Hinskens (2019), *De Staat van het Nederlands 2. De taalkeuzes van Surinamers in het dagelijkse leven – en meer over die van Nederlanders en Vlamingen*, Den Haag.
- Schaffel Bremenkamp, E. Rys, K. Nevins, A. & Postma, G. J. (2017). Zeeuws-Flemish in Brazil: multilingualism and language decay. In: *Gragoatá*, 435-472.
- Schrover, M. & Faassen, M. van (2010). Invisibility and selectivity. Introduction to the special issue on Dutch overseas emigration in the nineteenth and twentieth century. In: *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis* 7, 3-32.
- Sijs, N. van der (2009). *Yankees, cookies en dollars. De invloed van het Nederlands op de Noord-Amerikaanse talen*, Amsterdam: AUP.
- Sijs, N. van der (2014). Systematisch onderzoek naar Nederlandse contactvariëteiten. In: *Taal & Tongval* 66(2), 117-142.
- Smits, C. (1996). *Disintegration of inflection. The case of Iowa Dutch*. Den Haag: Holland Academic Graphics.
- Smits, C. & J. van Marle (2013). The Dutch language in the USA. In: F. Hinskens & J. Taeldeman (Eds.), *Language and Space: Dutch*, pp. 821-840.
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2019). *Denkend aan Nederland. Sociaal en Cultureel Rapport, Publieksmagazine*. Den Haag: Uitgeverij SCP. Via: https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2019/Denkend_aan_Nederland
- Stichting Nederlands Onderwijs in het Buitenland (2018). *De Staat van het Nederlands Onderwijs in het Buitenland 2017/2018*. Voorburg: Stichting NOB. Via: <https://view.publitas.com/stichting-nob/de-staat-van-het-nederlands-onderwijs-in-het-buitenland-2017-2018/page/1>
- Webber, Ph.E. (1988). *Pella Dutch. The portrait of a language and its use in one of Iowa's ethnic communities*. Ames: Iowa State University Press.

Bijlage 1. Verspreidingskanalen

1.1 Facebookgroepen, gesorteerd op aantal leden (van groot naar klein)

Naam Facebookgroep	URL
You know you've lived in Curacao if...	https://www.facebook.com/groups/17257577140/
Wereldvrouwen	https://www.facebook.com/groups/461747104002985/
NHIB - Nederlanders in het buitenland	https://www.facebook.com/groups/dutchabroad/
Dutch people all over the world	https://www.facebook.com/groups/1501548550060685/
Dutch culture and traditions	https://www.facebook.com/groups/1556473474364339/
Nederlanders en Belgen in Spanje	https://www.facebook.com/groups/NederlandersenBelgeninSpanje/
Nederlanders op Ibiza	https://www.facebook.com/groups/nederlanders.ibiza/
Dutch People in morocco / Nederlanders in Marokko	https://www.facebook.com/groups/DUTCHPEOPLEINMOROCCO/
Nederlanders in Berlijn	https://www.facebook.com/groups/nederlandersinberlijn/
Zweden Forum	https://www.facebook.com/groups/1593444450898722/about/
Nederlanders in Australië	https://www.facebook.com/groups/176895589073704/?ref=br_rs
Dutch Genealogy	https://www.facebook.com/groups/DutchGenealogy/about/
Nederlanders in Turkije	https://www.facebook.com/groups/727930980652973/
Belgen en Nederlanders in Spanje	https://www.facebook.com/groups/belgenennederlandersinspanje/
Dutchies and their Products	https://www.facebook.com/groups/755798974554550/
Dutchies in Melbourne	https://www.facebook.com/groups/29437732464/about/
International Dutch culture, recipes, photos and more!	https://www.facebook.com/groups/1006967939471409/
Frankrijkangers	https://www.facebook.com/groups/Frankrijkangers/
Hollanders op Ibiza	https://www.facebook.com/groups/hollandersopibiza/about/
Nederlanders in Sydney - Dutch in Sydney Australia	https://www.facebook.com/groups/123096454432689/about/
Dutch in New Zealand/Nederlanders in Nieuw Zeeland	https://www.facebook.com/groups/335429563145599/
Nederlanders in Zwitserland	https://www.facebook.com/groups/nederlandersinzwitserland/
I am Dutch and living in the UK	https://www.facebook.com/groups/48676108357/
Nederlanders en Frankrijk	https://www.facebook.com/groups/294756617251941/
Vrienden in Orihuela Costa en omgeving	https://www.facebook.com/groups/215162055507406/
Dutch NYC	https://www.facebook.com/groups/163290443689158/
Nederlanders & Vlamingen - Malaga stad en provincie	https://www.facebook.com/groups/1548345865439927/about/
Nederlanders & Belgen in Andalusië	https://www.facebook.com/groups/1607303356179441/
Nederlanders en Belgen in Hongarije en Hongaren in Nederland en België	https://www.facebook.com/groups/1384227391808990/
Belgen in Spanje	https://www.facebook.com/groups/319013834971024/
Nederlanders in Amerika	https://www.facebook.com/groups/nederlandersinamerika/
Nederlanders in Kaapstad	https://www.facebook.com/groups/113414342051694/about/
Holandeses en Espana - Nederlanders in Spanje - Dutch in Spain	https://www.facebook.com/groups/5078631925/about/
Hej hej Zweden	https://www.facebook.com/groups/hejhejzweden/
Belgians in Australia	https://www.facebook.com/groups/belgiansinaustralia/about/
Nederlanders in Parijs / Ile de France	https://www.facebook.com/groups/266713970104916/
Nederlanders in Zweden	https://www.facebook.com/groups/52600900303/
Ik ben vertrokken naar Frankrijk	https://www.facebook.com/groups/267233490147805/
Nederlanders in Barcelona	https://www.facebook.com/groups/1691415041166618/about/
Nederlanders in Marokko	https://www.facebook.com/groups/1390941157871101/?ref=br_rs
Nederlanders in Denemarken	https://www.facebook.com/groups/49743067414/about/
Nederlanders in Brazilië	https://www.facebook.com/groups/nederlandersinbrazilie/
Nederlanders in Londen	https://www.facebook.com/groups/nederlanders.in.londen/
Wereldvrouwen in zaken	https://www.facebook.com/groups/wereldvrouweninzaken/
Nederlanders op Curaçao	https://www.facebook.com/groups/402639583198745/about/
Nederlanders in Griekenland!	https://www.facebook.com/groups/nedingr/about/
Nederlandse Jongeren op Malta	https://www.facebook.com/groups/268944426566475/about/
Nederlanders in Duitsland !	https://www.facebook.com/groups/199234824975/

Nederlandse boeren in het buitenland	https://www.facebook.com/groups/812029595523169/
Nederlandse vrouwen in het buitenland	https://www.facebook.com/groups/NederlandseninhetBuitenland/
Belgen & Nederlanders in Zweden	https://www.facebook.com/groups/36114594074/
Nederlanders in Zweden	https://www.facebook.com/groups/nedinzwe/
Vlamingen in Andalucia	https://www.facebook.com/groups/1725510977688799/
Algarve in het Nederlands	https://www.facebook.com/groups/652474951548651/about/
Nederlanders en Vlamingen in Madrid	https://www.facebook.com/groups/150321515070575/
Nederlanders in Italië	https://www.facebook.com/groups/nederlandersinitalie/
Nederlanders&Vlamingen in Spanje-Nerja e.o.	https://www.facebook.com/groups/1547101292243574/about/
Nederlanders&Vlamingen-Canarische eilanden.	https://www.facebook.com/groups/365586523565987/about/
Dutch Treat Canada - Toronto / GTA	https://www.facebook.com/groups/DutchTreatCanada/
Nederlanders in de UK en Ierland	https://www.facebook.com/groups/nederlandersindeukenierland/
Nederlanders in Polen	https://www.facebook.com/groups/krakau/
Nederlanders in Ierland	https://www.facebook.com/groups/nederlandersinierland/
De Nederlandse Vereniging in Athene	https://www.facebook.com/groups/198815576824510/about/
Belgen in Turkije - dagelijks leven	https://www.facebook.com/groups/1589063341360909/
Vlamingen aan de Mar Menor / Costa Calida / Spanje	https://www.facebook.com/groups/149156365669126/
Nederlanders in Oeganda	https://www.facebook.com/groups/NLinUG/
Vlamingen in Parijs	https://www.facebook.com/groups/14891015270/about/
Nederlandse Expats in Thailand	https://www.facebook.com/groups/Dutchexpatsinthailand/
Nederlanders in Mexico / Neerlandeses en México	https://www.facebook.com/groups/122392287885808/
Belgians in Sydney	https://www.facebook.com/groups/BelgiansInSydney/
Emigreren Forum	https://www.facebook.com/groups/emigreren/
Nederlanders en Belgen die wonen in Hongarije	https://www.facebook.com/groups/woneninhongarije/
Nederlanders in Oostenrijk	https://www.facebook.com/groups/oostenrijk1/about/
Be @ Home in the World : Logeren bij Nederlandstaligen wereldwijd.	https://www.facebook.com/groups/287741599009/about/
Dutch in LA	https://www.facebook.com/groups/dutchinla/
Wie woont waar in Hongarije	https://www.facebook.com/groups/WieWoontWaarInHongarije/
The Dutch Community in Indonesia	https://www.facebook.com/groups/DutchInIndonesia/
Belgen en Nederlanders in Portugal een groep voor info, en respect en humor	https://www.facebook.com/groups/2056374931312075/
Nederlanders in Wenen	https://www.facebook.com/groups/53475477691/about/
Nederlands in Turkije	https://www.facebook.com/groups/172996871228/
Nederlanders in Singapore	https://www.facebook.com/groups/574334389291883/
Nederlanders in Thailand	https://www.facebook.com/groups/nederlanders.in.thailand/about/
Nederlanders in Noorwegen	https://www.facebook.com/groups/366635530089543/
Belgians in Melbourne	https://www.facebook.com/groups/50775572187/about/
Nederlandse ondernemers in Griekenland	https://www.facebook.com/groups/646501692158558/
Hallo! Nederlanders in het buitenland.....	https://www.facebook.com/groups/268898873147838/
Belgians in New Zealand*Belgen in Nieuw-Zeeland*Belges en Nouvelle Zélande	https://www.facebook.com/groups/BelgianKiwis/
Vertrokken Nederlands - Emigrant Dutch	https://www.facebook.com/groups/373691686482941/
Vraag&aanbod voor Nederlandstaligen in Spanje	https://www.facebook.com/groups/1544211272560117/about/
Nederlanders in Spanje	https://www.facebook.com/groups/337056859820646/about/
Vlooiemarkt voor NL in CH	https://www.facebook.com/groups/375795935906800/
Nederlandse Turken in Turkije	https://www.facebook.com/groups/1608714956108051/about/
Nederlandse Vereniging Rio de Janeiro	https://www.facebook.com/groups/nederlandseverenigingriodejaneiro/about/
Nederlandse Borrel in Parijs	https://www.facebook.com/groups/nlborrelparijs/about/
Jonge Nederlanders in Zwitserland	https://www.facebook.com/groups/264766743718870/
Nederlanders en Belgen in Frankrijk	https://www.facebook.com/groups/route85/about/
Nederlanders in Chili - Holandeses en Chile	https://www.facebook.com/groups/572492999513940/
Vlamingen & Nederlanders op de	https://www.facebook.com/groups/1621054031543633/

Filipijnen	
Nederlanders in Dublin e.o.	https://www.facebook.com/groups/nederlandersindublin/
Nederlandse vrouwen in Israel	https://www.facebook.com/groups/410513315687676/
Nederlanders in Stockholm	https://www.facebook.com/groups/nederlandersinstockholm/
Nederlanders op Malta	https://www.facebook.com/groups/640005799412599/
Olandesi e Fiamminghi in Italia	https://www.facebook.com/groups/OlandesiItalia/
Nederlandse "Immigranten" in Oostenrijk	https://www.facebook.com/groups/756116104417037/about/
Vrolijke Nederlanders in Duitsland	https://www.facebook.com/groups/NLinD/
Belgen, Nederlanders en anderen, in Spanje wonend of er verblijvend...	https://www.facebook.com/groups/1839859279374644/
Nederlandse Vereniging in Argentinië	https://www.facebook.com/groups/nedverargentina/
Da Da Dutch New York	https://www.facebook.com/groups/DaDaDutchNewYork/
Nederlandse gezelligheid in Denemarken	https://www.facebook.com/groups/205345039534214/about/
Nederlanders in zuid Zweden	https://www.facebook.com/groups/135105096545642/
Mijn Franse Droom	https://www.facebook.com/groups/1993298804282073/
Nederlandse Vereniging in Finland	https://www.facebook.com/groups/nedverfin/
Moeders in het buitenland	https://www.facebook.com/groups/787614167971352/
Nederlanders in Schotland	https://www.facebook.com/groups/432451250165587/
Nederlanders in Portugal	https://www.facebook.com/groups/479866915557261/about/
Nederlanders in Peru	https://www.facebook.com/groups/436702959705045/
Dutch girls in London	https://www.facebook.com/groups/1665779320139257/
Nederlanders die in Argentinië wonen	https://www.facebook.com/groups/111269382304827/
Nederlanders Overzee Thailand	https://www.facebook.com/groups/nederlandersoverzee/
Nederlanders in Colombia	https://www.facebook.com/groups/130944470311366/about/
Vlamingen in de Sud-Ouest (Frankrijk)	https://www.facebook.com/groups/22941349587/about/
Nederlandse Emigratie Verhalen Wereldwijd	https://www.facebook.com/groups/888114061338193/
Vlamingen in Malaga	https://www.facebook.com/groups/VlamingenInMalaga/about/
Nederlanders in Zürich	https://www.facebook.com/groups/346784095463371/
Dutch and lost in Finland	https://www.facebook.com/groups/6650104046/
Vlamingen in Zurich - Viz'kes	https://www.facebook.com/groups/1711484742400685/
Vrienden die Nederlanders in Alanya leuk vinden	https://www.facebook.com/groups/1127924290612974/about/
NL & BE in Türkiye	https://www.facebook.com/groups/NL.en.BE.inTurkije/
Nederlanders in Kenia	https://www.facebook.com/groups/572581026118378/
Nederlanders in München	https://www.facebook.com/groups/110575522957434/
Nederlanders in Hamburg	https://www.facebook.com/groups/884459654923249/
Kaapstad Dutchies	https://www.facebook.com/groups/589076974464903/
Vlamingen in Luxemburg	https://www.facebook.com/groups/93196712488/about/
Vlamingen in de Wereld Costa del Sol	https://www.facebook.com/groups/639779066042184/about/
Nederlanders in Ierland en de UK	https://www.facebook.com/groups/401871796537994/
Vlamingen in de Provence	https://www.facebook.com/groups/134361993385108/about/
Stamtafel "De Noorderzon"	https://www.facebook.com/groups/530869073651332/
Nederlanders In Duitsland	https://www.facebook.com/groups/308681619289794/
Nederlanders in Ecuador / Holandeses en Ecuador	https://www.facebook.com/groups/1412513582337766/
Vlamingen in Centraal Portugal	https://www.facebook.com/groups/1241276335925744/about/
Nederlanders in Catalunya	https://www.facebook.com/groups/141927485864969/about/
Nederlanders in Turkije	https://www.facebook.com/groups/503260130063098/
Nederlanders in Rome en Lazio	https://www.facebook.com/groups/NederlandersinRome/
Nederlanders in Mexico met een bedrijf	https://www.facebook.com/groups/581253871885137/
Vlamingen in de Var	https://www.facebook.com/groups/1676884695924173/
Dutch in the UK	https://www.facebook.com/groups/DutchintheUK/
Nederlanders in Costa Rica	https://www.facebook.com/groups/182944385166273/
Belgians in Japan	https://www.facebook.com/groups/belgiansinjapan/
Nederlanders in China	https://www.facebook.com/groups/Nederlandersinchina/about/
Nederlanders in Duitsland - Niederländer in Deutschland	https://www.facebook.com/groups/432959516752176/
Vlamingen in de Wereld (Brazilië)	https://www.facebook.com/groups/belgianclubbrasil/about/
Nederlanders in Zwitserland - Gezellige uitjes	https://www.facebook.com/groups/1641086826179108/
Nederlanders in Rwanda	https://www.facebook.com/groups/588747711169939/about/

Dutch in Atlanta	https://www.facebook.com/groups/dutchinatlanta/
Nederlanders aan de overkant (people from NL in the UK)	https://www.facebook.com/groups/435916493238905/
Nederlanders in Valencia Holandeses in Valencia	https://www.facebook.com/groups/133763006634121/about/
Nederlanders die in Turkije wonen	https://www.facebook.com/groups/176387029838260/about/
Nederlanders in New York	https://www.facebook.com/groups/910829055598420/about/
Nederlanders in Tsjechië	https://www.facebook.com/groups/1678669685682251/
Nederlanders in Mexico	https://www.facebook.com/groups/NederlandersInMexico/
Dutchies in Auckland	https://www.facebook.com/groups/1035181923198345/
Nederlandstalige Vereniging Ethiopië	https://www.facebook.com/groups/596365133757102/about/
Thailanders	https://www.facebook.com/groups/1738127739733028/
Nieuwe en 2e hands spullen verkoop(voor Nederlanders die in Turkije wonen)!	https://www.facebook.com/groups/198686563576078/?ref=br_rs
Vlamingen in Egypte/Belgian Citizens in Egypt	https://www.facebook.com/groups/81900685810/
Belgians in Cambodia & Friends	https://www.facebook.com/groups/322150221131387/about/
Nederlanders in Keulen	https://www.facebook.com/groups/353184418085614/
Nederlanders in Frankrijk	https://www.facebook.com/groups/1777316909168669/about/
Nederlanders in Frankfurt am Main	https://www.facebook.com/groups/NederlandersinFrankfurt/
Nederlanders in Quintana Roo	https://www.facebook.com/groups/306889139380388/
Ik ben vertrokken (IBV)	https://www.facebook.com/groups/Ikbenvertrokken/
Nederlandstaligen in de Vaucluse	https://www.facebook.com/groups/152519265777716/
Nederlanders In Marokko	https://www.facebook.com/groups/516704681870689/about/
Nederlanders in Florence	https://www.facebook.com/groups/nederlandersinflorance/
Nederlanders & Vlamingen in Johannesburg & Pretoria	https://www.facebook.com/groups/463386270523530/about/
Vlamingen in Zuid-Frankrijk	https://www.facebook.com/groups/vlamingenpaca/
Belgen in Noorwegen - Belges en Norvège - Belgiere i Norge	https://www.facebook.com/groups/2396904994/
Nederlanders in Slovenië	https://www.facebook.com/groups/nederlandersinslovenie/
Belgians in Queensland	https://www.facebook.com/groups/147202238627684/
Nederlanders woonachtig in Japan	https://www.facebook.com/groups/nederlandersjapan/
Nederlanders en Belgen in Cambodja	https://www.facebook.com/groups/249442305257838/
Nederlandse vrouwen in Zweden	https://www.facebook.com/groups/167743357149596/
Nederlanders in Stavanger	https://www.facebook.com/groups/nvs.stavanger/about/
Vlamingen in Argentina	https://www.facebook.com/groups/384996908299368/
Belgians in Brisbane	https://www.facebook.com/groups/1731767390438660/about/
Nederlanders&Vlamingen in Spanje/Balearcic Islands	https://www.facebook.com/groups/399189596924439/about/
Dutch ladies in Dubai	https://www.facebook.com/groups/726189237534385/about/
Nederlandse en Belgische vrouwen in Griekenland	https://www.facebook.com/groups/1889153308043464/
Nederlanders in Myanmar	https://www.facebook.com/groups/658240574325350/
Nederlanders op Bali	https://www.facebook.com/groups/723640231082941/
Vlamingen in Mexico	https://www.facebook.com/groups/1167273976632916/
Nederlandse alleenstaande moeders in het buitenland	https://www.facebook.com/groups/1636517809970678/
Young at Heart 30+ Nederlanders in Zwitserland	https://www.facebook.com/groups/534907496614475/
Nederlanders in Milaan	https://www.facebook.com/groups/469010566632905/
Liberale Belgische Expats-Emigranten (LBE)	https://www.facebook.com/groups/734533296647527/
Vlamingen in Calgary, Canada	https://www.facebook.com/groups/36216408548/
Orange Lounge Bremen - Nederlanders in Bremen en Noord-West-Duitsland	https://www.facebook.com/groups/orangeloungebremen/
Fryslan Boppe Down Under	https://www.facebook.com/groups/113754929287664/
Vrijgezellige Nederlanders In Het Buitenland (VNIHB)	https://www.facebook.com/groups/VNIHB/
NLV Prikbord Maleisië	https://www.facebook.com/groups/298526260674258/
Nederlandse School in Finland	https://www.facebook.com/groups/NLschoolFI/about/
Nederlanders in Litouwen	https://www.facebook.com/groups/438889922916077/
Nederlandstalige ouders in Oslo	https://www.facebook.com/groups/253949524765831/
Nederlanders in Roemenie	https://www.facebook.com/groups/162909405960/

Nederlanders in Nottingham	https://www.facebook.com/groups/159990034093953/
Vlamingen en andere Nederlands-sprekenden in Frankrijk	https://www.facebook.com/groups/1979757115594476/
Vlaamse heren en dames in Qatar	https://www.facebook.com/groups/323165569288/
Nederlanders in Surrey, United Kingdom	https://www.facebook.com/groups/148020111904043/
Nederlandse Boeren in Frankrijk	https://www.facebook.com/groups/260070721170768/
NIJS (=Nederlanders in IJsland)	https://www.facebook.com/groups/nederlandersinijsland/
Nederlanders in Hawaii - Dutch in Hawaii	https://www.facebook.com/groups/165081670245959/
Nederlanders in Lausanne	https://www.facebook.com/groups/773589962726220/
Vlamingen in Chili	https://www.facebook.com/groups/200412913847/about/
Nederlanders in het Italiaanse taalgebied	https://www.facebook.com/groups/439464143076596/
Nederlanders & Belgen in Västra Götaland - Zweden	https://www.facebook.com/groups/171032443453882/
Nederlanders in Canada	https://www.facebook.com/groups/14769063890/about/
Nederlanders in Turkije!	https://www.facebook.com/groups/18224189259449/about/
Nederlandse mama's in Duitsland	https://www.facebook.com/groups/1655648701344142/
Nederlandse School Lagos (Nigeria)	https://www.facebook.com/groups/30674403983/about/
Nederlands Onderwijs Hamburg	https://www.facebook.com/groups/nederlands.onderwijs.hamburg/
Vlamingen in de Wereld-Israël	https://www.facebook.com/groups/10150093455905526/
Nederlanders in Zuid Sinai	https://www.facebook.com/groups/nederlandersinzuidsinai/
Nederlanders in Alexandrie	https://www.facebook.com/groups/1447153425523171/
Nederlanders in Sarajevo	https://www.facebook.com/groups/137444649793094/
Nederlanders in Uruguay	https://www.facebook.com/groups/620508281441832/
Dutchies-in-Laos	https://www.facebook.com/groups/147433965408959/about/
Nederlanders in Bolivia	https://www.facebook.com/groups/1605750013010351/
Nederlanders en belgen in phnom penh cambodia	https://www.facebook.com/groups/653476848119682/about/
Nederlandse jongeren in Zürich	https://www.facebook.com/groups/889058817788062/?ref=br_rs
Nederlandse Mama's in Parijs	https://www.facebook.com/groups/1724190860965802/
Nederlandersinfrankrijk	https://www.facebook.com/groups/nederlandersinfrankrijk/about/
De Rioranje School Ouders	https://www.facebook.com/groups/rioranjeschool.ouders/
Nederlandse ondernemers in of toekomst in Griekenland	https://www.facebook.com/groups/134563340637980/
Nederlanders in Koeweit	https://www.facebook.com/groups/1558817420997054/
Nederlanders & Vlamingen wonend op de Dominicaanse Republiek	https://www.facebook.com/groups/448644101850391/
Nederlanders in Nord Jylland	https://www.facebook.com/groups/297483124121645/about/
Nederlanders in Letland	https://www.facebook.com/groups/695552793903701/
De emigratiecoach: een nieuwe start na je emigratie	https://www.facebook.com/groups/323341508232490/
Nederlanders in Nepal	https://www.facebook.com/groups/748862925186546/
Nederlanders in Albanie	https://www.facebook.com/groups/1746322695588089/
Belgians in Myanmar	https://www.facebook.com/groups/564705433734474/
Nederlanders in Hoedspruit	https://www.facebook.com/groups/1857014511202292/
Nederlanders in Oost-Friesland - Niederländer in Ostfriesland	https://www.facebook.com/groups/1435960523308422/about/
Peru & Holland	https://www.facebook.com/groups/195194708026461/
Nederlandse gemeenschap in Nicaragua	https://www.facebook.com/groups/308019776067172/
Vlamingen en Nederlanders in Frankrijk	https://www.facebook.com/groups/ladoucefrance/?ref=br_rs
Nederlandse vereniging in West Japan	https://www.facebook.com/groups/hollandjapan/
Nederlanders in Pays-de-la-Loire	https://www.facebook.com/groups/nederlandersinnantes/?ref=br_rs
Nederlandse en Belgische vrienden geemigreerd naar Griekenland	https://www.facebook.com/groups/2032970060251601/
Nederlanders in Hong Kong	https://www.facebook.com/groups/5535450435/about/
Nederlanders in Kameroen	https://www.facebook.com/groups/1393028557577234/
Nederlanders in Noord-Ierland - Dutch in Northern Ireland	https://www.facebook.com/groups/350572948620497/
Nederlanders in Congo	https://www.facebook.com/groups/302353519823685/about/
Groep van Nederlandse Vereniging in Guatemala	https://www.facebook.com/groups/2150998648465201/about/
NIM - Nederlanders in Malta	https://www.facebook.com/groups/1332554160142802/

Nederlanders in Kaapverdie	https://www.facebook.com/groups/155698161729545/about/
Nederlanders in Zwitserland (17 tot 30 jaar)	https://www.facebook.com/groups/421033151586385/
Da Da Dutch New Jersey	https://www.facebook.com/groups/DaDaDutchNewJersey/
Nederlanders in Porto Alegre en omstreken.	https://www.facebook.com/groups/nederlandersinportoalegre/
Nederlanders in Para	https://www.facebook.com/groups/531434270347650/about/
Nederlanders en Belgen in Ligurie - Italië	https://www.facebook.com/groups/220585045352818/
Nederlanders in Bonn en omgeving	https://www.facebook.com/groups/258981617909738/
Nederlanders in Moldavië	https://www.facebook.com/groups/324007877787993/
Nederlanders in Vejle & omgeving	https://www.facebook.com/groups/744557029042294/about/
Karta Pustaka	https://www.facebook.com/groups/196052827230815/
Nederlanders in Yorkshire	https://www.facebook.com/groups/YorkshireNL/
Nederlanders in Kiel	https://www.facebook.com/groups/1512316302382556/
Nederlanders in Nigeria	https://www.facebook.com/groups/678189952285733/
Nederlanders in Madagaskar	https://www.facebook.com/groups/406248023053176/
Nederlanders In Paraguay	https://www.facebook.com/groups/1426859497619123/
Nederlanders in Libanon	https://www.facebook.com/groups/228477857619515/about/
Nederlanders in Egypte	https://www.facebook.com/groups/38589866931/about/
Nederlanders & Vlamingen in Arusha & Moshi	https://www.facebook.com/groups/151053482180082/
NTC Quito-Nederlandse school Quito	https://www.facebook.com/groups/1665036497043394/

1.2 Facebookpagina's, gesorteerd op aantal leden (van groot naar klein)

Naam Facebookpagina	URL
Nederlanders in Turkije	https://www.facebook.com/nedturk/
Erasmus Huis	https://www.facebook.com/ErasmusHuisJakarta/
Vlamingen in de Wereld - VIW	https://www.facebook.com/viwbrussel/
DutchCulture	https://www.facebook.com/DutchCultureOnline/
Nederlanders in Frankrijk	https://www.facebook.com/nederlanders.fr/
Wonen werken en leven in Marokko	https://www.facebook.com/Dutchpeopleinmarokko/
Stichting NOB	https://www.facebook.com/StichtingNOBNL/
Nederlanders in Portugal	https://www.facebook.com/NederlandersInPortugal/
De Nederlandse Vereniging	https://www.facebook.com/denederlandsevereniging/
Dutch Network	https://www.facebook.com/DutchNetwork.ca/
Nederlanders in het buitenland (NIHB)	https://www.facebook.com/dutchworldwide/
Wonen en leven in Frankrijk	https://www.facebook.com/infofrankrijk/
Het Nederlands Lyceum Paramaribo in Suriname	https://www.facebook.com/Het-Nederlands-Lyceum-Paramaribo-in-Suriname-1630254467208465/
Nederlandse Club Dubai	https://www.facebook.com/NCDubai/
Nederlanders in Turkije	https://www.facebook.com/Nederlanders-in-Turkije-385556358318364/
Zuid-Afrikahuis	https://www.facebook.com/ZuidAfrikahuis/
Nederlands Onderwijs Suriname	https://www.facebook.com/Nederlands-Onderwijs-Suriname-300973176747026/
Nederlandse Vereniging Hong Kong	https://www.facebook.com/nvhongkong/
Nederlanders in Tunesië (Hollandais en Tunisie)	https://www.facebook.com/nederlandersintunesie/
Nederlandse Vereniging Thailand	https://www.facebook.com/nvtbangkok/
Nederlandse Vereniging Maleisie	https://www.facebook.com/NLVerenigingMaleisie/
Nederlandse Basisschool "Het Kleurenorkest" Paramaribo Suriname	https://www.facebook.com/kleurenorkest/
Nederlanders in Marokko	https://www.facebook.com/NederlandersInMarokko/
Dutch for children and more	https://www.facebook.com/dutchforchildrenandmore/
Karta Pustaka	https://www.facebook.com/Karta-Pustaka-1456752651213763/
Nederlandse Vereniging Hongarije	https://www.facebook.com/nlclubhongarije/
Nederlandse Vereniging Vietnam	https://www.facebook.com/NederlandseVerenigingVietnam/?ref=br_rs
Vlamingen in de Wereld Portugal	https://www.facebook.com/Vlamingen-in-de-Wereld-Portugal-121112537908748/
De Nederlandse School Israel - Dutch School	https://www.facebook.com/nederlandseschoolisrael/
nederland.ro	https://www.facebook.com/nederlandro/
DNC Jakarta	https://www.facebook.com/dnc.jakarta/
Shared Cultural Heritage	https://www.facebook.com/SharedCulturalHeritage/
Nederlanders in Brazilië	https://www.facebook.com/NederlandersInBrazilie/

Dutch Drinks Singapore	https://www.facebook.com/DutchDrinksSingapore/
Nederlandse Vereniging Sao Paulo	https://www.facebook.com/NederlandseVerenigingSaoPaulo/
Nederlandse Club te Kaapstad op Facebook	https://www.facebook.com/NederlandersinKaapstad/
Dutch in Johannesburg	https://www.facebook.com/Dutch-in-Johannesburg-135131843232972/
Nederlanders in Nieuw Zeeland	https://www.facebook.com/NederlandersinNieuwZeeland/
Nederlanders op IJsland	https://www.facebook.com/NederlandersOpIJsland/
Holland House Costa Rica	https://www.facebook.com/hollandhouseCR/
Nederlandse Vereniging Genève - NVG	https://www.facebook.com/nlverge/
Dutch Courier (Australië) - krantje	https://www.facebook.com/Dutch-Courier-119914588033940/
NVL - Nederlandse Vereniging Luxemburg	https://www.facebook.com/nederlandseverenigingluxemburg/
Nederlandse vereniging in Tsjechie	https://www.facebook.com/nvtsjehie/
Nederlandse Vereniging in Chili	https://www.facebook.com/NederlandseVerenigingInChili/
Holland Comite Oman	https://www.facebook.com/HollandComiteOman/
Vlamingen in de Wereld, Regio New York	https://www.facebook.com/Vlamingen-in-de-Wereld-Regio-New-York-147766912723/
Leven in Denemarken	https://www.facebook.com/Leven-in-Denemarken-422121391251934/
Duyfkenschool Brisbane	https://www.facebook.com/Duyfkenschool/
NIM - Nederlanders in Malta	https://www.facebook.com/NederlandersInMalta/
Nederlanders in Rome	https://www.facebook.com/nederlandersinrome/
Nederlanders in Praag	https://www.facebook.com/NederlandersinPraag/
Nederlandse School Thessaloniki Griekenland	https://www.facebook.com/Nederlandse-School-Thessaloniki-Griekenland-206863531731/
Descendentes de Holandeses no Brasil	https://www.facebook.com/Ezesseu/
Nederlandse School in Sofia, Bulgarije	https://www.facebook.com/Nederlandse.School.in.Sofia.Bulgarije/
Nederlandse School Saigon	https://www.facebook.com/nlsaigon/
Nederlanders in Porto & Noord-Portugal	https://www.facebook.com/Porto2NoordPortugal/
De Emigratiecoach	https://www.facebook.com/deemigratiecoach.nl/
Nederlandersinzambia	https://www.facebook.com/Nederlandersinzambia-195700137163570/?ref=br_rs
Nederlands Vlaamse Vereniging in Panama - NVP	https://www.facebook.com/NederlandseVerenigingPanamanvp/
Nederlanders en Vlamingen in Noord-Italië	https://www.facebook.com/nlvini/
Dutch Events Singapore	https://www.facebook.com/DutchEventsSg/
LanguageOne Singapore	https://www.facebook.com/LanguageOneSingapore/
Landverhuizers	https://www.facebook.com/landverhuizers/
Nederlandse Vereniging Delhi India	https://www.facebook.com/nederlandseverenigingdelhi.india/
Nederlanders in Zuid-Afrika	https://www.facebook.com/Nederlanders-in-Zuid-Afrika-193559064003776/
Nederlands Onderwijs Algarve	https://www.facebook.com/noanederlandsonderwijsalgarve/
North East Multicultural Association	https://www.facebook.com/nema3677/
Nederlandse Vereniging Bahrein en Saoedi Oost	https://www.facebook.com/nveast/
Nederlanders in Spanje	https://www.facebook.com/nederlandersinspanje/
HOI Singapore	https://www.facebook.com/HOI.Singapore/
Dutch International Society	https://www.facebook.com/dutchinternationalsociety/
Nederlanders in Kayseri	https://www.facebook.com/Nederlanders-In-Kayseri-445636692273840/
Nederlandse Souk in Tunesië	https://www.facebook.com/Nederlandse-Souk-in-Tunesië-1212353692210066/
Nederlandse Vereniging Montpellier - NVM	https://www.facebook.com/NederlandseVerenigingMontpellier?_rdr=p
Nederlanders in Thailand	https://www.facebook.com/DutchexpatsinThailand/
De Gouden Klomp - Nederlandse school in Zuid-Frankrijk	https://www.facebook.com/degoudenklomp/
Nederlanders in Jakarta	https://www.facebook.com/Nederlanders-in-Jakarta-117402468345800/
Nederlandse Vereniging in Guatemala	https://www.facebook.com/nederlandsevereniginginguatemala/
Nederlandse School Ghana	https://www.facebook.com/nederlandseschoolghana/?ref=br_rs
Braziliëforum	https://www.facebook.com/BrazilieForum/?fref=gc&dti=134456999925769&hc_location=ufi
Nederlandse Vereniging in Finland	https://www.facebook.com/NViF80/
Dutch Canadian Business Club of Calgary	https://www.facebook.com/dcbcofcalgary/
Vlamingen in de Wereld - Deutschland	https://www.facebook.com/viwdeutschland/
Nederlandse ondernemers in Italië	https://www.facebook.com/nederlandseondernemersinitalie/
Nederlanders in / en Oostenrijk	https://www.facebook.com/oostenrijk/

Nederlandse Vereniging in Mexico	https://www.facebook.com/NVMexico/
Vlamingen in Chili	https://www.facebook.com/viwhile/
De Nederlandse School in Johannesburg en Pretoria	https://www.facebook.com/DeNederlandseSchool/
De Andes, Nederlandse School in Santiago, Chili	https://www.facebook.com/nlschooldeandes/
Nederlandse Gemeenschap in Letland	https://www.facebook.com/NLinLV/
BeSig	https://www.facebook.com/besigincentraalamerika/
Memória da imigração holandesa no Brasil	https://www.facebook.com/MigrantesHolandeses/
Dutch Society Northern Ireland - Nederlanders in Noord-Ierland	https://www.facebook.com/Dutch-Society-Northern-Ireland-Nederlanders-in-Noord-Ierland-168926759828987/
Nederlandse Club Servië	https://www.facebook.com/NederlandseClubServie/
De Oranjbloesem	https://www.facebook.com/pg/De-Oranjbloesem-393091297772631/about/?ref=page_internal
You know that you are dutch when	https://www.facebook.com/You-know-that-you-are-dutch-when-266733713341670/
Nederlandse School Cyprus	https://www.facebook.com/ntczenon/
Nederlanders in Istanbul	https://www.facebook.com/Nederlanders-in-istanbul-756772484452505/
Nederlandse School Maputo	https://www.facebook.com/nederlandseschoolmaputo/
Nederlandse Kerk in Duitsland	https://www.facebook.com/NLKerk/
Nederlandse Taal en Cultuur onderwijs in Amman	https://www.facebook.com/Nederlandse-taal-en-Cultuur-onderwijs-in-Amman-277032692781789/
Nederlanders in Nepal	https://www.facebook.com/NederlandersinNepal/
Nederlandse school Quito	https://www.facebook.com/ntcquito/
Nederlanders in Toulouse	https://www.facebook.com/neerlandia.fr/
NL school De Springplank [in Nicaragua]	https://www.facebook.com/NL-school-De-Springplank-162129033993844/
Nederlandse School La Paz Bolivia	https://www.facebook.com/nederlandseschoollapaz/
Nederlanders in Chili	https://www.facebook.com/Nederlanders-in-Chili-414078878736653/
Vlamingen in de Wereld Zuid Afrika	https://www.facebook.com/viwwzuidafrika/
Nederlanders in Burkina Faso	https://www.facebook.com/NederlandersInBurkinaFaso/
Nederlanders in Slowakije	https://www.facebook.com/nederlandslovakije/
Nederlandse Vereniging in het Vorstendom Liechtenstein eo	https://www.facebook.com/Nederlandse-Vereniging-in-het-Vorstendom-Liechtenstein-eo-164434503718527/
Nederlandse Vereniging Thailand Hua Hin Chaam	https://www.facebook.com/nvthc/
Nederlandse school De Duiventil - Tromsø Noorwegen	https://www.facebook.com/pg/duiventil/about/?ref=page_internal

1.3 Nederlandse en Vlaamse emigrantenc clubs en -verenigingen

(Voor zover bekend; het overzicht is ongetwijfeld incompleet. Veel van de clubs hebben (digitale) nieuwsletters of ze houden bijeenkomsten, zoals koffieclubs)

Abel Tasman Club Melbourne: <https://www.dutchclubabeltasman.com.au>

American Association for Netherlandic Studies: <http://www.netherlandicstudies.org>

Association des Néerlandistes de Belgique francophone et de France: <http://www.anbf.be>

Association for Low Country Studies in Great Britain and Ireland: <http://alcs.group.shef.ac.uk/>

Association Néerlandaise du Midi: <http://public.a-n-m.nl/>

Brazilië Forum: <https://www.brazilieforum.nl>

Canadian Association for the Advancement of Netherlandic Studies: <https://caans-acaen.ca>

Comenius: <https://comenius.ned.univie.ac.at>

De L.E.-stamtafel: <http://le-stamtafel.lima-city.de>

De Nederlandse Club Djakarta: <https://www.dncjakarta.nl>

Destination Australia: <https://www.destinationaustralia.gov.au/>

Docentenplatform Oost-Europese Neerlandistiek: <http://doenned.org/index.php?lang=nl>

Dutch Australian: <https://dutchaustralian.com/>

Dutch Australian Cultural Centre: <http://www.dacc.net.au>

Dutch Australian Heritage Centre Melbourne: <https://victoriancollections.net.au/organisations/dutch-australia-heritage-centre#collection-records>

Dutch clubs and organisations in Australia: <https://www.netherlandsworldwide.nl/countries/australia/and-the-netherlands/cultural-affairs/dutch-clubs-and-organisations>

Dutch International Society: <https://dutchinternationalsociety.org>

Dutch Language Meetup Group Edinburgh: <https://www.meetup.com/nl-NL/Dutch-Language-Meetup-Group/>

Dutch Network: <https://www.dutchnetwork.ca/>

Dutch Treat Canada: <http://www.dutchtreat.ca>

Dutchlink Sydney: <http://dutchlink.com.au/>
Erasmus Foundation Melbourne: <https://www.erasmus.org.au>
Erasmushuis Jakarta: <https://www.dncjakarta.nl/c/organisaties/lb30366/erasmushuis>
Fédération des Associations Néerlandaises en France, met groot aantal aparte regionale afdelingen: <https://www.fanf.fr/de-fanf/>
Federation of Netherlands Societies: <https://www.dutchfederation.org.au/>
Go Dutch: <http://www.godutch.com>
Heimweewinkels, o.a.: <https://www.heimweewinkel.nl/> en <https://www.hollandse-souvenirs.nl/de/tags/heimwee-winkel/>
Holland House Colombia: <https://www.hollandhouse-colombia.com/nederland/>
MediterraNed: <http://mediterraned.org/>
Meetup Group Auckland Dutch Connection: <https://www.meetup.com/nl-NL/The-Auckland-Dutch-Connection/>
MiCare, a culturally and linguistically diverse organisation that assists migrants and refugees by providing care for elders and assisting new migrants in finding their foothold in Australia (voormalig Dutch Care): <https://www.micare.com.au/>
Migration Museum: <https://migration.history.sa.gov.au>
Nederlands-Belgische Club Mumbai: <http://nlbemumbai.com/>
Nederlandse Vereniging in Finland: <https://www.nederlandsevereniging.fi>
Nederlandse Vereniging São Paulo: <https://www.nederlandseverenigingsp.com/>
Nederlandse Vereniging voor Onderlinge Hulpverlening: <http://www.aneas.fr/nl/>
Nederlandstaligen in Trondheim: <https://sites.google.com/site/nvtrondheim/>
Netherlands America University League (NAUL), Ann Arbor, MI: <http://www.naul.info>
Netherlands-America Association of the Delaware Valley: <https://www.naadv.org>
Netwerk Nederlandstaligen in Frankrijk: <https://www.nederlanders.fr>
Niederlandistenverband: <http://www.niederlandistenverband.org>
Suider-Afrikaanse Vereniging vir Neerlandistiek: <https://www.suiderafrikaanseverenigingvirneerlandistiek.org/>
Tulipana: <https://tulipana.org/>
Vlaamse Kring Calgary: <https://vlaamsekringcalgary.wordpress.com/>
Zuid-Afrikahuis: <https://www.zuidafrikahuis.nl/>

Wereldwijde organisaties

Dutch Culture: <https://dutchculture.nl/nl>
Internationale Vereniging voor Neerlandistiek: <https://www.ivn.nu>
NIHB (Nederlanders In Het Buitenland): <https://www.nihb.nl/over-nihb/>
Stichting GOED (Grenzeloos Onder Een Dak): <https://www.stichtinggoed.nl/>
Vlamingen in de Wereld: <https://www.viw.be/nl>

Scholen

Stichting NOB (Nederlands Onderwijs wereldwijd, met een overzicht van aangesloten scholen): <https://www.stichtingnob.nl/>
De Nederlandse School Zuid-Florida: <http://www.deoranjebloesem.org>
d-tech online learning: <https://www.d-teach.com>
Dutch for children online: <https://www.dutchforchildren.nl/>
Nederlands onderwijs op afstand: <https://www.fanf.fr/nederlands-onderwijs-op-afstand/>
Nederlandse School De Taaltuin Yogyakarta: <https://detaaltuin.wordpress.com>

Kerken

Gereformeerde gemeenten - USA, Canada, Nieuw Zeeland, Zuid-Afrika: <https://www.gergeminfo.nl/gemeenten/buitenland>
Nederlandse Evangelische Vereniging Zwitserland: <http://www.nl-kerk.ch>
Nederlandse kerk aan de Ruhr: <https://www.kerktijden.nl/gem/3791/nkid-duisburg-ruhrort-prot-gem-wijk-west-duisburg-dusseldorf-keulen-en-munster>
Nederlandse Kerk Londen: <https://www.dutchchurch.org.uk>
Nederlandse kerkdiensten in het buitenland: <https://www.kerktijden.nl/buitenland/>
Nederlandse Protestantse Gemeente Genève: <http://www.ned-pg.ch>
Nederlandse Protestantse Gemeente Luxemburg: <http://homepages.internet.lu/npgonline/info.html>
Nederlandse Protestantse Gemeente Parijs: <http://ernparis.fr/welkom/>
Nederlandssprekende Gemeente Johannesburg: <http://www.nlgemeente.co.za/>

Media

De Krant, Canada en VS: <http://dekrant.biz/> en <https://archive.is/20121209120036/http://www.dekrant.ca/>
De Regenboog Brazilië: <https://www.acbh.com.br/destaques/oproep/>
Dutch Courier: <https://dutchcourier.weebly.com/>
Dutch TV Australië: http://www.dutchtvonline.com/Dutch_TV/Welcome.html
Gazette van Detroit (opgeheven eind 2018): <https://www.vrt.be/vrtvws/nl/2018/10/09/na-104-jaar-verdwijnt-de-gazette-van-detroit/>
SBS Dutch Radio: <https://www.sbs.com.au/language/dutch?language=nl>
Voertaal, Afrikaans, Nederlands: <https://voertaal.nu/>

1.4 Verspreiding enquêtes via nieuwsbrieven, radio en presentaties

- Bilsen, Aimée van (2018), 'Praat jij nog Nederlands in het buitenland?', in: *Deemigratiecoach.nl*, 19 oktober, <https://deemigratiecoach.nl/nederlands-in-het-buitenland/>.
- Eggermont-Molenaar, M. (2018), 'Enquête over Nederlands taalgebruik', in: *CAANS Newsletter*, december 2018, <https://caans-acaen.ca/News/newsletter1812.pdf>
- Doreleijers, Kristel (2018), 'Vertrokken Nederlands: informanten werven op DRONGO 2018!', in: *Neerlandistiek.nl*, 14 november 2018, <https://www.neerlandistiek.nl/2018/11/vertrokken-nederlands-informanten-werven-op-drongo-2018/>
- Jansen, Mathilde (2018), 'Grootschalig onderzoek naar de taal van Nederlandse emigranten', in: *Nieuwsbrief Meertens Instituut*, 8 juni 2018.
- Jansen, Mathilde (2018), 'Vertrokken Nederlands: tweede enquête over de Nederlandse cultuur in den vreemd online', *Nieuwsbrief Meertens Instituut*, 11 oktober 2018.
- Knaap, A. van der (2018), 'Spreekt u Nederlands?', in: *Journal Cidade Holabra*, 16 november, <https://www.jcholarabra.com/single-post/2018/11/16/Spreekt-u-Nederlands?fbclid=IwAR12gfYEErmbTYgDOim3eZUYPPnM-QhfqPbv7tcBdDT2Mp9uYd49--oC7eo>
- Noij, Mathijs (2018), 'Zicht op de Nederlander in den vreemde', in: *Voxweb.nl*, 4 juni 2018, <https://www.voxweb.nl/nieuws/zicht-op-de-nederlander-in-den-vreemde>.
- Sanders, Ewoud (2018), 'Vertrokken Nederlands', in: *Woordhoek NRC Handelsblad*, 24 oktober, <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/10/24/vertrokken-nederlands-a2752498>.
- Sijs, Nicoline van der (2018), 'Enquête voor Vertrokken Nederlands', in: *Neerlandistiek.nl*, 30 juli, <http://www.neerlandistiek.nl/2018/07/enquete-voor-vertrokken-nederlanders/>
- Sijs, Nicoline van der (2018), 'Onderzoek naar Vertrokken Nederlands', in: *Zuid-Afrika Spectrum* 3, 91-92, augustus 2018.
- Sijs, Nicoline van der (2018), 'Oproep Vertrokken Nederlands', in: *IVN-mededelingen* 29, september 2018, https://www.ivn.nu/nieuws/ivn-mededelingen-september-verschenen-1690?utm_source=newsletter&utm_medium=e-mail&utm_campaign=newsletter-id-116; tevens in *IVN Nieuwsbrief*, 18-10-2018 en *IVN-mededelingen* 30-11-2018.
- Sijs, Nicoline van der (2018), 'Research Survey on Emigrated Dutch', in: *Dutch Network Newsletter* (Netherlands Association "Je Maintiendrai"), editie november 2018, 12 november 2018.
- Sijs, Nicoline van der (2018), 'Tweede enquête voor Vertrokken Nederlands', in: *Neerlandistiek.nl*, 11 oktober, <https://www.neerlandistiek.nl/2018/10/tweede-enquete-voor-vertrokken-nederlands/>
- Sijs, Nicoline van der (2018), 'Vertrokken Nederlands/Emigrant Dutch. Your chance to participate', in: *DIS (Dutch International Society) Magazine*, 50(2), september 2018.
- Sijs, Nicoline van der (2018), 'Vertrokken Nederlands: onderzoek naar de Nederlandse taal en cultuur in den vreemde', in: *Neerlandia*, 122(4).
- Sijs, Nicoline van der (2018), 'Vertrokken Nederlands', in: *Neerlandistiek.nl*, 12 april, <http://www.neerlandistiek.nl/2018/04/vertrokken-nederlands/>
- Sijs, Nicoline van der (2018), 'Vertrokken Nederlands', in: *Voertaal*, 4 mei, <http://voertaal.nu/vertrokken-nederlands/>
- Sijs, Nicoline van der (2018), 'Vertrokken uit Nederland: hulp gevraagd', in: *CAANS (Canadian Association for the Advancement of Netherlandic Studies) Newsletter*, August, 8-9.
- Sijs, Nicoline van der (2018), 'Vul de tweede enquête van *Vertrokken Nederlands* in! Taal discussie', in: *Voertaal*, 15 oktober, <https://voertaal.nu/vul-de-tweede-enquete-van-vertrokken-nederlands-in/>
- Sijs, Nicoline van der (2019), 'Vertrokken Nederlands', in: *CAANS Newsletter*, april 2019.
- Taalunie (2018), 'Oproep aan geëmigreerde Nederlanders en Vlamingen', in: *Taalunieversum.org*, 3 augustus, <http://taalunieversum.org/nieuws/7058/oproep-aan-geemigreerde-nederlanders-en-vlamingen>.
- Taalunie (2018), 'Tweede enquête voor geëmigreerde Nederlanders en Vlamingen', in: *Taalunieversum.org*, 12 oktober, <http://taalunieversum.org/nieuws/7069/tweede-enquete-voor-geemigreerde-nederlanders-en-vlamingen>.

Radioprogramma's

- Sijs, Nicoline van der, 'Vertrokken Nederlands', *De Taalstaat*, NPO Radio, 14 juli 2018.
- Sijs, Nicoline van der, 'Hoe Nederlands ben je nog na 40 jaar in Australië?', *SBS Dutch*, radio Australië, 12-8-2018: <https://www.sbs.com.au/language/dutch/audio/hoe-nederlands-ben-je-nog-na-40-jaar-in-australie-het-meertens-instituut-wil-dat-graag-weten>
- Sijs, Nicoline van der, 'Global inquiry into 'Dutchness' under migrants, part 2', 22 oktober 2018: <https://www.sbs.com.au/language/english/audio/global-inquiry-into-dutchness-under-migrants-part-2>
- Sijs, Nicoline van der, 'Derde deel van groot internationaal onderzoek van het Meertens Instituut naar Nederlandse cultuur en taal in het buitenland nu online!', 17 januari 2019: <https://www.sbs.com.au/language/dutch/audio/derde-deel-van-groot-internationaal-onderzoek-van-het-meertens-instituut-naar-nederlandse-cultuur-en-taal-in-het-buitenland-nu-online>
- Sijs, Nicoline van der, 'Onderzoeksproject struikelt over de app', 15 juni 2019: <https://www.sbs.com.au/language/dutch/audio/onderzoeksproject-struikelt-over-de-app>

Presentaties

- Assendelft, Brenda, Kristel Doreleijers & Nicoline van der Sijs (2018), Presentatie op DRONGO talenfestival 2018.
- Doreleijers, Kristel & Nicoline van der Sijs (2019), 'Vertrokken Nederlands: Pilotonderzoek naar de Nederlandse taal en cultuur in den vreemde', *Grote Taal dag*, Universiteit Utrecht, 2 februari 2019.
- Sijs, Nicoline van der & Kristel Doreleijers (2019), 'Vertrokken Nederlands: Pilotonderzoek naar de Nederlandse taal en cultuur in den vreemde', *Neerlandistiek in het Nieuws*, Radboud Universiteit Nijmegen, 31 januari 2019.
- Sijs, Nicoline van der & Kristel Doreleijers (2019), 'Dutch as a world language? Language maintenance and loss in a 21st-century emigration context', *Routes of Communication between Africa and Europe*, Amsterdam, 22 februari 2019.

Bijlage 2. Geografische spreiding van de deelnemers

2.1 De 130 vestigingslanden van de deelnemers

Afghanistan, Albanië, Algerije, Amerikaans Samoa, Antigua en Barbuda, Argentinië, Aruba, Australië, Azerbeidzjan, Bahama's, Bahrein, Barbados, Belarus, België, Belize, Bhutan, Birma/Myanmar, Bolivia, Bonaire, Bosnië en Herzegovina, Brazilië, Bulgarije, Burkina Faso, Cambodja, Canada, Chili, China, Colombia, Cookeilanden, Costa Rica, Cuba, Curaçao, Cyprus, Denemarken, Dominica, Dominicaanse Republiek, Duitsland, Ecuador, Egypte, Estland, Ethiopië, Falklandeilanden (Islas Malvinas), Faröer, Fiji, Filippijnen, Finland, Frankrijk, Georgië, Ghana, Griekenland, Guatemala, Guinee-Bissau, Guyana, Hongarije, Hongkong, Ierland, IJsland, India, Indonesië, Israël, Italië, Japan, Jemen, Jersey, Jordanië, Kaapverdië, Kameroen, Kenia, Koeweit, Kroatië, Laos, Lesotho, Letland, Litouwen, Luxemburg, Macedonië, Maleisië, Malta, Marokko, Mexico, Moldavië, Monaco, Mozambique, Namibië, Nederland, Nicaragua, Nieuw-Zeeland, Nigeria, Noorwegen, Oostenrijk, Panama, Papoea Nieuw-Guinea, Peru, Polen, Portugal, Puerto Rico, Qatar, Roemenië, Rusland, Rwanda, San Marino, Saoedi Arabië, Senegal, Servië, Singapore, Sint Maarten, Slovenië, Slowakije, Spanje, Sri Lanka, Suriname, Taiwan, Tanzania, Thailand, Togo, Tsjechië, Tunesië, Turkije, Uganda, Uruguay, Venezuela, Verenigd Koninkrijk, Verenigde Arabische Emiraten, Verenigde Staten, Vietnam, Zambia, Zuid-Afrika, Zuid-Korea, Zweden, Zwitserland.

2.2 De 113 landen waaruit geen reacties zijn binnengekomen

Andorra, Angola, Anguilla, Antarctica, Armenië, Bangladesh, Benin, Bermuda, Botswana, Bouvet Island, Britse Maagdeneilanden, Brunei, Burundi, Centraal-Afrikaanse Republiek, Christmaseiland, Cocos (Keeling) Eilanden, Comoren, (Democratische) Republiek Congo, Djibouti, Eiland Man, El Salvador, Equatoriaal Guinea, Eritrea, Federale Staten van Micronesië, Frans-Guyana, Frans-Polynesië, Gabon, Gambia, Gazastrook, Gibraltar, Grenada, Groenland, Guadeloupe, Guam, Guernsey, Guinea, Haïti, Heardeiland en McDonaldeilanden, Honduras, Irak, Iran, Ivoorkust, Jamaica, Jemen, Kaaimaneilanden, Kazachstan, Kirgizië, Kiribati, Kosovo, Libanon, Liberia, Libië, Liechtenstein, Macau, Madagascar, Malawi, Maldiven, Mali, Marshalleilanden, Martinique, Mauritanië, Mauritius, Mayotte, Mongolië, Montenegro, Montserrat, Nauru, Nieuw-Caledonië, Niger, Niue, Noord-Korea, Noordelijke Marianen, Norfolk-eiland, Oekraïne, Oezbekistan, Oman, Oost-Timor, Pakistan, Palau, Paraguay, Pitcairneilanden, Réunion, Saint Barthélemy, Saint Helena, Ascension en Tristan da Cunha, Saint Kitts en Nevis, Saint Lucia, Saint Pierre en Miquelon, Saint Vincent en de Grenadines, Salomoneilanden, Samoa, Sao Tomé en Príncipe, Seychellen, Sierra Leone, Soedan, Somalië, Svalbard, Swaziland, Syrië, Tadzjikistan, Tokelau, Tonga, Trinidad en Tobago, Tsjaad, Turkmenistan, Turks en Caicoseilanden, Tuvalu, Vanuatu, Vaticaanstad, Wallis en Furtuna, Westelijke Jordanoever, Westelijke Sahara, Zuid Soedan.

Bijlage 3. Antwoordpercentages woordenschattest per vraag

Waarde antwoord: 1 = goed; 0 = fout

1. Successief	Waarde	Frequentie	Percentage
Achtereenvolgend	1	962	82,8
Geslaagd	0	108	9,3
Zegevierend	0	59	5,1
Erfelijk	0	33	2,8
Missing	999	280	
Totaal		1162	100

2. Martelaar	Waarde	Frequentie	Percentage
Lijder	1	1049	90,3
Muggenzifter	0	4	0,3
Prutser	0	12	1
Valsaard	0	97	8,3
Missing	999	280	
Totaal		1162	100

3. Acteur	Waarde	Frequentie	Percentage
Persoon verbonden aan het toneel	1	1157	99,6
Beheerder van goederen	0	5	0,4
Ontwerper van auto's	0	0	0
Functionaris op treinen	0	0	0
Missing	999	280	
Totaal		1162	100

4. Wauwelen	Waarde	Frequentie	Percentage
Babbelen	1	1117	96,1
Dromen	0	29	2,5
Schommelen	0	13	1,1
Spelen	0	3	0,3
Missing	999	280	
Totaal		1162	100

5. Lenigen	Waarde	Frequentie	Percentage
Verzachten	1	709	61,1
Leegdrinken	0	96	8,3
Verbuigen	0	313	27
Verdedigen	0	43	3,7
Missing	999	281	
Totaal		1161	100

6. Stagnatie	Waarde	Frequentie	Percentage
Stilstand	1	1151	99,1
Troonsafstand	0	3	0,2
Wisseling	0	2	0,2
Aanpassing	0	6	0,5
Missing	999	280	
Totaal		1162	100

7. Schrokop	Waarde	Frequentie	Percentage
Gulzigaard	1	1103	94,9
Domoor	0	22	1,9
Schroothoop	0	6	0,5
Vogelverschrikker	0	31	2,7
Missing	999	280	
Totaal		1162	100

8. Knullig	Waarde	Frequentie	Percentage
Onhandig	1	1023	88
Ontrouw	0	5	0,4
Flauw	0	92	7,9
Prullig	0	42	3,6
Missing	999	280	
Totaal		1162	100

9. Droedelen	Waarde	Frequentie	Percentage
Doelloos tekenen	1	649	55,9
Betekenisloos mompelen	0	322	27,7
Verknoeien	0	170	14,6
Onbewust besmetten	0	21	1,8
Missing	999	280	
Totaal		1162	100

10. Divan	Waarde	Frequentie	Percentage
Meubelstuk	1	1123	96,6
Tuingereedschap	0	5	0,4
Auto-onderdeel	0	5	0,4
Operazangeres	0	29	2,5
Missing	999	280	
Totaal		1162	100

11. Gade	Waarde	Frequentie	Percentage
Echtgenoot	1	657	56,6
Overtuiging	0	281	24,2
Burgerwacht	0	186	16
Klutser	0	37	3,2
Missing	999	281	
Totaal		1161	100

12. Riant	Waarde	Frequentie	Percentage
Aantrekkelijk	1	1020	87,9
Afwijkend	0	66	5,7
Grappig	0	25	2,2
Verzoeningsgezind	0	50	4,3
Missing	0	281	
Totaal		1161	100

13. Onbekwaam	Waarde	Frequentie	Percentage
Niet geschikt	1	1062	91,5
Aanstootgevend	0	10	0,9
Niet passend	0	66	5,7
Niet bezonnen	0	23	2
Missing	999	281	
Totaal		1161	100

14. Paviljoen	Waarde	Frequentie	Percentage
Bijgebouw	1	1157	99,6
Bijbedoeling	0	1	0,1
Bijfiguur	0	2	0,2
Bijgerecht	0	1	0,1
Missing	999	281	
Totaal		1161	100

15. Onversaagd	Waarde	Frequentie	Percentage
Dapper	1	806	69,6
Voortreffelijk	0	36	3,1
Vrijmoedig	0	201	17,4
Oprecht	0	115	9,9
Missing	999	284	
Totaal		1158	100

16. Patstelling	Waarde	Frequentie	Percentage
Situatie zonder oplossing	1	938	80,9
Positie van waaruit men kan schieten	0	32	2,8
Mening die afwijkt	0	83	7,2
Uitspraak van een opschepper	0	106	9,1
Missing	999	283	
Totaal		1159	100

17. Teint	Waarde	Frequentie	Percentage
Kleur	1	1107	95,4
Specerij	0	8	0,7
Pesterij	0	25	2,2
Gesp	0	20	1,7
Missing	999	282	
Totaal		1160	100

18. Slaags	Waarde	Frequentie	Percentage
In gevecht	1	1059	91,5
Roomsgезind	0	6	0,5
Zich door niets onderscheidend	0	37	3,2
Onderdanig	0	56	4,8
Missing	999	284	
Totaal		1158	100

19. Kakofonie	Waarde	Frequentie	Percentage
Kabaal	1	1030	88,9
Geheimschrift	0	32	2,8
Vuile praat	0	80	6,9
Signalisatie	0	17	1,5
Missing	999	283	
Totaal		1159	100

20. Romig	Waarde	Frequentie	Percentage
Dik en vloeibaar	1	1144	98,6
Slaperig	0	12	1
Slordig	0	3	0,3
Met slijm bedekt	0	1	0,1
Missing	999	282	
Totaal		1160	100

21. Schimpen

	Waarde	Frequentie	Percentage
Schelden	1	892	77
Scheuren	0	67	5,8
Schudden	0	49	4,2
Schuiven	0	151	13
Missing	999	283	
Totaal		1159	100

22. Opsmuk

	Waarde	Frequentie	Percentage
Versiering	1	1051	90,7
Opschudding	0	92	7,9
Beveiliging	0	5	0,4
Ontplooiing	0	11	0,9
Missing	999	283	
Totaal		1159	100

23. Laakbaar

	Waarde	Frequentie	Percentage
Afkeurenswaardig	1	848	73,2
Niet te vertrouwen	0	205	17,7
Afschuwwekkend	0	46	4
Aan lijden onderhevig	0	60	5,2
Missing	999	283	
Totaal		1159	100

24. Woelig

	Waarde	Frequentie	Percentage
Turbulent	1	1100	94,9
Tactvol	0	4	0,3
Delicaat	0	18	1,6
Ontroerd	0	37	3,2
Missing	999	283	
Totaal		1159	100

25. Publiekelijk

	Waarde	Frequentie	Percentage
Openbaar	1	1150	99,1
Bevallig	0	2	0,2
Aansprakelijk	0	8	0,7
Kostbaar	0	0	0
Missing	999	282	
Totaal		1160	100

26. Masochist	Waarde	Frequentie	Percentage
Iemand die graag vernederd wordt	1	591	51
Iemand die graag anderen pijn doet	0	534	46,1
Iemand die geen gezag kent	0	20	1,7
Iemand die gemakkelijk van mening verandert	0	14	1,2
Missing	999	283	
Totaal		1159	100

27. Relas	Waarde	Frequentie	Percentage
Verslag	1	1087	93,8
Troosteloos	0	31	2,7
Steun	0	31	2,7
Familielid	0	10	0,9
Missing	999	283	
Totaal		1159	100

28. Macaber	Waarde	Frequentie	Percentage
Griezelig	1	1133	97,8
Kleurrijk	0	4	0,3
Ambitieus	0	7	0,6
Onbetrouwbaar	0	15	1,3
Missing	999	283	
Totaal		1159	100

29. Hekelen	Waarde	Frequentie	Percentage
Bekritisieren	1	1111	95,9
Overgieten	0	26	2,2
Spelen	0	5	0,4
Inzouten	0	17	1,5
Missing	999	283	
Totaal		1159	100

30. Platvloers	Waarde	Frequentie	Percentage
Grof	1	898	77,4
Languit	0	56	4,8
Vlak	0	174	15
Effen	0	32	2,8
Missing	999	282	
Totaal		1160	100

31. Perikelen	Waarde	Frequentie	Percentage
Moeilijkheden	1	1107	95,5
Rondkijken	0	27	2,3
Slachten	0	4	0,3
Aanmoedigen	0	21	1,8
Missing	999	283	
Totaal		1159	100

32. Rekrut	Waarde	Frequentie	Percentage
Soldaat	1	1138	98,2
Reglement	0	12	1
Onmens	0	4	0,3
Hoedanigheid	0	5	0,4
Missing	999	283	
Totaal		1159	100

33. Exorcisme	Waarde	Frequentie	Percentage
Het uitdrijven van duivels	1	1130	97,5
Het misbruiken van vertrouwen	0	13	1,1
Het vernielen van cultuurgoederen	0	5	0,4
Het onderdrukken van emoties	0	11	0,9
Missing	999	283	
Totaal		1159	100

34. Xenofob	Waarde	Frequentie	Percentage
Angst voor vreemdelingen	1	985	84,9
Waterafdrijvend	0	10	0,9
Iemand met pleinvrees	0	150	12,9
Muziekinstrument	0	15	1,3
Missing	999	282	
Totaal		1160	100

35. Finesse	Waarde	Frequentie	Percentage
Bijzonderheid	1	875	75,5
Lenigheid	0	219	18,9
Lichaamsconditie	0	16	1,4
Levendigheid	0	49	4,2
Missing	999	283	
Totaal		1159	100

36. Verbolgen

	Waarde	Frequentie	Percentage
Boos	1	865	74,6
Taboe	0	32	2,8
Beduusd	0	115	9,9
Verbluft	0	147	12,7
Missing	999	283	
Totaal		1159	100

37. Tendens

	Waarde	Frequentie	Percentage
Neiging	1	1084	93,5
Aantrekkelijkheid	0	33	2,8
Verleiding	0	25	2,2
Bekoring	0	17	1,5
Missing	999	283	
Totaal		1159	100

38. Prieel

	Waarde	Frequentie	Percentage
Tuinhuis	1	1098	94,7
Uit overtuiging	0	17	1,5
Oorspronkelijk	0	29	2,5
Gedeeltelijk	0	15	1,3
Missing	999	283	
Totaal		1159	100

39. Betichten

	Waarde	Frequentie	Percentage
Aanklagen	1	991	85,5
Aanvechten	0	126	10,9
Betreurden	0	20	1,7
Bedriegen	0	22	1,9
Missing	999	283	
Totaal		1159	100

40. Nerf

	Waarde	Frequentie	Percentage
Bladader	1	935	80,7
Marterachtige	0	33	2,8
Zenuwlijder	0	144	12,4
Sukkel	0	46	4
Missing	999	284	
Totaal		1158	100

41. Guitig	Waarde	Frequentie	Percentage
Speels	1	1087	93,8
Voordelig	0	23	2
Bevorderlijk	0	33	2,8
Plechtig	0	16	1,4
Missing	999	283	
Totaal		1159	100

42. Stramien	Waarde	Frequentie	Percentage
Patroon	1	1000	86,3
Geheim	0	19	1,6
Moeizaam	0	116	10
Zeer hoog	0	24	2,1
Missing	999	283	
Totaal		1159	100

43. Wrok	Waarde	Frequentie	Percentage
Haat	1	1112	95,9
Bouwval	0	21	1,8
Keukengerei	0	8	0,7
Gierigaard	0	18	1,6
Missing	0	283	
Totaal	999	1159	100

44. Courant	Waarde	Frequentie	Percentage
Gebruikelijk	1	733	63,2
Vloeiend	0	182	15,7
Toegeeflijk	0	186	16
Te voet	0	58	5
Missing	999	283	
Totaal		1159	100

45. Verijdelen	Waarde	Frequentie	Percentage
Onderdrukken	1	398	34,4
Onderwerpen	0	82	7,1
Onderzoeken	0	42	3,6
Onderbreken	0	636	54,9
Missing	999	284	
Totaal		1158	100

46. Heling	Waarde	Frequentie	Percentage
Aannemen van gestolen goed	1	1045	90,2
Aanraken van heilige voorwerpen	0	56	4,8
Aanmanen tot actie	0	39	3,4
Aandrijven van voertuigen	0	18	1,6
Missing	999	284	
Totaal		1158	100

47. Vergen	Waarde	Frequentie	Percentage
Eisen	1	1099	94,7
Keren	0	17	1,5
Ontdoen	0	37	3,2
Reinigen	0	7	0,6
Missing	999	282	
Totaal		1160	100

48. Lijvig	Waarde	Frequentie	Percentage
Dik	1	953	82,2
Saai	0	7	0,6
Opwindend	0	48	4,1
Lichamelijk	0	151	13
Missing	999	283	
Totaal		1159	100

49. Rekwisieten	Waarde	Frequentie	Percentage
Benodigdheden	1	1093	94,3
Beperkingen	0	32	2,8
Afbakeningen	0	22	1,9
Versnaperingen	0	12	1
Missing	999	283	
Totaal		1159	100

50. Overstelpen	Waarde	Frequentie	Percentage
Overladen	1	1067	92,1
Overwerken	0	25	2,2
Overhalen	0	19	1,6
Overtreden	0	47	4,1
Missing	999	284	
Totaal		1158	100

Bijlage 4. Uitdrukkingentest voor Vertrokken Nederlands

Achtergrondinformatie

In het eerste deel van deze test stellen wij u nogmaals een aantal vragen over uw persoonlijke achtergrond. U hebt een aantal van deze vragen ook in eerdere enquêtes beantwoord, maar omdat wij uw gegevens anoniem verwerken, zijn we genoodzaakt de vragen bij iedere vragenlijst opnieuw te stellen: de gegevens zijn namelijk nodig voor het interpreteren van de resultaten.

0. Vult u deze test voor uzelf in of voor iemand anders? *

Indien u deze test voor iemand anders invult die geen e-mail heeft, verzoeken wij u dat aan te geven. U kunt namens anderen meerdere enquêtes/tests invullen. Let op: de hierna volgende vragen hebben betrekking op de persoon voor wie u de enquête invult.

Kies één van de volgende antwoorden:

- Voor mezelf (1)
- Voor iemand anders (2)

1. Wat is uw geslacht? *

- Man (1)
- Vrouw (2)
- Ik omschrijf mezelf anders (3)

2. Wat is uw geboortjaar? *

3. Wat is uw geboorteland? *

4. In welk land woont u op dit moment? *

5. Ben u zelf geëmigreerd of stamt u af van emigranten? *

Kies een van de volgende antwoorden:

- Ik ben zelf geëmigreerd. (1)
- Ik stam af van emigranten: mijn vader en/of moeder is/zijn geëmigreerd. (2)
- Ik stam af van emigranten: mijn grootvader en/of grootmoeder is/zijn geëmigreerd. (3)
- Andere: (4) _____

6. In welk jaar bent u of is/zijn uw ouder(s) of grootouder(s) geëmigreerd? *

7. Wat is het hoogste onderwijsdiploma dat u heeft behaald? *

Kies een van de volgende antwoorden:

- Ik heb geen diploma (8)
- Diploma basisonderwijs (9)

- Diploma middelbaar onderwijs (1)
- Diploma middelbaar beroepsonderwijs (21)
- Diploma hoger onderwijs of universiteit (2)

8. Wat is uw moedertaal of wat zijn uw moedertalen (de taal of talen die u het eerst heeft leren spreken)? *

We maken verschil tussen Nederlands en dialect; voor wat betreft die laatste categorie kunt u zelf invullen welk dialect u spreekt; bijvoorbeeld het dialect van Limburg, het dialect van Maastricht, het dialect van Stavoren (Fries), het dialect van Ameland of het dialect van Leeuwarden (Stadsfries).

- Nederlands (1)
- Het dialect van (2) _____
- Iets tussen Nederlands en dialect in (3)

- Anders, namelijk (4) _____

9. Welke taal of talen wordt/worden er bij u thuis gesproken (in uw huidige woonplaats)? Geef een lijstje van namen, gescheiden door een komma en lopend van meest gebruikt tot minst gebruikt *

10. Hoeveel uur per week gemiddeld gebruikt u momenteel Nederlands (spreken, luisteren, lezen, schrijven)? *

11. In welke domeinen gebruikt u momenteel het Nederlands? U kunt meerdere antwoorden selecteren. *

- Privé (familie) (1)
- Sociaal netwerk (vrienden, kennissen) (4)
- Werk (bv. met collega's) (5)
- Onderwijs (Nederlandstalig onderwijs, cursussen, materialen) (6)
- Godsdienst (bv. Nederlandstalige kerk) (7)
- Media (kranten, televisie, radio) (8)
- Sociale media (E-mail, SMS, Facebook, Twitter, Instagram, YouTube, Messenger etc.) (9)
- Vrije tijd/hobby's (bv. literatuur, muziek, films etc.) (10)

12. Welke taal beheerst u op dit moment het beste? *

De bevroegde Nederlandse uitdrukkingen

Deel 1

#	Uitdrukking
1	de boeken sluiten
2	veel voeten in de aarde hebben
3	tussen twee vuren zitten
4	koek en ei zijn
5	als paddenstoelen uit de grond schieten
6	ergens zijn neus voor optrekken
7	iemand tot in de wolken verheffen
8	de langste adem hebben
9	iemand een loer draaien
10	de vruchten plukken van iets
11	het kind van de rekening zijn
12	iets op de lange baan schuiven
13	iemand aan de tand voelen
14	hard van stapel lopen
15	iemand om de tuin leiden
16	iets onder de knie hebben
17	iemand onder de duim hebben
18	voor iemand door het vuur gaan
19	achter het net vissen
20	door het lint gaan
21	iemand een rad voor de ogen draaien
22	iets op je buik kunnen schrijven
23	iets van de bovenste plank
24	naar de haaien gaan
25	van streek zijn
26	voor spek en bonen
27	het onderste uit de kan halen

Deel 2

#	Uitdrukking
1	iemand iets in de maag splitsen
2	iemand in de kaart spelen
3	iets soldaat maken
4	een slag om de arm houden
5	lange tenen hebben
6	één lijn trekken
7	iets op poten zetten
8	een vinger aan de pols houden
9	iemand iets op de mouw spelden
10	druk van de ketel halen
11	iemand in de steek laten
12	in goede aarde vallen
13	iemand iets in de schoenen schuiven
14	het niet breed hebben
15	iemand op de huid zitten
16	iets op zijn duimpje kennen
17	met de rug tegen de muur staan
18	zich in bochten wringen
19	buiten westen zijn
20	de moed in de schoenen zakken
21	iemand het vuur na aan de schenen leggen
22	iets op prijs stellen
23	in de soep lopen
24	niet door de beugel kunnen
25	veel in zijn mars hebben
26	uit de school klappen
27	goed beslagen ten ijs komen
28	iets met de Franse slag doen

Deel 3

#	Uitdrukking
1	boter bij de vis
2	een klein hartje hebben
3	ergens mee voor de draad komen
4	op zijn achterste benen staan
5	iets op je lever hebben
6	aan een zijden draadje hangen
7	iets uit de losse pols doen
8	ergens mee in de maag zitten
9	iets van tafel vegen
10	een hoofd als een boei krijgen
11	iemand van haver tot gort kennen
12	van de baan zijn
13	aan het roer staan
14	het ver schoppen

15	iemand wakker schudden
16	iets stuit iemand tegen de borst
17	op zijn centen zitten
18	aan de bak komen
19	de dans ontspringen
20	het klopt als een bus
21	iemand voor geen cent vertrouwen
22	iets over een andere boeg gooien
23	met de gebakken peren zitten
24	oogje in het zeil houden
25	voet bij stuk houden
26	met de hand op het hart
27	iemand om zeep helpen
28	op de kast zitten

Deel 4

#	Uitdrukking
1	een wassen neus
2	het op zijn heupen krijgen
3	in het stof bijten
4	iemand tegen de schenen schoppen
5	veel noten op zijn zang hebben
6	iemand de wet voorschrijven
7	de koe bij de hoorns vatten
8	iemand een koekje van eigen deeg geven
9	zich in de nesten werken
10	het bij het verkeerde eind hebben
11	iets onder de pet houden
12	van de oude stempel zijn
13	ergens een potje van maken
14	iemand in de maling nemen
15	iets niet aan de grote klok hangen
16	iets uit je duim zuigen
17	voor aap staan
18	aan de slag gaan met iets
19	de sterren van de hemel spelen
20	iemand een hart onder de riem steken
21	iets komt voor de bakker
22	iets over het hoofd zien
23	met een schone lei beginnen
24	van de hak op de tak springen
25	zich uit de naad werken
26	het schip ingaan
27	duit in het zakje doen

Bijlage 5. Nederlandse versie van LexTALE

- First column: Item number. (Note that the first three items are dummies.)
- Second column: Item.
- Third column: word status; 0=nonword, 1=word.

0	pastitie	0
0	scheur	1
0	fobisch	1
1	markatief	0
2	laakbaar	1
3	slaags	1
4	riant	1
5	joutbaag	0
6	doornat	1
7	woelig	1
8	paviljoen	1
9	doop	1
10	starkatie	0
11	onledig	1
12	toetsing	1
13	affiniteit	1
14	mikken	1
15	knullig	1
16	streuren	0
17	rups	1
18	paars	1

19	speven	0
20	geraakt	1
21	martelaar	1
22	ontpelen	0
23	stagnatie	1
24	dronkenschap	1
25	voornemen	1
26	vertediseren	0
27	normatief	1
28	zetelen	1
29	zolf	0
30	publiekelijk	1
31	vluk	0
32	compromeeet	0
33	romig	1
34	getint	1
35	gelovig	1
36	nopen	1
37	kluiper	0
38	geloel	1
39	retorisch	1

40	maliteit	0
41	verspilling	1
42	haperie	0
43	proom	0
44	fornuis	1
45	exploitatie	1
46	acteur	1
47	hengel	1
48	flajoen	0
49	aanhekkking	0
50	kazerne	1
51	avonturier	1
52	leurig	0
53	chagrijnig	1
54	bretel	1
55	klengel	0
56	etaal	0
57	matig	1
58	futeur	0
59	onbekwaam	1
60	verguld	1

Implementation

Please present the participants with the items in exactly this order. As this is a standardized test, the order of the items should not be changed or randomized.

Instructions

Please present the participants with the following instructions before the test:

" Deze test bestaat uit ongeveer 60 trials. Je krijgt steeds een letterreeks te zien. Jouw taak is om te beslissen of dit een bestaand Nederlands woord is of niet. Als je denkt dat het een bestaand Nederlands woord is klik je op "ja", als je denkt dat het geen bestaand Nederlands woord is klik je op "nee".

Als je er zeker van bent dat het woord bestaat, ook als je niet precies weet wat het betekent, mag je toch met "ja" antwoorden. Maar als je twijfelt of het wel een bestaand woord is, kies dan "nee".

Je hebt zoveel tijd als je wilt voor elke beslissing. Dit deel van het experiment duurt ongeveer 5 minuten.

Als alles duidelijk is kun je het experiment nu starten."

Procedure

The procedure should be as follows:

- Provide the participants with the written instructions provided above.
- Present the items one by one on a computer screen or, in a paper and pencil test, below each other on a sheet of paper.
- Participants should respond to each item with 'ja'/'nee' (i.e., "yes" and "no", respectively).
- The task should not be speeded.

Scoring

The LexTALE score consists of the percentage of correct responses, corrected for the unequal proportion of words and nonwords in the test by averaging the percentages correct for these two item types. We call this measure *% correct_{av}* (averaged % correct). It is calculated as follows:

$$((\text{number of words correct}/40*100) + (\text{number of nonwords correct}/20*100)) / 2$$

Note that the first three items are dummies; responses to those items should not be taken into account for the calculation of the score!

See also www.lextale.com/scoring.php.

Onderzoeksrapport Vertrokken Nederlands

Pilotonderzoek naar de Nederlandse taal en cultuur in den vreemde

Kristel Doreleijers (onderzoeksassistent) en Nicoline van der Sijs (projectleider)

m.m.v. Brenda Assendelft (onderzoeksassistent) en Etske Ooijevaar (figuren)

© 2019 Taalunie, Meertens Instituut

Dit onderzoek is uitgevoerd met steun van de Taalunie, Den Haag.

Enquêtes

Enquête 1 over taalkeuze is gebaseerd op *Staat van het Nederlands* (Rys e.a. 2017).

Enquête 2 over culturele gewoonten is gebaseerd op etnologische Meertens-enquêtes en samengesteld in samenwerking met Theo Meder (Meertens Instituut).

De enquêtes over taalgebruik zijn gebaseerd op:

- een woordenschatstest van de Universiteit Gent (Vander Beken, Woumans & Brysbaert 2018);
- een uitdrukkingentest van wetenschappers van de Radboud Universiteit Nijmegen (Hubers, Cucchiarini, Strik & Dijkstra 2019; Hubers, Van Ginkel, Cucchiarini, Strik & Dijkstra 2018, onderdeel van het NWO Vrije Competitie-project Idiomatic Second Language Acquisition);
- een test van de herkenning van bestaande en niet-bestaande Nederlandse woorden, LexTALE (Lexical Test for Advanced Learners of English: www.lextale.com/; Lemhöfer & Broersma 2012);
- de app *Stimmen* van Nanna Haug Hilton van de Rijksuniversiteit Groningen (Hilton 2019).

Dank

Frans Hinskens, Marc van Oostendorp en Theo Meder (Meertens Instituut) en Marijke van Faassen (Huygens ING) hebben de tekst van het rapport kritisch gelezen.

Opslag

Alle data die zijn verzameld binnen het pilotonderzoek *Vertrokken Nederlands*, zijn gedeponeerd in de digitale onderzoekscollectie van het Meertens Instituut onder no. 1124; omdat de data privacygevoelige informatie bevatten, zijn ze volgens de richtlijnen van de Algemene Verordening Gegevensbescherming toegankelijk met *restricted access*.

Contact

Meertens Instituut, Oudezijds Achterburgwal 185, 1012 DK Amsterdam; Nicoline van der Sijs:
post@nicolinevdsijs.nl

Taalunie, Paleisstraat 9, 2514 JA Den Haag; info@taalunie.org

